

แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย
ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2566

แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย
ตำบลอุโมงค์ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

สำนักบริหารและพัฒนาระบบบริหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย
ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือเมือง จังหวัดลำพูน

ธมลวรรณ สิทธิกัน

การค้นคว้าอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนากฎมิต้องค้อย่างยั่งยืน

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(อาจารย์ ดร.ทิพย์สุตา ตั้งตระกูล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐภาณ สุทธิกุลบุตร)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์ ดร.รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(อาจารย์ ดร.รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนิน โอภาสพัฒนกิจ)

รองอธิการบดี

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อเรื่อง	แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบล อุโมงค์ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน
ชื่อผู้เขียน	นางสาวธมลวรรณ สิทธิกัน
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	อาจารย์ ดร.ทิพย์สุตา ตั้งตระกูล

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบท การกำเนิด พัฒนาการ และแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน 2) เพื่อศึกษาและพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน

ประชากรที่ศึกษา คือสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน จำนวน 33 ราย และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ราย โดยเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลคือข้อมูลทุติยภูมิ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย การจัดอันดับ และนำเสนอแบบพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) เกษตรกรร้อยละ 63.9 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 59.42 ปี เกษตรกรร้อยละ 51.5 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช./ปวท. มีประสบการณ์เฉลี่ย 14.36 ปี เกษตรกรร้อยละ 78.7 มีรายได้จากขายผักน้อยกว่า หรือเท่ากับ 5,300 บาทต่อเดือน โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ได้มีการศึกษาดูงานการผลิตผักปลอดภัย และนำมาปรับใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ของตนเอง ซึ่งมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมาร่วมสนับสนุน มีการวางแผนการผลิตสินค้า ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และเริ่มผลิตผักปลอดภัยจัดส่งให้กับผู้บริโภคและภาคเอกชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ มีแนวปฏิบัติในการประยุกต์ใช้วิธีการผลิตพืชผักตามหลักการทางวิชาการให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ ความเชี่ยวชาญของเกษตรกร และความต้องการของตลาด และมีแนวปฏิบัติในด้านการบริหารจัดการของกลุ่ม กำหนดบทบาทหน้าที่ กฎระเบียบของกลุ่ม ทั้งยังคอยช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหา ร่วมกัน 2) การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิต ด้วยการจัดการศัตรูพืชตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร เป็นการต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ที่นำมาใช้เพื่อให้เกษตรกรสมาชิกกลุ่มฯ ได้มีความรู้ความเข้าใจในด้านกระบวนการดูแลผลผลิตให้มีคุณภาพ และใช้วิธีการป้องกันกำจัดที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับต้นทุนการผลิต ส่วนแนวทางในการเพิ่มศักยภาพเพื่อพัฒนาต่อยอดแนว

ปฏิบัติให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ได้แก่ การมีเครือข่าย พัฒนา ศักยภาพของผู้นำและความเข้มแข็งของกลุ่ม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมให้มีจุดท่องเที่ยวเชิง เกษตร และแปรรูปผลิตภัณฑ์

คำสำคัญ : ฝึกปลอดภัย, แนวปฏิบัติ, กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

Title	THE PRACTICE OF COMMUNITY ENTERPRISE GROUP IN VEGETABLE SAFETY LARGE SCALE PRODUCTION OF UMONG SUB-DISTRICT, MUEANG DISTRICT, LAMPHUN PROVINCE
Author	Miss Thamonwan Sittikan
Degree	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisory Committee Chairperson	Dr. Tipsuda Tangtragoon

ABSTRACT

This study was conducted to: 1) investigate context, establishment, development and practice guidelines of the Safe Vegetables Large Scale community enterprise, Umong sub-district, Mueang district, Lamphun province and 2) further develop the practice guidelines of the community enterprise. The sample group consisted of 33 members of the community enterprise and 3 concerned personnel. Data were collected through secondary data, informal interview, focus group discussion and the stage for summarizing the results. Obtained data were analyzed by using frequency, percentage, maximum score, minimum score, an average mean score, ranking and then descriptive presentation.

Results of the study revealed that more than one-half of the informants (63.9%) were male, 59.42 years old on average and farmers (51.5%). They were secondary school/vocational certificate/junior degree graduates with 14.36 years of work experience. Most of the informants (78.7%) earned a monthly income from vegetable selling for 5,300 baht and below. Concerned government agencies supported the community enterprise to arrange educational trips related to safe vegetable production. There was safe vegetable production planning to be consistent with needs of the market. Also, the community enterprise began to produce safe vegetables for consumers and the private sector. There were practice guidelines for the application of methods of safe vegetable production, this was

under appropriate academic principles based on topographic conditions, expertise and needs of the market. Besides, there were group management, determination of roles and duties (rules/regulations) and mutual problem-solving.

There were promotion and development of yields by pest control under the process of the farmer school. It was adopted to make group member understand the process of yield care-taking for good quality. This included effective prevention methods which were appropriate with production costs. Regarding guidelines for strengthening the group to be sustainably self-reliant, it involved the following: networking, potential development of group leaders, product development, promotion of agro-tourism places and product processing.

Keywords : Safe vegetables, practice guidelines, community enterprise group

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากอาจารย์ ดร.ทิพย์สุตา ตั้งตระกูล อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้โอกาสและกรุณาสละเวลาอันมีค่า ให้คำแนะนำและเสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วยตรวจแก้ไขงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการทำงานในอนาคต ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฎิภาณ สุทธิกุลบุตร และ อาจารย์ดร.รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่สละเวลาร่วมให้คำแนะนำในการศึกษาวิจัย และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ข้าพเจ้า และขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้สอนสาขาการพัฒนากฎมีสังคม อย่างยั่งยืนทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ทางวิชาการ แนวคิด ทักษะ และถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานเพื่อนำมาปรับใช้ในงานวิจัยและการทำงานในอนาคต ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ คุณประยูร บุญธรรม รวมถึงคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ทุกท่าน ที่เป็นแหล่งข้อมูล สนับสนุน และให้ความร่วมมืออย่างยิ่ง จนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ทางวิชาการของการค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ข้าพเจ้าขอมอบเป็นกตเวทิตาแด่ บุพการี คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ข้าพเจ้าทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ธมลวรรณ สิทธิกัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์.....	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร.....	7
หลักการทรงงาน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร.....	7
แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้.....	13
แนวคิดการเรียนรู้.....	20
แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม.....	23
แนวคิดเรื่องกลุ่มและการจัดการกลุ่ม.....	25
แนวคิดการตลาด.....	32
แนวคิดวิสาหกิจชุมชน.....	36

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
กรอบแนวคิดการวิจัย	46
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	47
สถานที่ดำเนินการวิจัย.....	47
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	47
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	48
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	49
การวิเคราะห์ข้อมูล	49
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	51
ตอนที่ 1 บริบท การกำเนิด พัฒนาการ และแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ ผัก ปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน.....	51
ตอนที่ 2 การศึกษาและพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน.....	101
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	118
สรุปผลการวิจัย.....	118
ข้อเสนอแนะ	122
บรรณานุกรม.....	124
ภาคผนวก.....	128
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	129
ภาคผนวก ข ประมวลภาพกิจกรรมการลงพื้นที่เก็บข้อมูล	134
ประวัติผู้วิจัย.....	138

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและครัวเรือนตำบลอุโมงค์.....	53
ตารางที่ 2 จำแนกรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (เรียงลำดับจากมากไปน้อย พ.ศ. 2561).....	58
ตารางที่ 3 ต้นทุนการผลิตพืชผัก/พืชสมุนไพร ต่อไร่ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน	60
ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์	69
ตารางที่ 5 การมีส่วนร่วมภายในกลุ่ม	72
ตารางที่ 6 พัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์	75
ตารางที่ 7 สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์	79
ตารางที่ 8 ข้อมูลการผลิตผักกาดขวางตั้งตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนางอรทัย ญะมณี ..	81
ตารางที่ 9 ข้อมูลการผลิตกะเพราตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนางระวีวรรณ คันระวีจิวร ...	83
ตารางที่ 10 ข้อมูลการผลิตคะน้าตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนายนิพนธ์ สุวรรณ	84
ตารางที่ 11 ข้อมูลการผลิตโหระพาตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนายนิกร ยอดอุโมงค์	85
ตารางที่ 12 ข้อมูลการผลิตผักบุงจิ้นตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนางอรทัย ญะมณี	86
ตารางที่ 13 เป้าหมายการพัฒนาของกลุ่ม ตามเป้าหมายการพัฒนาแปลงใหญ่ 5 ด้าน	90
ตารางที่ 14 ปริมาณการผลิตของเกษตรกรและราคาขายผ่านพ่อค้าคนกลาง (ตุลาคม 2562)	92
ตารางที่ 15 เป้าหมายการผลิตผักแต่ละชนิดต่อสัปดาห์ (ตุลาคม 2562)	93
ตารางที่ 16 ตัวอย่างแผนการผลิตของเกษตรกรสมาชิก	96
ตารางที่ 17 รายได้จากการขายผักของสมาชิกกลุ่มต่อเดือน	99
ตารางที่ 18 การดำเนินงานการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิต	105
ตารางที่ 20 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหา	110

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 องค์ประกอบในการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร	41
ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย	46
ภาพที่ 3 แผนที่ตำบลอุโมงค์	52
ภาพที่ 4 แผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมและเส้นทางน้ำในตำบลอุโมงค์	55
ภาพที่ 5 แผนที่ทรัพยากรดินตำบลอุโมงค์	65
ภาพที่ 6 การใช้ระบบให้น้ำแบบพ่นฝอย (Sprinkler).....	73
ภาพที่ 7 เครื่องตรวจจับความชื้นในดินส่งข้อมูลผ่านแอปพลิเคชันไลน์	73
ภาพที่ 8 ชุดควบคุมความชื้น	74
ภาพที่ 9 ลำดับการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์.....	78
ภาพที่ 10 การให้น้ำในแปลงผักของเกษตรกร.....	87
ภาพที่ 11 วิธีการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสาน	88
ภาพที่ 12 การเก็บเกี่ยวผักบุงในแปลงของเกษตรกร.....	88
ภาพที่ 13 โรงคัดบรรจุได้รับมาตรฐานสถานที่ผลิตอาหารจากสาธารณสุขจังหวัดลำพูน.....	89
ภาพที่ 14 ผังคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย	95
ภาพที่ 15 แผนการผลิตและการตลาดของผัก.....	97
ภาพที่ 16 แผนการผลิตและคุณภาพสินค้า	97
ภาพที่ 17 กระบวนการตรวจสอบคุณภาพ.....	98
ภาพที่ 18 การตัดแต่งและบรรจุสินค้า	100
ภาพที่ 19 ขั้นตอนการผลิตของเกษตรกรสมาชิก	100
ภาพที่ 20 แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	117

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

จากนโยบายในการปฏิบัติงานของกรมส่งเสริมการเกษตร ประจำปี 2559 ที่มีการขับเคลื่อนนโยบายการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มโอกาสในการแข่งขันโดยดำเนินการใน 4 ด้าน ได้แก่ การลดต้นทุน การเพิ่มผลผลิตต่อหน่วย การบริหารจัดการ และการตลาด โดยลดต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรสำคัญ มีการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มและรวมพื้นที่การผลิตเป็นแปลงขนาดใหญ่ในการผลิตพืชเชิงเดี่ยว มีการวางแผนการผลิตตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) รวมถึงมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกษตรกรมีความสามารถในการจัดการผลิตสินค้าเกษตรจนถึงการตลาดที่มีมาตรฐาน เช่นเดียวกับฟาร์มขนาดใหญ่ (กองแผนงาน กรมส่งเสริมการเกษตร, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ได้มีนโยบายการส่งเสริมการผลิตแปลงใหญ่ ที่เป็นการปรับวิธีการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย ให้สามารถลดต้นทุนการผลิตและเข้าถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้มากขึ้น รวมทั้งมีความสามารถในการจัดการการผลิตอย่างมืออาชีพ สามารถเข้าถึงตลาดและมีอำนาจต่อรองทางการตลาดสูงขึ้น

ในปี 2561 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดให้มีแผนการผลิตทางการเกษตร ที่มีการจัดทำข้อมูลผลผลิตและข้อมูลความต้องการของตลาด การศึกษาแนวโน้มในอนาคตและความนิยมของผู้บริโภค มากำหนดเป็นแผนการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการผลิตที่เหมาะสมและตรงตามความต้องการของตลาด เพื่อลดปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำหรือล้นตลาด สร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกร โดยมียุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ การวางแผนการผลิตทางการเกษตรทั้งพืช ปศุสัตว์ และประมง ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด ภายใต้การบูรณาการของภาครัฐ เอกชน และเกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่มเกษตรกรในการบริหารจัดการแปลงใหญ่ให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งเกษตรกรจะสามารถลดต้นทุนเกิดผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้น รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน

วิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ (Mega Farm Enterprise) เป็นการต่อยอดระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่สู่วิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ หรือ Mega Farm Enterprise (MFE) เป็นกลไกปฏิบัติการเกษตรของไทยภายใต้แนวคิดใช้ศักยภาพของทุกภาคส่วนมาสนับสนุนการผลิตภาคการเกษตร ให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยงเพื่อพัฒนาระบบเกษตรกรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มพูนรายได้เกษตรกร โดยเริ่มต้นตั้งแต่การผลิตจนกระทั่งมีผลผลิตจำหน่ายออกสู่ตลาดให้มีศักยภาพ

ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันและสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ ในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงานของกรมส่งเสริมการเกษตร ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ เพื่อจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการและแนวทางการบริหารจัดการในรูปวิสาหกิจเกษตรกร พร้อมกับประสานความร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม รวมกลุ่มเกษตรกรให้จัดตั้งเป็นนิติบุคคลองค์กรเกษตรกรแปลงใหญ่ คัดเลือกผู้จัดการแปลงจากเกษตรกรเจ้าของที่ดินที่มีศักยภาพหรือบุตรหลานของเกษตรกรเจ้าของที่ดิน รวมทั้งศึกษาวิเคราะห์ แผนการผลิต การลงทุน และการตลาดที่เหมาะสม พร้อมกับทำสัญญาร่วมทุน ทำสัญญาซื้อขาย เริ่มลงทุนและการเตรียมการ ก่อน ระหว่าง และหลังการผลิต สู่การบริหารจัดการตลาดแบบครบวงจร

นอกจากนั้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการขับเคลื่อนนโยบายตลาดนำการเกษตรเพื่อยกระดับภาคการเกษตรของไทยและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกร จึงได้ดำเนินงานร่วมกันกับเทสโก้โลตัสในฐานะห้างค้าปลีกชั้นนำ ในการสนับสนุน พัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ทั้งการผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่ม การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมร่วมกันและที่สำคัญ คือการตลาดที่จะช่วยให้เกษตรกรมีแหล่งรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรที่แน่นอน โดยการวางแผนการรับซื้อของเทสโก้โลตัส ทำให้เกษตรกรทราบความต้องการของตลาด และสามารถนำมาวางแผนการผลิตให้สอดคล้องทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ เพื่อรักษาเสถียรภาพของราคาผลผลิตซึ่งสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน ได้ดำเนินการก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2542 จากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักบ้านชัยสถาน และต่อมาในปี 2548 ได้ปรับเปลี่ยนเป็นกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษบ้านชัยสถานที่มีสมาชิกรวมกลุ่ม 20 ครัวเรือน โดยได้ดำเนินการผลิตผักปลอดสารพิษส่งขายตามตลาดทั่วไป โดยมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงแหล่งเพาะปลูกและขายส่งไปยังตลาดในจังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง ซึ่งราคาซื้อขายยังไม่มีความแน่นอนขึ้นอยู่กับคุณภาพผลผลิตและภาวะกลไกตลาด หลังจากนั้นเมื่อปี 2561 ได้มีการส่งเสริมให้เกษตรกรในกลุ่มเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพกลุ่มส่งเสริมอาชีพเกษตรกรผักปลอดภัย โดยภายใต้โครงการนี้ได้มีการนำเกษตรกรผู้ปลูกผักและตัวแทนจากบริษัทเทสโก้โลตัส ร่วมบูรณาการศึกษาดูงานกระบวนการกลุ่มที่จังหวัดขอนแก่นเพื่อเป็นกรณีศึกษา หลังจากนั้นได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกผัก บริษัทเทสโก้โลตัส และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลตำบลอุโมงค์ และสำนักงานเกษตรอำเภอมะนังลำพูน เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน โดยเกษตรกรให้ความสนใจในรูปแบบและวิธีการดำเนินงานที่บริษัทเทสโก้โลตัส กำหนด ซึ่งได้มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ เงื่อนไข หลักเกณฑ์ ในการรับซื้อผักปลอดภัยตามมาตรฐาน แล้วนำส่งศูนย์กระจายสินค้าของบริษัทเทสโก้โลตัส ซึ่งปัจจุบันทางกลุ่มสามารถผลิตผักปลอดภัยตรงกับชนิดที่ทางบริษัทเทสโก้โลตัส ต้องการคือ คื่นช่าย กวางตุ้ง ฮ่อเต๊ต ผักบุ้งจีน โหระพา กะเพรา

กะหล่ำดอก หอมแบ่ง คื่นช่าย และพริกชี้หนู นอกจากนั้นพบว่าทางกลุ่มมีปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการบางส่วน รวมถึงกลุ่มยังมีศักยภาพในการขยายเครือข่ายพื้นที่ปลูก สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานของกลุ่มจึงได้สนับสนุนการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โดยมีสมาชิก 33 ราย พื้นที่ปลูก 107 ไร่ 3 งาน เริ่มดำเนินงานในปี 2562 ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตผักปลอดภัยตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) เพื่อเป็นมาตรฐานสินค้าของกลุ่ม โดยประสานความร่วมมือจากสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ตรวจรับรองมาตรฐาน GAP ของผลผลิตของกลุ่ม และได้จดทะเบียนเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์” และได้เริ่มส่งสินค้าตามแผนการผลิตและมาตรฐานผักที่กำหนดเมื่อตุลาคม 2562 ที่ผ่านมา

จากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์และการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นพบว่า การที่กลุ่มมีการผลิตพืชผักปลอดภัย โดยมีการดำเนินงานจากต้นน้ำ ไปยังปลายน้ำคือสามารถส่งขายไปยังกลุ่มตลาดที่มีความแน่นอน และมีการวางแผนการตลาด โดยสามารถมากำหนดรูปแบบการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้นั้น ถือได้ว่ามีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในด้านการตลาดนำการผลิต ดังนั้นการศึกษาถึงบริบท การกำเนิด และพัฒนาการของกลุ่ม รวมถึงแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์นั้น จะเป็นข้อมูลที่สำคัญที่จะสามารถนำไปพัฒนากลุ่มวิสาหกิจแปลงใหญ่ประเภทอื่นให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาอีกกลุ่มอื่น ๆ ได้ และนอกจากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวแล้ว การเสนอแนวทางการพัฒนาต่อยอดกลุ่มให้สามารถดำเนินกิจการอย่างเข้มแข็ง มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและวางแผนสำหรับการผลิตในอนาคตได้นั้นก็สำคัญเช่นกัน จึงต้องมีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้กลุ่มพึ่งพาตนเองได้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท การกำเนิด พัฒนาการ และแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาและพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ด้านความรู้ คือ ได้ทราบบริบท การกำเนิด พัฒนาการ และแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน
2. ประโยชน์ด้านการพัฒนา คือ ได้แนวทางการพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งจะสามารถพัฒนาการดำเนินงาน และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน
3. กลุ่มวิสาหกิจอื่นที่มีรูปแบบใกล้เคียงกัน สามารถนำเอาความรู้และแนวทางการพัฒนาต่อยอดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูนไปประยุกต์ใช้

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ ที่ดำเนินการผลิตผักปลอดภัยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย จำนวนรวม 107 ไร่ 3 งาน ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษาบริบท การกำเนิด พัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

2.1.1 บริบทตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

2.1.2 การกำเนิดกลุ่ม และพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

2.2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

2.2.1 แนวปฏิบัติในการผลิตผักปลอดภัยในด้านวิชาการ การปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวผลผลิต และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

2.2.2 แนวปฏิบัติในการบริหารจัดการกลุ่มในด้านการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่และการมีส่วนร่วมของสมาชิก รูปแบบและขั้นตอนการผลิตเพื่อจัดจำหน่าย รวมถึงปัญหาและอุปสรรค

2.2.3 แนวทางในการพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่ม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

3. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.1 สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน ได้แก่

3.1.1 ประธานกลุ่ม จำนวน 1 คน

3.1.2 คณะกรรมการบริหารกลุ่ม จำนวน 9 คน

3.1.3 สมาชิกกลุ่ม จำนวน 23 คน

3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย หน่วยงานราชการ หน่วยงานรับรองมาตรฐาน และบริษัทเอกชน ได้แก่

3.2.1 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจากสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน จำนวน 1 คน

3.2.2 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจากสำนักงานเกษตรอำเภอมืองลำพูน จำนวน 1 คน

3.2.3 ผู้แทนจากบริษัท เทสโก้ โลตัส จำนวน 1 คน

4. ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษานี้เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึง มีนาคม พ.ศ. 2565

นิยามศัพท์

ภูมิสังคม หมายถึง สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ของชุมชนตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

ผักปลอดภัย หมายถึง ผักที่อยู่ในกระบวนการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

แนวปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการในการผลิตผักปลอดภัย ภายใต้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

การพัฒนากลุ่ม หมายถึง กระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพของกลุ่ม โดยมีกระบวนการทำให้สมาชิกกลุ่มมีความใกล้ชิดกัน เพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

กลุ่ม หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการของคนในชุมชน เพื่อจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและของชุมชน

การส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ หมายถึง การดำเนินงานซึ่งเน้นการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ โดยวางระบบการผลิตและการบริหารจัดการในแนวทางเดียวกัน เพื่อประหยัดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยสมาชิกแปลงใหญ่จะร่วมกันกำหนดเป้าหมายการผลิต การถ่ายทอดเทคโนโลยี การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุกขั้นตอน จนถึงเชื่อมโยงตลาดกับภาคเอกชนแบบประชารัฐ

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักการทรงงาน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
2. แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้
3. แนวคิดการเรียนรู้
4. แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
5. แนวคิดเรื่องกลุ่มและการจัดการกลุ่ม
6. แนวคิดการตลาด
7. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน
8. แนวคิดโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบแนวคิดการวิจัย

หลักการทรงงาน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เปรียบเสมือน “เข็มทิศ” นำทางให้ราษฎรนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและในการปฏิบัติงานของตนเอง เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงและประสบความสำเร็จในชีวิต เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ สามารถแยกหลักการทรงงานออกเป็น 3 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 หลักธรรม หรือ หลักของจิตใจ หมายถึงการนำหลักการทรงงานมาเป็นฐานคิด ในการที่จะลงมือปฏิบัติงานหรือการดำรงตน ให้อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องชอบธรรม

แนวทางที่ 2 หลักคิด หมายถึงการนำหลักการทรงงานมา เป็นแนวคิดในการดำรงตนและการปฏิบัติงาน โดยสามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทหรือภูมิสังคมของตนเอง

แนวทางที่ 3 หลักปฏิบัติ หมายถึงการนำหลักการทรงงานมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติงานให้ไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเข้าพบรับคำแนะนำจาก ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เกี่ยวกับการปรับปรุงเนื้อหาหลักการทรงงาน โดยเป็นข้อมูลจากประสบการณ์การทำงานสนองพระราชดำริที่มีมาต่อเนื่องยาวนาน ทำให้ได้เนื้อหาหลักการทรงงานที่มีความสมบูรณ์ โดยภายหลังการปรับปรุงทำให้หลักการทรงงานจาก 23 ข้อ เพิ่มเป็น 27 ข้อ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), 2562)

1. **ซื่อสัตย์ สุจริต จริ่งใจต่อกัน** ทรงมีพระราชดำรัสเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจต่อกันอย่างต่อเนื่องตลอดมาเพราะเห็นว่าหากคนไทยทุกคนได้ร่วมมือกันช่วยชาติ พัฒนาชาติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจต่อกันแล้วประเทศไทยจะเจริญก้าวหน้าอย่างมาก

2. **อ่อนน้อม ถ่อมตน** โดยการอ่อนน้อมถ่อมตนนั้น เป็นคุณสมบัติที่ทุกคนพึงมีพึงปฏิบัติให้เป็นปกติวิสัยซึ่งทำให้สังคมมีความสมานฉันท์ ทรงปฏิบัติให้เห็นมาโดยตลอด ทรงอ่อนน้อมมากเวลาที่เสด็จฯ ไปเยี่ยมราษฎร ทรงโน้มพระวรกายไปหาประชาชน คุณเข่าหน้าประชาชนถามทุกข์สุขปรึกษาหารือเป็นชั่วโมง ๆ ประชาชนนั่งพับเพียบพระองค์ท่านก็ทรงทรุดพระวรกายนั่งพับเพียบบนพื้นเดียวกัน

3. **ความเพียร** เป็นคุณสมบัติที่จะทำให้งานสำเร็จต้องมีความมุ่งมั่น โดยเฉพาะการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ทรงปฏิบัติให้เห็นโดยทรงเรือใบจากวังไกลกังวลข้ามอ่าวไทยขึ้นฝั่งที่สัตหีบ ทรงใช้เวลาเดินทาง 17 ชั่วโมงบนเรือขนาดยาวเพียง 13 ฟุต ลำเรือแคบ ๆ ทรงแสดงให้เห็นถึงการใ้ความเพียรในการทำงานให้สำเร็จ นอกจากนี้ยังทรงแสดงเรื่องความเพียรผ่านทางพระราชนิพนธ์พระมหาชนกซึ่งพระราชนิพนธ์นี้ที่พระองค์ทรงใช้เวลาค่อนข้างนาน ในการคิดประดิษฐ์ ทำให้เข้าใจง่ายและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน อีกทั้งภาพประกอบและคติธรรมต่าง ๆ ได้ส่งเสริมให้หนังสือเล่มนี้มีความศักดิ์สิทธิ์ที่หากคนไทยน้อมรับมาศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติตามรอยพระมหาชนก กษัตริย์ผู้เพียรพยายามแม้จะไม่เห็นฝั่งก็ยังว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะตกเป็นอาหาร ปลา จมน้ำตายก่อนถึงฝั่ง

4. **รู้ รัก สามัคคี** “รู้ รัก สามัคคี” เป็นพระราชดำรัสที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย

รู้ : การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้นจะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก : คือความรัก เมื่อเรารู้ครบถ้วนด้วยกระบวนการแล้วจะต้องมีความรักเป็นพลังผลักดันที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหา นั้น ๆ ถ้าเรามีความรักแล้วจะมีแรงกระตุ้นให้ทำงานด้วยความเต็มใจ

สามัคคี : การที่จะลงมือปฏิบัติ นั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุกลงไปได้ด้วยดี

5. ทำเรื่อย ๆ ทำแบบสังฆทาน ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศชาติเกิดขึ้นอย่างไม่รู้จบ จำเป็นต้องทุ่มเทกำลังความสามารถเข้าไปแก้ไขจนหยุดการทำงานไม่ได้ จึงต้องทำเรื่อย ๆ ไม่สามารถหยุดงานช่วยเหลือประชาชนได้ โดยพระองค์ทรงงานมาตลอด 70 ปี “หลักสังฆทาน” มีความหมายคือ “ให้เพื่อให้” เป็นการให้โดยไม่เลือกไม่หวังผลตอบแทนและไม่เลือกปฏิบัติ การทำงานช่วยเหลือประชาชนจะไม่ทรงเลือกไม่กำหนดว่าเป็นใครมีเชื้อชาติศาสนาใด จึงเป็นการทำลักษณะคล้ายสังฆทานที่ให้โดยไม่ต้องระบุผู้รับ

6. มีความสุขในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ความสุขเป็นเรื่องของการทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น ซึ่งความสุขที่แท้จริงคือ การทำประโยชน์ให้ผู้อื่นมิใช่ทำให้ตนเองเพียงเท่านั้น ต้องสร้างประโยชน์กับคนอื่น เมื่อคนอื่นมีความสุขแล้วเราก็มีความสุขด้วย โดยความสุขของผู้อื่นคือความสุขส่วนรวมนั่นเอง เราต้องยึดประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน

7. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำงานอย่างผู้รู้จริง การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งจะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและแผนที่ตลอดจนสอบถามจากเจ้าหน้าที่นักวิชาการและราษฎรในพื้นที่ให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง รวมทั้งศึกษาตรวจสอบและทอดพระเนตรในพื้นที่จริง เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องรวดเร็วตรงตามความต้องการของประชาชนและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

8. ระเบิดจากข้างใน ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคนดังพระราชดำรัสว่า “ระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อนแล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว อย่าให้โดยที่ผู้รับยังไม่พร้อมที่จะใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

9. ทำตามลำดับขั้น ในการทรงงานพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นที่สุดของประชาชนก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณสุขโภชนาการขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภคที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด

10. ภูมิสังคม การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันและใช้หลักในการปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้

11. องค์กรรวม ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงอย่างครบวงจร ทรงเรียกรวมนี้ว่า องค์กรรวม (Holistic) หมายถึงการมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นแบบบูรณาการ และกำหนดแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง โดยพิจารณาครบทุกด้านของปัญหาพร้อมแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงกันเป็นระบบ เช่น กรณีของ “ทฤษฎีใหม่” มี 3 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 คือ การมองในเรื่องของการบริหารจัดการที่ดินตั้งแต่การถือครองที่ดินของประชากรไทยโดยเฉลี่ยที่ดินประมาณ 10 - 15 ไร่ และแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพและเป็นเรื่องพื้นฐานของเกษตรกรในการพึ่งตนเอง คือ พอยู่นพอกินก่อน

ชั้นที่ 2 คือ การให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อการจัดการและการตลาดสำหรับผลผลิตที่เหลือกินเหลือใช้

ชั้นที่ 3 คือ การรวมกลุ่มรวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อพร้อมที่จะออกไปสู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจรเพื่อยกระดับไปสู่ธุรกิจชุมชนต่อไป

12. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ทรงประหยัดมากดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไรหรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำตัวเองได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหา โดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก ทรงให้ใช้หลัก Cost Effectiveness (คุ้มค่า) ไม่ใช่ Cost Benefit (คุ้มทุน) เสมอไป ซึ่งหมายถึงปัญหาของมนุษย์คิดเป็นราคาไม่ได้อย่าไปเน้นกำไร หากแต่เราต้องจัดการให้ความทุกข์ของเขาหมดไปให้ได้และเน้นความยั่งยืนและประโยชน์สุข

13. ขาดทุนคือกำไร การพัฒนาเพื่อการอยู่ดีกินดีของประชาชนนั้น อย่าไปนึกหวังกำไรหรือผลตอบแทนแต่อย่างเดียว ทำอะไรต้องลงทุนลงแรงและปัจจัยบางอย่างเสียก่อนเพื่อสร้างผลกำไรในอนาคต คือ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

14. ปลูกป่าในใจคน ป่าไม้เป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตมนุษย์ หากไม่มีการปลูกจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้ให้กับทุกคนแล้วจะทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปด้วยความยากลำบาก เจ้าหน้าที่ของรัฐดูแลรักษาป่าไม้ด้วยหน้าที่พึงกระทำแต่ชาวบ้านจะสามารถดูแลและหวงแหนป่าไม้ด้วยจิตสำนึกเพื่อรักษาปัจจัยแห่งชีวิตของตนเอง

15. ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองเห็นถึงปัญหาของธรรมชาติได้อย่างละเอียด หากเราต้องการแก้ไขปัญหามหาธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นการบำบัดน้ำเสีย ด้วยการใช้น้ำดีไล่น้ำเสีย โดยอาศัยหลักแรงโน้มถ่วงตามธรรมชาติ (Gravity Flow) หรือการใช้พืชกรองน้ำเสีย การแก้ไขปัญหาลำน้ำเน่าเสีย ด้วยพระราชดำริปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยฟื้นฟูป่าธรรมชาติ รวมถึงการกำจัดขยะด้วยการหมักเพื่อให้จุลินทรีย์ที่มีอยู่ในธรรมชาติย่อยสลาย

16. อธรรมปราบอธรรม ทรงนำความจริงในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการแนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ปกติ ทรงคิดค้นวิธีบำบัดน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวาดูดซับสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำและเป็นที่มาของ “อธรรมปราบอธรรม”

17. ประโยชน์ส่วนรวม ทรงเห็นว่าการทำงานทุกอย่างของเรานั้นมีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมืองและประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ทุก ๆ ประการให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยเต็มกำลังสติปัญญา ความรู้ความสามารถ การปฏิบัติพระราชกรณียกิจและการพระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกรทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

18. การพึ่งตนเอง การพัฒนาตามแนวพระราชดำรินับเป็นต้นเป็นต้นในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ และขั้นตอนต่อไปคือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนโดยใช้หลักคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือการวางเส้นทางชีวิตของตนเองให้เรียบง่ายธรรมดาและเดินสายกลาง ด้วยปัญญาพร้อมคุณธรรมในจิตใจ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุลของทรัพยากรให้มีความมั่นคงและเกิดความยั่งยืนในที่สุด เปรียบเสมือนเป็นการวางรากฐานของอาคารให้แข็งแรง

19. เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักความคิดที่จะดำเนินการเรื่องต่าง ๆ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน เสมือนเป็นการวางฐานรากของตัวอาคารตั้งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้ ดังนี้

“...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้

ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี..”

20. เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เข้าใจ : ทำอะไรต้องเข้าใจปัญหา เข้าใจหนทางแก้ไข เข้าใจกระบวนการจัดการและปรับความเข้าใจระหว่างผู้ให้กับผู้รับเสียก่อน ให้เข้าใจซึ่งกันและกัน **เข้าถึง :** เมื่อเข้าใจระหว่างกันทุกประการครบถ้วนแล้วต้องเข้าถึงการกระทำ สร้างความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เข้าถึงเครื่องมือเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์และความสามัคคีร่วมใจร่วมใจของผู้ปฏิบัติ ร่วมมือร่วมไม้กันทำงาน **พัฒนา :** เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้วเข้าถึงกันแล้ว การพัฒนา ก็จะดำเนินการไปอย่างยั่งยืนไม่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง หากแต่นำไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

21. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก คิด Macro เริ่ม Micro ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การแก้ไขปัญหของพระองค์จะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ (Micro) คือ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่คนมักมองข้าม

22. ไม่ติดตำรา ทำให้ง่าย การพัฒนาตามแนวพระราชดำริมีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลมและรวมชอมกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน คือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย เพราะสภาพปัญหาไม่เหมือนกัน หากใช้ปัญญาไตร่ตรองให้รอบคอบ ครบถ้วนจะพบวิธีการพัฒนาใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาของประชาชน ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นสิ่งที่ง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทางนั่นเอง แต่การทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็นของยาก ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” หรือ “Simplicity” จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

23. การมีส่วนร่วม ในการทรงงานพระองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทั้งประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นหรือที่เรียกประชาพิจารณ์ เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของประชาชนโดยให้อาชาวบ้านเป็นครู

24. พออยู่พอกิน ให้ประชาชนสามารถอยู่อย่าง “พออยู่พอกิน” ให้ได้เสียก่อนแล้วจึงขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป การดำเนินชีวิตให้พออยู่พอกินนั้นต้องมีทรัพยากรให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ หากขาดแคลนจะทำให้ไม่เพียงพอ อดอยาก ไม่มั่นคงในชีวิต จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทุกวันแต่ทรัพยากร

ลดลงทุกที ภาวะขาดแคลนย่อมเกิดขึ้น ทรงแก้ไขปัญหาทุกด้านเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรงฟื้นฟู และรักษาความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติที่เสียไป เพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นเพราะเป็น พื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์

25. บริการรวมที่จุดเดียว การบริการรวมที่จุดเดียวสำหรับเกษตรกรเป็นรูปแบบการบริการ แบบเบ็ดเสร็จ หรือ One Stop Services ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของ ประเทศไทย เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนที่จะมาขอใช้บริการจะประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย โดยทรง ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้นแบบในการบริการรวมที่จุดเดียวซึ่งมี หน่วยงานราชการต่าง ๆ มาร่วมดำเนินการและให้บริการประชาชน ณ ที่แห่งเดียว

26. ร่าเริง รื่นเริง คึกคัก ครึกครื้น กระฉับกระเฉง มีพลัง เป็นปัจจัยของการทำงานที่มี ประสิทธิภาพ การทำงานให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพต้องอาศัยจิตใจเป็นเรื่องสำคัญ ต้องสร้าง บรรยากาศรอบตัวให้มีความสุข ไม่เครียด ทรงมีพระราชดำรัสว่าทำงานต้องสนุกกับงานมีฉะนั้นเราจะ เบื่อและหยุดทำงานในระยะต่อมา ดังนั้นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ คือ ร่าเริง รื่นเริง คึกคัก ครึกครื้น เวลาทำงานตัวเราเองก็ต้องร่าเริงและระหว่างทำงานก็ต้องสร้างบรรยากาศให้ ผู้เข้าร่วมในการทำงานมีความรื่นเริง ส่วนตัวเองต้องคึกคักกระฉับกระเฉงมีพลังเสียก่อนและต้องสร้าง บรรยากาศในการทำงานให้ครึกครื้นสนุกสนาน

27. ชัยชนะของการพัฒนา การแก้ไขปัญหาคือชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเหมือนการเข้าสู่สงครามที่ไม่ได้ใช้อาวุธในการแก้ไขปัญห แต่ ใช้การพัฒนาเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาดัง ๆ และทุกครั้งที่สามารถแก้ไขปัญหาก็สำเร็จจึงถือเป็นการ ได้รับชัยชนะโดยการพัฒนา

แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้

จำเรียง จันทรประภา (2558) ได้ให้ความหมายจากศัพท์ภาษาอังกฤษ 3 คำที่เป็นที่สนใจใน วงวิชาการที่ต้องการทราบความหมายอย่างมาก ดังนี้

1. คำว่า Body of Knowledge บัญญัติศัพท์ว่า องค์ความรู้ หมายถึงความรู้ที่ประกอบด้วย มโนทัศน์หลัก โครงสร้างและช่องทางที่จะเข้าถึงความรู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการ ต่อไปนี้ (1) รวบรวม ค้นคว้าอย่างลึกซึ้งและมีส่วนร่วม (2) ทดลองปฏิบัติ วิเคราะห์และสรุปสาระ (3) เกิดแนวคิด เนื้อหาและแนวทางพัฒนา เรียกว่า ความรู้ (4) การสังเคราะห์ แนวคิด เนื้อหา แนวทาง บูรณาการมาเป็นความรู้ในระดับสูงขึ้น

2. คำว่า Knowledge บัญญัติศัพท์ว่า ความรู้ หมายถึงสาระ ข้อมูล แนวคิด หลักการ ที่ บุคคลรวบรวมได้จากประสบการณ์ในวิถีชีวิต ความรู้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กับ

สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและเทคโนโลยี บุคคลเรียนรู้จากประสบการณ์ การศึกษา อบรม การรับถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การรับรู้ การคิดและการฝึกปฏิบัติ จนสามารถสรุปสาระความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือพัฒนาไปสู่ระดับที่สูงขึ้น

3. คำว่า Knowledge Management (KM) บัญญัติว่า การจัดการความรู้ (เคเอ็ม) หมายถึง กระบวนการพัฒนาความรู้ของบุคคลและองค์กรเพื่อสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพโดยการรวมกลุ่มกัน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ของสมาชิกผสมผสานกับความรู้จากแหล่งข้อมูลทั่วไป มีการกำหนดเป้าหมาย วิธีการปฏิบัติ การทดลอง การตรวจสอบ การสังเคราะห์และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในระดับบุคคล การร่วมกระบวนการจัดการความรู้ช่วยเสริมสร้างความตระหนักคุณค่าและความสามารถที่เป็นความรู้ฝังลึกอยู่ในตน เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและการปฏิบัติงานจนประสบความสำเร็จในระดับองค์กร กระบวนการจัดการความรู้เน้นการเรียนรู้เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกัน สมาชิกขององค์กรต่างเสริมพลังกันฉันท์กัลยาณมิตร ทำให้องค์กรมีความเข้มแข็งและผลงานก้าวหน้า สอดคล้องกับวิสัยทัศน์เกิดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)

วิจารณ์ พานิช (2557) ได้นำเสนอถึงแนวทางการจัดการความรู้สำหรับบุคลากรและชุมชนวิจัย โดยการใช้ KM เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ (Learning) การวิจัย (Research) และการจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management) โดยสรุปว่า การจัดการความรู้ หรือ Knowledge Management (KM) ไม่ใช่ “เป้าหมาย หรือ จุดหมายปลายทาง” แต่คือ “เครื่องมือ” ของการเรียนรู้ การวิจัย และการจัดการการเปลี่ยนแปลง เพื่อบรรลุเป้าหมายของตัวบุคคล ทีม และ/หรือ องค์กร

การจัดการความรู้ต้องเกิดจากการลงมือปฏิบัติจึงจะเกิดความเข้าใจ ในภาษา KM ต้องใช้คำว่า “ใช้ KM” เพราะเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ไม่ใช่คำว่า “ทำ KM” หากใครใช้คำนี้ถือว่าเป็น Nonsense

ตามทฤษฎีของการจัดการความรู้ ความรู้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) คือ ความรู้ที่มีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย (Objective) การถ่ายโอนสามารถแปลงเป็นรหัส เช่น ตัวอักษร ตัวเลข หรือสูตร โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เช่น เอกสาร คู่มือ หรือ ฐานข้อมูล เป็นต้น

2. ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในบุคคลหนึ่ง ๆ มีรากฐานมาจากการลงมือปฏิบัติ การลองผิดลองถูก และประสบการณ์ มีลักษณะเป็นความเชื่อ ทักษะ และเป็นอัตวิสัย (Subjective) มีบริบทเฉพาะ (Context-Specific) จึงไม่สามารถถอดหรือแปลงเป็นรหัสได้ง่ายและครบถ้วนอย่างความรู้ชัดแจ้ง จึงต้องการการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การฝึกฝน และการลงมือปฏิบัติ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความชำนาญ เช่น ทักษะ Know-How หรือ ความเชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ อย่างไรก็ตามความรู้ทั้งสองประเภทต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เนื่องจากความรู้

แบบฝังลึกเป็นส่วนประกอบของความรู้ทั้งหมด อีกทั้งสามารถถอดและแปลงให้เป็นความรู้แบบชัดแจ้งโดยการสื่อสาร การปฏิสัมพันธ์และการลงมือปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process)

เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ เช่น พิจารณาว่าวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย คืออะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเราจำเป็นต้องรู้อะไรและขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ เช่น การสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เช่น ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกันโดยปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์
5. การเข้าถึงความรู้ เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web Board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็น Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีเป็น Tacit Knowledge อาจจัดทำเป็นระบบที่มิข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น
7. การเรียนรู้ ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ นำความรู้ไปใช้ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ (Knowledge Process)

1. “คน” ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแหล่งความรู้และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์
2. “เทคโนโลยี” เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น
3. “กระบวนการจัดการความรู้” นั้น เป็นการบริหารจัดการเพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุงและนวัตกรรม

เครื่องมือในการจัดการความรู้

เครื่องมือการจัดการความรู้เป็นการช่วยให้การค้นหา เข้าถึง ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ สะดวกรวดเร็วขึ้น การเลือกใช้กระบวนการและเครื่องมือขึ้นกับชนิดของความรู้ ลักษณะขององค์กร (ขนาด สถานที่ตั้ง ฯลฯ) ลักษณะการทำงาน วัฒนธรรมองค์กร ทรัพยากร ฯลฯ สำหรับเครื่องมือการจัดการความรู้มีรายละเอียดดังนี้

1. ฐานข้อมูล (Knowledge Bases) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานขององค์กรให้เป็นระบบ เพื่อให้บุคลากรที่ต้องการใช้ข้อมูลความรู้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวกเร็ว การรวบรวมจัดเก็บฐานข้อมูลความรู้สามารถทำได้ 2 วิธี คือ จัดเก็บในรูปแบบเอกสารและจัดเก็บในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
2. การใช้ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง (Mentoring System) คือ การให้คนทำงานที่อยู่คนละฝ่ายคนละกลุ่มงาน คนละแผนกหรือแผนกเดียวกันก็ได้ มาช่วยแนะนำวิธีการทำงานช่วยเหลือสนับสนุนคอยให้คำปรึกษาชี้แนะ มักใช้ในการเรียนรู้ในกลุ่มผู้บริหารหรือผู้ที่กำลังก้าวไปเป็นผู้บริหารและเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์แบบตัวต่อตัว จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าไปยังผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์น้อยกว่า
3. การเรียนรู้จากบทเรียนที่ผ่านมา (Lesson Learned) คือ การเรียนรู้โดยอาศัยข้อมูลความสำเร็จและความผิดพลาดจากการดำเนินการที่ผ่านมา เพื่อหาแนวทางในการวางแผนการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดเกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด หรืออย่างน้อยไม่เกิดความผิดพลาดในประเด็นที่เคยผิดพลาดมาแล้ว
4. การจัดเก็บความรู้และวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) คือ การเรียนรู้จากวิธีการทำงานที่ดีที่สุดในเรื่องนั้น ๆ เพื่อใช้เป็นต้นแบบเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน ซึ่งอาจจะเป็นระบบบริหารเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่ทำให้ผลงานบรรลุเป้าหมายระดับสูงสุด เป็นการจัดเก็บความรู้หรือข้อมูลขององค์กรในรูปแบบง่าย ๆ เพื่อความสะดวกในการค้นหาและนำไปใช้เช่น คู่มือ การจัดฝึกอบรม คู่มือการตรวจประเมิน 5 ส. คู่มือการจัดการความรู้

5. เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Assist) คือ การให้หรือขอรับคำแนะนำหรือประสบการณ์ที่มีคุณค่าจากบุคคลหรือหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้ในหน่วยงาน

6. การทบทวนสรุปบทเรียน (After Action Review หรือ AAR) คือ การร่วมกันทบทวนกระบวนการทำงานแต่ละขั้นตอนเพื่อค้นหาโอกาสและอุปสรรคในการดำเนินการ ซึ่งในการทบทวนนั้น อาจได้ค้นพบวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และแนวทางการปรับปรุงให้เกิดผลงานที่ดีขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องทำการสรุปบทเรียนทุกครั้งเมื่อเสร็จกระบวนการทำงานที่สำคัญแต่ละขั้นตอน รวมถึงเป็นการตรวจสอบระดับของการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วย

7. การเล่าเรื่อง (Storytelling) คือ การใช้เทคนิคการเล่าเรื่องนี้เป็นวิธีการเผยแพร่สิ่งที่เราได้เรียนรู้มาให้แก่ผู้สนใจหรือคนในกลุ่มงานเดียวกัน โดยต้องสร้างความสมดุลระหว่างความน่าสนใจในการบรรยายเรื่องและเนื้อหาที่ต้องการสื่อ เช่น การใช้เทคนิคการเล่าเรื่องในประเด็นเกี่ยวกับความสำเร็จหรือล้มเหลวมาผูกเป็นเรื่องราวให้น่าสนใจ ทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ที่มีระหว่างกันจนได้องค์ความรู้ที่ไว้ใช้ประโยชน์

8. เวทีเสวนา (Dialogue หรือ สนทนาสนทนา) คือ การจัดกลุ่มพูดคุยกันเพื่อเอาสิ่งดี ๆ ที่แต่ละคนมีอยู่ในตัวเองหรือในการปฏิบัติออกมาโดยไม่ซีดจางที่ชัดเจนมากเกินไป มีเพียงการกำหนดประเด็นกว้าง ๆ ในเรื่องที่จะสนทนากัน ไม่รู้คำตอบสุดท้ายว่าคืออะไร ไม่กำหนดเวลาสนทนาของแต่ละคน เปิดกว้างด้านเวลา สถานที่ บุคคลและเปิดกว้างทางใจของทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมกัน บรรยากาศสบาย ๆ บรรยากาศเชิงบวก

9. เวที ถาม-ตอบ (Forum) เป็นอีกหนึ่งเวทีในการที่เราสามารถโยนคำถามเข้าไป เพื่อให้ผู้รู้ที่อยู่ร่วมใน Forum ช่วยกันตอบคำถามหรือส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญอื่นช่วยตอบ หากองค์กรมีการจัดตั้งชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice-CoP) หรือมีการกำหนด แหล่งผู้รู้ในองค์กร (Center of Excellence-CoE) แล้ว คำถามที่เกิดขึ้นสามารถส่ง/ยิงเข้าไปใน Forum ซึ่งอยู่ใน CoP หรือ CoE เพื่อหาคำตอบในลักษณะ “Pull Information”

10. ชุมชนนักปฏิบัติ (Communities of Practice หรือ CoP) คือ กลุ่มคนที่มาจากกลุ่มงานเดียวกันหรือมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันรวมตัวกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในเรื่องที่มีความสนใจร่วมกันเพื่อพัฒนาการทำงานและการให้บริการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น โดยมีความสนใจ (Knowledge Domain) และความปรารถนาร่วมกัน (Passion) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มีปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ในกลุ่ม (Community) และมีการแลกเปลี่ยนสร้างความรู้ สร้างแนวปฏิบัติร่วมกัน (Practices) มีวิธีปฏิบัติคล้ายกัน ใช้เครื่องมือและภาษาเดียวกัน

11. การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) คือ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา โดยสามารถพัฒนาวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้

12. การสอนงาน (Coaching) คือ การถ่ายทอดจากผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าหรือรุ่นพี่ที่มีผลงานดีมาแนะนำสอนให้คนที่มาใหม่หรือคนที่ต้องการเรียนรู้ได้ปรับปรุงวิธีการทำงาน

13. การศึกษาดูงาน (Study Tour) คือ การเรียนลัดจากประสบการณ์ของผู้อื่นโดยเข้าไปดูสถานที่จริง การปฏิบัติจริง เพื่อให้เห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำมาประยุกต์ใช้งานได้

14. เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum) คือ การจัดการประชุมหรือกิจกรรมอย่างเป็นกิจจะลักษณะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเปิดพื้นที่ให้บุคลากรในองค์กรมีโอกาสพบปะพูดคุยกัน เป็นอีกวิธีหนึ่งซึ่งสามารถกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ ซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ เช่น การสัมมนาและการประชุมทางวิชาการที่จัดอย่างสม่ำเสมอ

15. การจัดแผนที่ผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญ (People Map) เป็นการเก็บรายละเอียดข้อมูลส่วนบุคคล ผลงาน ประเภทความรู้ความเชี่ยวชาญของบุคคลที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ซึ่งจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างคนที่ต้องการใช้ข้อมูลกับแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคลได้

16. การหมุนเวียนเปลี่ยนการทำงาน (Job Rotation) เป็นการสับเปลี่ยนงานโดยการย้ายบุคลากรไปทำงานในหน่วยงานอื่น ๆ ที่อยู่ในสายงานเดียวกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะที่หลากหลายมากขึ้น

17. การปรับแต่งความรู้ (Knowledge Consolidation / Repackaging) เป็นกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ที่ปรากฏชัดเจนในรูปแบบหนึ่งเป็นความรู้ที่ปรากฏชัดเจนในอีกรูปแบบหนึ่ง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการใช้ความรู้

18. การจัดทำเว็บทำความรู้ (Knowledge Portal) เป็นการรวบรวมสารสนเทศ ความรู้และบริการจากแหล่งต่าง ๆ ให้มาอยู่ในที่เดียวกัน เพื่ออำนวยความสะดวกและประหยัดเวลาให้กับผู้ใช้บริการ ทำให้ผู้ใช้บริการไม่ต้องเข้าหลาย ๆ เว็บไซต์เพื่อใช้บริการต่าง ๆ

ประโยชน์ของการจัดการความรู้

1. ช่วยลดขั้นตอนในการทำงานได้ เช่น เมื่อมีปัญหาในการทำงานเกิดขึ้น ผู้ปฏิบัติงานก็จะสามารถหาแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหาได้รวดเร็ว โดยค้นคว้าจากผลการจัดการความรู้ในเรื่องนั้น ๆ

2. การจัดการความรู้ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานไม่ต้องทำงานด้วยการลองผิดลองถูก เพราะก่อนทำงานถ้ามีการเรียนรู้ความผิดพลาดของคนอื่นจากบทเรียนในอดีตได้ก่อน เพื่อเป็นการต่อยอดความรู้

ก็จะทำให้ช่วยประหยัดเวลา ประหยัดทรัพยากรที่ใช้ในการทำงานได้มากกว่าและไม่ต้องเสียเวลาลงมือทดลองอีก

3. การจัดการความรู้ที่ได้มาโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันในงานที่ปฏิบัติในเรื่องเดียวกัน ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถจัดปัญหาที่ตนกำลังเผชิญอยู่ได้เมื่อมีการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้ปฏิบัติงานอื่น ๆ ในเรื่องเดียวกัน ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. องค์กรที่มีระบบการจัดการความรู้ที่ดี จะทำให้ผู้ที่แสวงหาความรู้มีช่องทางการเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว เช่น ระบบอินเทอร์เน็ตทำให้สามารถค้นหาความรู้ได้ตลอดเวลา เป็นการพัฒนาตนเองโดยการศึกษาตลอดชีวิตที่มีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อองค์กร

5. การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ (Innovation) โดยการเรียนรู้ต่อยอดจากความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit Knowledge) ของผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานมาก่อน

6. หน่วยงานไม่ต้องเสียเวลาทำวิจัยและพัฒนาในความรู้บางเรื่อง เพราะสามารถใช้ความรู้ที่ได้มาจากการสะสมไว้แล้วจากบุคคล (Tacit knowledge) หรือจากส่วนต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อนำมาต่อยอดความรู้ได้เลย

7. ทำให้เกิดแหล่งความรู้ในองค์กรที่สามารถเรียกใช้ประโยชน์ได้อย่างรวดเร็วและเผยแพร่ให้หน่วยงานอื่นได้รับรู้และได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

8. งานบางเรื่องที่ผู้ปฏิบัติไม่ต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตนเองเพราะบางทีเกิดผลเสียมากกว่า เพราะต้องลองผิดลองถูก แต่ถ้าเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนเก่งและประสบความสำเร็จในการทำงาน/บริหารงานมาก่อนก็จะช่วยย่นระยะเวลาในการทำงานได้มากกว่า

9. “การจัดการความรู้” จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อวัฒนธรรมการทำงานของคนในองค์กรปรับเปลี่ยนจากเดิมมาสู่การมีวินัยในตนเอง มีการศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ตลอดชีวิต ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีพลังในการคิดสร้างสรรค์ มีความขยันอดทนและมีจิตสำนึกของการเป็น “ผู้ให้” และมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ดังนั้นการจัดการความรู้จะสำเร็จได้ บุคลากรทุกคนในองค์กรก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานใหม่ให้สอดคล้องกับ “การจัดการความรู้”

แนวคิดการเรียนรู้

สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร (2548) กล่าวว่า การเรียนรู้ เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนามนุษย์ มีความหมายเป็นสองนัยที่ต้องเกิดควบคู่กันไปในการเรียนรู้ คือ

1. การเรียนรู้ในฐานะที่เป็นเนื้อหา หมายถึง ตัวของความรู้ความคิดที่เกิดขึ้นในบุคคล
2. การเรียนรู้ในฐานะที่เป็นวิธีการ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้หรือได้มาซึ่งความรู้

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556ก) ได้ให้ความหมายของ การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง การปรับทัศนคติแนวคิดและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ที่เกษตรกรมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัด อาจปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีหรือไม่ดี แต่การเรียนรู้ในงานส่งเสริมการเกษตรควรปรับเปลี่ยนเกษตรกรไปในทางที่ดีขึ้น มีความรู้เพิ่มขึ้น

ยอดชาย ทองไทยนนท์ (2546) กล่าวว่า การส่งเสริมต้องการให้เกษตรกรเปลี่ยนพฤติกรรมโดยใช้ การเรียนรู้ (Learning) คือ กระบวนการที่ต้องการให้เกิดรูปแบบของพฤติกรรมใหม่ และการสอน (Teaching) คือ ศิลป์ในการเปลี่ยนพฤติกรรมของคน โดยกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เร็วขึ้น การเรียนรู้ประกอบด้วยพฤติกรรม 3 อย่าง คือ

1. ความรู้ (Knowledge) คือ ข่าวสารที่บุคคลรับรู้ (Perceive) ทางระบบการรับรู้ (Awareness) ทางประสาททั้ง 5 ทาง คือ หู ตา สัมผัส จมูก และลิ้น สิ่งที่เราควรรู้เกี่ยวกับความรู้ คือ การหยั่งรู้ (Perception) สภาพแวดล้อมของมนุษย์เป็นการเลือกที่จะรู้ (Selective) โดยเราจะรู้สึก (Aware) เพียงส่วนน้อยของการหยั่งรู้จากการกระตุ้นที่ประสาทดังกล่าวเท่านั้น และความรู้ที่สามารถจดจำได้เท่านั้นจะเป็นความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้ (Effective Knowledge) ความรู้ที่สามารถจดจำได้ง่ายคือ “ความรู้นั้นต้องเกี่ยวข้องกับผู้เรียน”

2. ทักษะ (Skill) คือ การกระทำหรือกิจกรรมที่บุคคลสามารถแสดงออกอย่างรวดเร็วและเรียบร้อย (Smoothly) ทักษะจะเกิดขึ้นได้โดยการปฏิบัติอย่างซ้ำ ๆ กันเท่านั้น ทักษะออกเป็น

- 2.1 ทักษะทางร่างกาย (Motor Skill) คือ กิจกรรมที่ต้องใช้พลังร่างกาย เช่น การขี่จักรยาน เป็น

- 2.2 ทักษะทางความคิด (Mental Skill) คือ การใช้สมอง เช่น การสามารถคำนวณแก้สมการทางคณิตศาสตร์

ทักษะสามารถถูกขัดตันได้ทั้งในทางบวก เช่น การให้รางวัล หรือในทางลบ เช่น การลงโทษก็ได้

3. ทักษะ (Attitude) คือ นิสัยที่เกิดจากรูปแบบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคล ต้นเหตุของทัศนคติ คือความสมดุลของการหยั่งรู้ เช่น บางครั้งเราต้องพบว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นขัดแย้งกับทัศนคติของเราและเราก็ไม่สามารถป้องกันไม่ให้นั้นเกิดขึ้นได้จึงต้องจำยอม สิ่งที่เป็นนิสัยแล้วนั้นแก้ไขได้ยาก ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจึงทำได้ยากที่สุด ความยากง่ายของการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ตามหลักในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีดังนี้

3.1 บุคคลเรียนรู้ได้จากการได้เห็นได้ยินและได้ฟังซ้ำกันบ่อย ๆ

3.2 บุคคลเรียนรู้ได้เมื่อเกิดความสนใจ

3.3 บุคคลสามารถเรียนรู้ได้มากที่สุดในช่วงเวลาใกล้ก่อนที่เขาจะมีโอกาสนำความรู้และทักษะที่ได้รับมานั้นไปปฏิบัติ

3.4 ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนมากกว่าการเรียนรู้จากครู

3.5 ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้รวดเร็วที่สุดในช่วงเวลาที่ไม่มีภาระงานเร่งด่วนอย่างอื่นต้องทำ

3.6 บุคคลทุกวัยจะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วเมื่อผู้สอนใช้วิธีการสอนหลาย ๆ อย่างประกอบกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2553) ได้ให้ความหมายของคำว่า การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาความคิดและความสามารถ โดยอาศัยประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม

บุญธรรม จิตตอนันต์ (2540) ได้อธิบายหลักในการเรียนรู้ (Principles of Learning) ว่าเป็นแนวทางในการเรียนรู้ของคนเราที่เป็นผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลเป้าหมายที่เป็นเกษตรกร มีดังนี้

1. มีความต้องการที่จะเรียน (Desire) ความต้องการที่จะเรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้การเรียนได้ผล จะเห็นได้ชัดในกรณีที่เกษตรกรไปฟังการอบรมชี้แจงหรือการประชุมโดยสมัครใจทำให้ได้ผลดี ความต้องการที่จะเรียนอาจเกิดขึ้นจากความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอาชีพของเกษตรกรเอง อาจเพื่อแก้ปัญหา หาความรู้หรือแนวคิดใหม่ ๆ นอกจากนี้อาจเป็นเพราะถูกเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือเพื่อนบ้านกระตุ้นให้เกิดความสนใจจึงเกิดความต้องการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ

2. มีจุดเริ่มต้นที่ดี (Primary) โดยปกติความประทับใจครั้งแรกนั้นยากที่จะลืม หมายความว่า การพบกันครั้งแรกกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือการประชุมอบรมครั้งแรก ๆ นั้นมีความสำคัญ เพราะเป็นขั้นแรกที่จะถูกกระตุ้นความสนใจให้มีมากขึ้น เกิดความรู้สึกว่ามาไม่ผิดทาง เป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีด้วยความเป็นมิตรและด้วยความเป็นกันเอง ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยดี

3. รู้และเข้าใจแนวทางปฏิบัติเพื่อไปถึงจุดหมาย (Goals) บุคคลเป้าหมายหรือเกษตรกรจะต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งว่ามีแนวทางหรือกิจกรรมอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล คือการเรียนรู้ในสิ่งที่ประสงค์ คือต้องรู้ว่าตนเองจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าว เช่น การไป

ประชุมอบรมเพื่อฟังคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่ การอ่านเอกสารที่ได้รับมอบ หรือการทำงานตามขั้นตอน จากคำแนะนำ ถ้าเกษตรกรรู้หน้าที่ของตนแน่ชัดก็จะทำให้เขาเรียนรู้ได้เร็ว ผลจะเกิดขึ้นตรงกันข้ามถ้าเกษตรกรไม่ได้รับคำชี้แจงให้เข้าใจในแนวทางปฏิบัติ เหมือนกับปล่อยให้เขาอยู่ในความมืดซึ่งมองไม่เห็นทิศทางที่จะไปสู่จุดหมายหรือเป้าหมายตั้งที่มุ่งหวังไว้

4. มีการปฏิบัติฝึกฝนด้วยตนเอง (Exercise) การเรียนรู้ทั้งหลายเป็นผลมาจากกิจกรรมใน ส่วนของผู้เรียนเอง (Self-activity) อาจเป็นกิจกรรมทางกายหรือทางจิตใจ หรือทั้งสองอย่าง ทั้ง ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติหรือฝึกฝนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม นั่นคือเกิดการเรียนรู้ สำหรับ หน้าที่ของผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ก็คือ จัดลำดับขั้นตอนการสอนเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ โดย กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนการสอน

ถ้ามีการปฏิบัติฝึกฝนในกิจกรรมการเรียนการสอนมาก ก็ยิ่งเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ ส่วนการปฏิบัติซ้ำควรเว้นช่วงที่พอเหมาะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ทำการสอน กิจกรรม และผู้เรียนเป็น ประการสำคัญ สิ่งใดที่เรียนไปแล้วแต่ไม่ได้นำไปใช้ปฏิบัติหรือทบทวนมักจะถูกลืมไป

5. มีความสัมพันธ์หรือการต่อเนื่องในสิ่งที่เรียน (Association) การเรียนแต่ละเรื่องที่มี ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อกันนั้นย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีกว่าการเรียนเก็บไว้ทีละอย่าง ซึ่งยังมอง ไม่เห็นว่าจะไปสัมพันธ์กับอะไร ผู้เรียนจะเข้าใจง่ายขึ้นถ้ามีการชี้แจงให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่าง กัน เช่น จากชิ้นเล็ก ๆ (Parts) ไปประกอบเข้าเป็นชิ้นใหญ่ (Whole) หรือจากชิ้นใหญ่แยกย่อยลงมา เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้ว ให้เรียนเป็นชิ้น ๆ ไป

การเรียนให้สัมพันธ์ต่อเนื่องกันนับว่าเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ได้ผลดีกับเกษตรกร ซึ่งมีความรู้และ ประสบการณ์ที่สะสมมานาน คือเขาสามารถที่จะมองเห็นความสัมพันธ์หรือผูกพันเรื่องใหม่และเรื่อง เก่าให้เข้ากันได้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเรื่องหรือแนวความคิดและวิธีการส่งเสริมเผยแพร่ของเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมว่ามีความยากง่ายแค่ไหน

โดยปกติผู้เรียนจะเรียนเข้าใจดีขึ้นถ้ามีหัวข้อภายในเกี่ยวเนื่องกันดีมาสอน เช่น ในเรื่องการปลูกพืชใดพืชหนึ่ง ถ้าจะให้มีความต่อเนื่องภายในก็ต้องเริ่มตั้งแต่การเตรียมดิน พันธุ์พืช การปลูก การดูแลบำรุงรักษา และการเก็บเกี่ยวผลผลิต นอกจากนี้ปรากฏว่าผู้เรียนจะเรียนได้ผลขึ้น อีกถ้าเรื่องที่เรียนนั้นเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องอื่นที่เขาารู้แล้ว มีประสบการณ์มาแล้วหรือกำลังสนใจอยู่ คือช่วยทำให้เขาเกิดความสนใจมากขึ้นเข้าใจเร็วขึ้น เช่น การสอนเรื่องการทำนาหว่านน้ำตามกับชาวนา ที่รู้เรื่องการทำนาหว่านอยู่แล้ว เป็นต้น

6. มีความพอใจในผลการเรียน (Effect) การเรียนอาจจะให้ความพอใจหรือความไม่พอใจ โดยปกติแล้วผู้เรียนจะเรียนดีขึ้นถ้าการเรียนการสอนเป็นไปอย่างน่าสนใจ สภาพแวดล้อมดีและผล จากการเรียนเป็นที่พอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเขารู้สึกว่าเขามีความก้าวหน้าในการเรียนหรือกำลัง ประสบผลสำเร็จ

การให้ผู้เรียนได้รู้จุดอ่อนของตนตั้งแต่เริ่มแรกดีกว่าให้เขารู้ในตอนท้าย คือเมื่อไปถึงจุดจบแล้วประสบกับความล้มเหลวซึ่งสายเกินที่จะแก้ บุคคลที่มีโอกาสประเมินผลงานของตนเองตั้งแต่เริ่มแรกย่อมมีโอกาสแก้ไขปรับปรุงตนให้ก้าวหน้าไปสู่ความสำเร็จได้

คนเรามักชอบทำในสิ่งที่มีความก้าวหน้าและเห็นผลสำเร็จ แต่ไม่ชอบความล้มเหลวหรือความผิดหวัง เกษตรกรที่ทดลองทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เองตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม เมื่อนำปุ๋ยหมักไปใช้ในการปลูกพืชปรากฏว่าพืชออกงามดี เขาก็บังเกิดความพอใจในผลการทดลอง พร้อมทั้งมีความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ต่อไปเมื่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมนำเรื่องอื่นไปเผยแพร่หรือสอนเกษตรกรก็ยินดีที่จะเรียนอีก

จะเห็นได้ว่าการทำอะไรสำเร็จนั้นเป็นสิ่งจูงใจให้อยากเรียนรู้หรืออยากทำสิ่งอื่นต่อไปอีก เพราะฉะนั้นระหว่างทางที่จะไปสู่ความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยแรงเสริม (Reinforcement) มากกระตุ้นให้กำลังใจ เช่น ได้รับการยกย่องชมเชยหรือรางวัลตามโอกาสอันควร

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

ซัซรี นฤทุม (2551) ได้ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการที่ทำให้ชุมชนเกิดความรักและรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตน ทำให้ร่วมกันคิดร่วมกันรวบรวมปัญหาและความจำเป็นที่ต้องพัฒนา ร่วมกันวิเคราะห์และตัดสินใจหาทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา สร้างทีมงานเพื่อร่วมกันลงมือแก้ไขปัญหา ร่วมกันประเมินผลของการพัฒนาและร่วมกันรับผลของการพัฒนาภายใต้หลักการประชาธิปไตยและการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้อย่างภาคภูมิใจ

สิน พันธุ์พิณีจ (2545) กล่าวว่า ระบบการส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม หรือบางคนเรียกว่า ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการมีส่วนร่วม (The Participatory Agricultural Extension System, PAES) เป็น “ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการมีส่วนร่วมแบบผสมผสานที่ยึดเกษตรกรเป็นศูนย์กลางโดยเริ่มต้นที่เกษตรกรและสิ้นสุดที่เกษตรกร เอื้ออำนวยการดำเนินงานจากล่างสู่บนอย่างอิสระ พัฒนาเครือข่ายการวิจัยกับการส่งเสริมให้เข้มแข็งและใช้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมในเชิงรุก” การมีส่วนร่วมอาจมีทั้งแบบที่เป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการและจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) และมีพันธสัญญา (Commitment) ในภารกิจต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ของระบบส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

การนำระบบการส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยวัตถุประสงค์ทั่วไป 5 ประการได้แก่

1. เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพการเกษตร สอดคล้องกับความรู้ความสามารถและปัจจัยการผลิตของตนเอง
2. เพื่อส่งเสริมการใช้ศักยภาพทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการพัฒนาสังคมเกษตรกรให้ทันสมัย มีศักดิ์ศรี มีบุคลิกภาพที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความภาคภูมิใจและรักถิ่นฐาน
3. เพื่อเป็นศูนย์กลางการประสานงานและส่งเสริมการเชื่อมโยงระหว่างระบบการวิจัยกับการส่งเสริมการเกษตรให้เข้มแข็ง สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและสภาพท้องถิ่น
4. เพื่อเป็นศูนย์กลางการประสานสัมพันธ์ กระตุ้นระบบการตลาดสินค้าการผลิตและการแปรรูปผลิตผลการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ
5. เพื่อเป็นศูนย์กลางการประสานการกระจายอำนาจ การบริหารงานเชิงระบบ การใช้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตรในเชิงรุกและการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ

หลักการของระบบส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

เจตนารมณ์สำคัญของระบบการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยหลักการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร 5 ประการ คือ

1. การยึดเกษตรกรเป็นศูนย์กลางของการส่งเสริม เริ่มการส่งเสริมที่เกษตรกรและสิ้นสุดที่เกษตรกร โดยพิจารณาถึงความต้องการ ความรู้ ทักษะ ทุนและที่ดินของเกษตรกร ตลอดจนสิ่งที่เกษตรกรจะได้รับ มุ่งพัฒนาให้เกษตรกรเป็นผู้ที่ทันสมัย มีความรู้ ทักษะที่ดี ความชำนาญในการเกษตร สามารถพึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม
2. การเน้นการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชนและการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนการผลิต การดำเนินการ การแก้ปัญหาและประเมินผล เพื่อให้เกษตรกรเป็นผู้คิดเป็นทำเป็นและตัดสินใจเองได้
3. การยึดระบบไร่นาเป็นศูนย์กลาง เป็นการส่งเสริมการเกษตรที่มุ่งความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเกษตรกร พืช สัตว์และความสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งจะสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม อันมีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. การประสานงาน เป็นการประสานระหว่างเครือข่ายระบบการวิจัย แหล่งสารสนเทศ เทคโนโลยี ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมของภาครัฐและเอกชนให้แข็งแกร่งก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีและความร่วมมือในการปฏิบัติงาน เพื่อเชื่อมโยงการส่งเสริมการเกษตรไปสู่เกษตรกรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

5. การกระจายอำนาจ มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่มีอิสระในการวางแผนเพื่อสนองความต้องการของเกษตรกร ให้สอดคล้องกับระบบไร่นา ตลอดจนด้านกายภาพ ชีวภาพและสภาพสังคมอย่างแท้จริง

แนวคิดเรื่องกลุ่มและการจัดการกลุ่ม

แนวคิดเรื่องกลุ่ม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2542) ได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ว่า กลุ่ม หมายถึงบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่รวมกันขึ้นโดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยในวิชาสังคมวิทยากำหนดว่า กลุ่ม ประกอบด้วย คน มีการติดต่อหรือทำการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อยู่ในที่เดียวกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันและมีความผูกพันกัน มีความสนใจร่วมกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน

กิติชัย รัตน์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึงบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันภายใต้แบบแผนการปฏิบัติต่อกัน และเป็นที่ยอมรับกันในบรรดาหมู่สมาชิกของกลุ่มเอง และอาจหมายรวมถึงกลุ่มอื่น ๆ ที่กลุ่มนั้นมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

ปัจจัยของการเกิดกลุ่ม

โดยพื้นฐานแล้วการรวมกลุ่มของคนเกิดจากความใกล้ชิดและมีความรักใคร่ชอบพอกัน สนับสนุนกัน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ต้องพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอหรือต้องใกล้ชิดกันทางกายภาพของถิ่นที่อยู่ อาศัย ก็มักเกิดการรวมกลุ่มกันได้ง่าย แต่การอธิบายในลักษณะนี้ อาจไม่สะท้อนถึงสาเหตุหรือที่มาของ การรวมกลุ่ม อย่างไรก็ตามสามารถอธิบายถึงปัจจัยของการรวมกลุ่มได้ 3 ประการ ดังนี้

1. มีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นร่วมกัน (Activities) การรวมกลุ่มของคนจะมีกิจกรรมเกิดขึ้นตามมาเสมอ กิจกรรมนั้นส่วนใหญ่บ่งชี้ถึงความสนใจร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มที่จะกระทำร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย กิจกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะมีขอบเขตจำกัดโดยยึดโยงกับความรู้ประสบการณ์และภูมิปัญญาที่สมาชิกมีอยู่ เห็นได้ชัดว่ากลุ่มโดยส่วนใหญ่เลือกที่จะทำกิจกรรมในประเด็นที่ตนเองสนใจ เช่น กลุ่มป่าชุมชน กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำ กลุ่มผู้เลี้ยงโคนม เป็นต้น

2. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Interaction) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในที่นี้ หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ตอบในเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเอง โดยที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกภายในกลุ่มเกิดขึ้นในเชิงสร้างสรรค์มากกว่าที่จะต่อต้านกัน นอกจากนี้ยังมีการดำเนินปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่อกลุ่มอีกด้วยเพื่อเป็นการขยายกิจกรรมการดำเนินงานออกไปให้สังคมได้รับรู้และเห็นประโยชน์ของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น

3. มีความรู้สึกร่วม (Sentiments) ความเป็นกลุ่มจะต้องทำให้สมาชิกของกลุ่มทั้งหมดมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยเฉพาะการทำให้เกิดความรู้สึกร่วม ซึ่งอาจได้รับการกระตุ้นจากการมีจิตสำนึกเดียวกัน เห็นปัญหาร่วมกันและต้องการแสวงหาทางออกในการแก้ปัญหาที่ร่วมกัน

องค์ประกอบของกลุ่ม

การรวมตัวกันของกลุ่มย่อมมีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วต้องมีอย่างน้อย 5 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. ผู้นำกลุ่ม การเกิดขึ้นของกลุ่มมักจะเริ่มต้นที่มีคณะบุคคลกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งมารวมตัวกันด้วยเหตุปัจจัยเดียวกัน ผู้นำกลุ่มอาจเกิดขึ้นมาจากความต้องการรวมกลุ่มตั้งแต่เริ่มแรกหรืออาจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มแล้วก็ได้ ซึ่งเมื่อจัดตั้งกลุ่มได้แล้วบุคคลที่เป็นสมาชิกในกลุ่มนี้อาจได้รับเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่ม ฉะนั้นกลุ่มทุกกลุ่มจึงมักมีการกำหนดให้มีผู้นำกลุ่มขึ้นเพื่อให้มีอำนาจในการบริหารจัดการกลุ่ม

2. สมาชิกกลุ่ม คือบุคคลที่อยู่ภายใต้วัตถุประสงค์และกฎเกณฑ์ของกลุ่ม แต่ละกลุ่มอาจมีสมาชิกตั้งแต่สิบคนจนถึงหลายร้อยคนก็ได้ขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่ม ส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มจะมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมที่คล้ายคลึงกัน เช่น เป็นเกษตรกรในหมู่บ้าน เป็นกลุ่มสตรีหรือเป็นกลุ่มอาชีพเสริม เป็นต้น สมาชิกกลุ่มจะมีบทบาทสนับสนุนการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

3. กฎระเบียบของกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่มต้องอาศัยทั้งความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่มรวมทั้งอาจต้องกำหนดให้กลุ่มมีกฎเกณฑ์ กติกา หรือข้อบังคับที่จะใช้เป็นบรรทัดฐานในการทำงานของกลุ่มเอง จะเห็นว่ากลุ่มต่าง ๆ มีการกำหนดกฎเกณฑ์ของตนเองขึ้นทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น กลุ่มป่าชุมชนมีการออกระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนขึ้น หากมีการละเมิดระเบียบก็จะมี การปรับเงินหรือบังคับไม่ให้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอีกต่อไป นอกจากนี้ยังมีกฎระเบียบอื่น ๆ เช่น ระเบียบในการคัดเลือกผู้นำกลุ่ม หรือการรับสมาชิกใหม่ เป็นต้น

4. คณะบริหารจัดการกลุ่ม เป็นบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ได้รับคัดเลือกหรือพิจารณาแล้วว่ามีความเหมาะสมที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ที่กลุ่มกำหนดขึ้นมา โดยทั่วไปโครงสร้างการบริหารกลุ่มจะประกอบด้วยตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญ เช่น ประธาน รอง

ประธาน เลขานุการ ปฏิคม ประชาสัมพันธ์ เหนรัญญิก เป็นต้น คณะบริหารกลุ่มมีบทบาทอย่างมากต่อการกำหนดทำที่และกิจกรรมของกลุ่มที่จะขับเคลื่อนออกไป นอกจากนี้คณะผู้บริหารควรผลัดเปลี่ยนกันตามวาระเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่น ๆ สามารถเข้ามาบริหารกลุ่มได้

5. ทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการ ในที่นี้หมายรวมถึง ทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการของกลุ่ม เช่น งบประมาณ เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กลุ่มได้ระดมให้มีขึ้นมาเพื่อใช้ในการดำเนินงาน กลุ่มที่มีศักยภาพสูงจะมีทรัพยากรในการบริหารงานมากตามไปด้วยโดยเฉพาะงบประมาณของกลุ่ม นอกเหนือจากการระดมมาจากมวลสมาชิกแล้วยังสามารถแสวงหาจากแหล่งทุนหรือแหล่งความช่วยเหลือภายนอกได้

อิสริย์ บุตรเจริญ (2551) ได้อธิบายขั้นตอนการพัฒนาของกลุ่ม (Stages of Group Development) และได้ให้ความหมายการพัฒนาของกลุ่ม ว่าหมายถึง กระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพของทีมงาน การสร้างทีมงานโดยกระบวนการทำให้กลุ่มมีความมีความใกล้ชิดกันเพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

โดยไม่ว่าจะจะเป็นกลุ่มงานที่เป็นทางการ กลุ่มปฏิบัติงานชั่วคราว หรือทีมงานเสมือนจริงก็ตาม ต่างก็ต้องผ่านวงจรชีวิตของกลุ่ม 5 ขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนนี้ก็มีเรื่องที่ทำหายแตกต่างกันไป ดังนี้

1. ขั้นเริ่มก่อตัว (Forming Stage) ในขั้นนี้สมาชิกกลุ่มพยายามทำความรู้จักซึ่งกันและกัน ทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเป้าหมายของกลุ่ม กำหนดกฎเกณฑ์เบื้องต้นของกลุ่ม กำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมที่จะปฏิบัติร่วมกันภายในกลุ่มและเมื่อบุคคลมีความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มแล้วการเริ่ม ก่อตัวในขั้นที่ 1 ก็เสร็จสมบูรณ์

2. ขั้นโกลาหล (Storming Stage) ในขั้นนี้จะเกิดความซุลมุนวุ่นวาย ความขัดแย้งจะมีสูงภายในกลุ่ม สมาชิกจะขัดแย้งไม่ยอมถูกควบคุมโดยกลุ่มและอาจไม่เห็นด้วยว่าใครจะเป็นผู้นำกลุ่ม อำนาจของผู้นำกลุ่มควรจะมีมาน้อยเพียงใดอาจโต้เถียงแสดงความไม่พอใจซึ่งกันและกัน หากไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าวได้สมาชิกจะถอนตัวและกลุ่มจะสลายไป แต่หากกลุ่มสามารถแก้ไขความขัดแย้งได้และผู้นำกลุ่มได้รับการยอมรับขั้นตอนนี้ก็สิ้นสุดลง

3. ขั้นกำหนดกฎเกณฑ์ (Norming Stage) ในขั้นนี้สมาชิกเริ่มรู้สึกว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่มอย่างแท้จริง เกิดความผูกพันร่วมมือร่วมใจกัน มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ตกลงกันได้ถึงมาตรฐานกฎเกณฑ์ของกลุ่มที่จะใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันภายในกลุ่มซึ่งจะเป็นบันไดให้ก้าวขึ้นสู่ขั้นตอนต่อไป

4. ขั้นการปฏิบัติงาน (Performing Stage) ในขั้นนี้ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์และความ เป็นผู้นำได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว กลุ่มพร้อมจะลงมือปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การปฏิบัติงานจริงจะเกิดขึ้นในขั้นนี้ ความสัมพันธ์ที่ตีรวมทั้งการยอมรับความเป็นผู้นำของหัวหน้า

กลุ่มจะช่วยให้อีกกลุ่มปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แสดงว่ามาตรฐานวุฒิภาวะของกลุ่มอยู่ในระดับสูง

5. ขั้นสลายตัว (Adjourning Stage) ในขั้นสุดท้ายนี้ ภายหลังจากปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายแล้วกลุ่มก็ต้องสลายตัวลง บางคนก็รู้สึกอาลัยอารมณ์ความเป็นมิตรที่ได้รับจากการทำงานร่วมกัน ความรู้สึกของสมาชิกที่อยากจะสลายตัวเมื่อเสร็จงานและกลับมาทำงานร่วมกันอีกเมื่อเกิดงานใหม่ในอนาคตนี้เป็นตัวบ่งชี้ได้ถึงความสำเร็จของกลุ่ม

กรมการพัฒนาชุมชน (2562) ได้สรุปความหมายของคำว่า กลุ่ม หมายถึงการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัดและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนมีบรรทัดฐาน ความสามัคคี การแสดงพฤติกรรมและโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน โดยได้อธิบายขั้นตอนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. สำรวจสถานการณ์และความต้องการของชุมชน เป็นการหาข้อมูลเพื่อทำให้ได้รู้สถานการณ์ที่แท้จริงและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยการ

- 1.1 ร่วมกับภาคีการพัฒนาสำรวจชุมชน
- 1.2 นำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์
- 1.3 จัดเวทีเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- 1.4 จัดทำประชาพิจารณ์ชุมชน

2. วิเคราะห์ปัญหาชุมชนและผลประโยชน์ของชุมชน เพื่อให้รู้ความต้องการ ปัญหาของชุมชน รู้กิจกรรมที่จะดำเนินการ

3. แสวงหาผู้นำ จัดตั้งกลุ่ม

- 3.1 แสวงหาผู้นำที่มีความสามารถและเข้าใจการดำเนินกิจกรรม
- 3.2 จัดตั้งกลุ่มที่เกิดจากการเรียนรู้และความต้องการของสมาชิก

4. สนับสนุนและพัฒนากลุ่ม

- 4.1 ผู้นำ พัฒนาตนเองเป็นการสร้างผู้นำด้วยการพัฒนาและทักษะการบริหารจัดการ
- 4.2 สมาชิก เพิ่มพูนความรู้ สร้างความเป็นเจ้าของ มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน
- 4.3 กิจกรรม มีระบบข้อมูล แผนดำเนินงานของกลุ่มและมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ต่อเนื่อง

4.4 บูรณาการกลุ่ม มีการขยายผล ต่อยอดสร้างเครือข่ายและจัดตั้งเป็นนิติบุคคลเมื่อผลการดำเนินงานของกลุ่มมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

4.5 ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและธรรมาภิบาล ในการบริหารงานและการพัฒนาชุมชน

5. ติดตามและประเมินผล

5.1 โดยกลุ่มประชุมสมาชิกคณะกรรมการตรวจสอบ ถอดบทเรียนเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และมีการประชาสัมพันธ์

5.2 โดยเจ้าหน้าที่ประเมินผลทางการหรือไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่องและนำข้อมูลมาพัฒนากลุ่ม

5.3 ภาวการณ์พัฒนา

- ตรวจบัญชีโดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

- มีการวิจัยและพัฒนา โดยกรมการพัฒนาชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สิ่งบ่งชี้ความเข้มแข็งของกลุ่ม

1. สมาชิกมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อกันและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
2. มีแผนการดำเนินงาน
3. มีเครือข่ายในการทำงาน
4. คณะกรรมการมีภาวะผู้นำสูง มีธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการกลุ่ม
5. กลุ่มมีกิจกรรมต่อยอดหรือขยายกิจกรรมอยู่ตลอดเวลาและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่ม
6. มีผลผลิตของกลุ่มที่เป็นรูปธรรม
7. มีหลักฐานหรือเอกสารสมบูรณ์

การส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่ม

เจริญ สุขนันตพงศ์ (2536) ได้ให้ความหมายของวิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่ม หมายถึง การส่งเสริมที่กระทำกับบุคคลเป้าหมายครั้งละตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แต่ไม่มากเกินไปจนนับไม่ได้และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถมองเห็นหน้าตาคนในกลุ่มนั้นได้ถนัด

เมื่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถรวมบุคคลเป้าหมายให้เป็นกลุ่มได้แล้ว ณ สถานที่หนึ่งจะสามารถใช้เทคนิคการส่งเสริมเพื่อทำความเข้าใจและถ่ายทอดความรู้ได้หลายวิธี แต่ที่นิยมและพบเห็นกันมากได้แก่ การสาธิต การประชุมโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ การจัดทัศนศึกษา ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. การสาธิต เป็นวิธีการส่งเสริมที่ใช้กับกลุ่มบุคคลเพื่อการถ่ายทอดความรู้ โดยการแสดงให้เห็นแก่กลุ่มบุคคลได้ชม ในขณะที่เดียวกันก็บรรยายประกอบเพื่อให้บุคคลเป้าหมายได้เห็นและได้ฟังเรื่องที่ต้องการส่งเสริมพร้อม ๆ กันไป ซึ่งจะทำให้บุคคลเป้าหมายเข้าใจเนื้อเรื่องและขั้นตอนค่อนข้างชัดเจน เพราะผู้ส่งเสริมจะบรรยายพร้อมกับแสดงให้ชมต่อหน้าบุคคลเป้าหมาย ผลที่เกิดจากการสาธิตจะทำให้บุคคลเป้าหมายซึ่งได้เห็นและได้ยินคำอธิบายเกิดความคิด ความเข้าใจ ก็จะกระตุ้นความสนใจใคร่รู้และเกิดความอยากลองทำดู

2. การประชุม เป็นวิธีการส่งเสริมที่ใช้กับกลุ่มบุคคล เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมักใช้เพื่อเผยแพร่ความรู้ไปสู่กลุ่มบุคคลเป้าหมาย เพื่อแนะแนวทางในการประกอบอาชีพเพื่อรับทราบปัญหาและหาทางแก้ไขปัญหาลดจนติดตามผลการส่งเสริม วิธีการส่งเสริมที่ใช้กับการประชุมมีหลายรูปแบบ เช่น การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การอภิปรายเป็นคณะ การประชุมเชิงปฏิบัติการ ฯลฯ ซึ่งการที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะเลือกใช้แบบไหนก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประชุม นั้น ๆ

3. การจัดทำศศึกษา ทำศศึกษาในงานส่งเสริม เป็นการจับบุคคลเป้าหมายเป็นกลุ่มเพื่อพาไปดูกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่มีอยู่จริงที่มีผู้ปฏิบัติอยู่หรือเป็นอยู่ในต่างสถานที่ การจัดทำศศึกษาในงานส่งเสริมอาจจะพาไปดูกิจกรรมเดียวหรือหลายกิจกรรมก็ได้ จะเป็นเรื่องเดียวหรือหลายเรื่องก็ได้ แต่ควรเป็นสิ่งที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์แก่กลุ่มบุคคลเป้าหมาย การจัดทำศศึกษาช่วยเสริมการส่งเสริมวิธีอื่นให้สมบูรณ์ขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมที่ใช้วิธีพูดเป็นหลัก เพราะสามารถทำให้กลุ่มบุคคลเป้าหมายสามารถเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสภาพที่แท้จริงอันจะเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจที่จะยอมรับไปปฏิบัติได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ผู้เข้าร่วมเดินทางไปทำศศึกษาได้รับความสนุกสนานจากการส่งเสริมวิธีนี้และมีความสนิทสนมกับสมาชิกกลุ่มที่ร่วมเดินทางไปด้วยกัน อันจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันด้วย

การปรับใช้เทคโนโลยีการเกษตรจากการถอดบทเรียน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556ข) ได้อธิบายว่า กระบวนการและวิธีการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากการถอดบทเรียนหรือองค์ความรู้โดยรูปแบบกระบวนการวิธีการถ่ายทอด จะใช้ทั้งการบรรยาย ประกอบตำรา เอกสาร สื่อประกอบ ภาพ อุปกรณ์ และของจริงหรือการทำศศึกษาตามแหล่งเรียนรู้ ในชุมชน การสาธิตให้ดู และทดลองฝึกลงมือทำและการปฏิบัติโดยเน้นกระบวนการปฏิบัติ กระบวนการคิด วิเคราะห์ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการสำรวจ ดังนั้นการปรับใช้เทคโนโลยีการเกษตร จากการถอดบทเรียนหรือจากองค์ความรู้ที่ได้ จะต้องใช้การฟัง คิด สังเกตและการตั้งคำถามเพื่อสร้างการเรียนรู้

การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้นั้นสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คำถามที่ดีจะเป็นคำถามที่ยั่วให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน กระตือรือร้นอยากจะทำและผ่อนคลายที่จะพูดคุยกัน Facilitator จำเป็นต้องมี “ทักษะการตั้งคำถาม” เพื่อรับบรรยากาศของการเรียนรู้ ดังนั้นในการค้นหาคำตอบจึงต้องตั้งคำถามมุ่งไปสู่การหาข้อมูลที่เป็นนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหอย่างแท้จริง “แล้วคำถามที่ดีควรจะเป็นอย่างไร” จะเริ่มถามตรงไหน ถามแล้วเราจะได้อะไร เราจะเชื่อมโยง คำถามคำตอบนั้นอย่างไรและเมื่อเราได้คำตอบนั้นมาเราจะวิเคราะห์ สังเคราะห์ ต่ออย่างไร และมักจะเกิดปรากฏการณ์ ที่ว่า “ถามเท่าไรก็ไม่ออก” หมายถึงไม่ได้คำตอบและหรือบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนบทเรียนที่ดีในวงเรียนรู้

ประเด็นการตั้งคำถามนี้จึงท้าทายต่อนักจัดกระบวนการถอดบทเรียนอย่างยิ่ง โดยสรุปก็คือ “สร้างความเชื่อมั่นในการตั้งคำถามจากคำถามพื้น ๆ ง่าย ๆ และเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ การที่จะถามให้เป็นการตั้งคำถามจากคำถามพื้นฐานด้วยความสนใจ ใฝ่รู้และการเป็นบุคคลเรียนรู้” การตั้งคำถามที่ดีต้องตั้งคำถามอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากสถานการณ์ที่ทำให้เรียนรู้ถึงสภาพที่เป็นอยู่ ต้นเหตุของเหตุการณ์หนึ่ง ผู้เกี่ยวข้องหรือเหตุการณ์นั้น ๆ การตั้งคำถามที่เป็นขั้นตอนแบบนี้ทำให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะสร้างการเรียนรู้ ค้นหาข้อมูลตอบคำถามที่ได้ตั้งขึ้นไว้อย่างเป็นระบบและระวางการตั้งคำถามแบบปิดที่ไม่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการเชื่อมโยงคำถาม คำตอบสู่การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อวางแผนทางการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ และเกิด “บทเรียน” ที่ทำให้ได้เรียนรู้ร่วมกันไปด้วย

ลักษณะคำถามที่สร้างการเรียนรู้เป็นคำถามเปิด ให้คิดมองภาพเราให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ตอบ โดยเป็นคำถามที่กระตุ้นให้สามารถวางแผนเป้าหมายระหว่างการทำงานในระยะสั้นและระยะยาวได้ เป็นคำถามที่ส่งเสริมให้มองย้อนการดำเนินงานในระยะที่ผ่านมา สามารถเปรียบเทียบ ผลที่เกิดขึ้นและปรับการดำเนินงานในระยะต่อไปได้ เป็นคำถามที่ไม่บีบคั้นแต่ส่งเสริมภาพลักษณ์ของผู้ที่ตอบ สร้างความภาคภูมิใจที่จะเล่าและอยากเล่า และรูปแบบคำถามที่ใช้มีทั้งการถามซ้ำ ซึ่งเป็นเทคนิคการกวนน้ำให้ขุ่นเพื่อให้เกิดการตกตะกอนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ตกผลึกด้านความคิด” เป็นข้อมูลพื้นฐานที่ดีสำหรับการตั้งคำถามแบบล้วงลึกต่อไป จากนั้นเมื่อเราได้ประเด็นที่น่าสนใจเราก็พร้อมที่จะถามล้วงลึกในทันทีหรือจะใช้การถามแบบท้าทาย เพื่อยุ้สร้างบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ดี

การประยุกต์ใช้และประโยชน์จากการถอดบทเรียน

1. ทำให้เกิดการปรับปรุงเทคนิคการทำงาน การถอดบทเรียนจะเป็นกระบวนการกลุ่มที่ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดการขับเคลื่อนงานไปในทิศทางเดียวกัน แนวทางการทำงานปรับเปลี่ยนได้ทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนและสังคม
2. ทำให้ผู้ถ่ายทอดความรู้เกิดความเชื่อมั่นในการทำงานและการเผชิญปัญหามากขึ้น และเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้เห็นพัฒนาการที่ดีขึ้นของงานหลังจากการนำบทเรียนไปปรับใช้
3. ทำให้เกิดต้นแบบการทำงานที่ดี (Best Practice) เกิดรูปแบบกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เกิดความเข้าใจปัญหาการทำงานอย่างเป็นระบบ และเกิดการพัฒนายุทธศาสตร์การทำงานในระยะต่อไป ซึ่งคงจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอันจะนำไปสู่การเกิดองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

แนวคิดการตลาด

ยอดชาย ทองไทยนันท์ (2546) ได้ให้ความหมายของการตลาด ว่าตลาด คือสถานที่ที่ผู้ซื้อและผู้ขายพบกันเพื่อทำการค้า อาจเป็นสถานที่ในท้องถิ่น ภูมิภาค ระดับชาติ หรือนานาชาติ ระบบการตลาด หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้มีการขนถ่ายสินค้าจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อ โดยมีหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การแลกเปลี่ยน (Exchange Function) ได้แก่ การเปลี่ยนความเป็นเจ้าของสินค้าโดยการซื้อ การขาย การกำหนดราคาและการเช่า ทั้งนี้รวมถึงการต่อรองราคาและการตีมูลค่าสินค้าด้วย
2. การเคลื่อนย้าย (Physical Function) ได้แก่ การเคลื่อนที่ทางกายภาพและการเปลี่ยนแปลงสินค้าให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถใช้ประโยชน์ได้โดยผ่านการขนส่ง การจับต้อง (Handling) การเก็บรักษา การแปรรูปและการบรรจุหีบห่อ (Packaging)
3. การอำนวยความสะดวก (Facilitating Function) เป็นการเปิดโอกาสให้มีการทำหน้าที่แลกเปลี่ยนและเคลื่อนย้ายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยระบบการเงิน (Financing) การรับความเสี่ยง (Risk Barrier) ข่าวสารการตลาด การจำแนกเกรดและมาตรฐาน การโฆษณาเพื่อให้เกิดความต้องการและการวิจัย

ประโยชน์ของระบบการตลาดที่ดี

ระบบการตลาดที่ดีไม่เพียงแต่เป็นการเชื่อมระหว่างผู้ผลิตและบริโภคเท่านั้น ยังเป็นการทำให้เกิด การพัฒนาที่สำคัญอีกด้วย เพราะระบบที่มีประสิทธิภาพจะพยายามกระตุ้นให้เกิดการขายและการบริโภคอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดผลผลิตใหม่ ๆ เพื่อขยายตลาดและให้บริการใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดผลตอบแทนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้มีการผลิตเพิ่มขึ้น เช่น หากระบบราคาให้ความยุติธรรม ผู้ผลิตก็สามารถปรับระบบการผลิตให้เข้ากับความต้องการของผู้ซื้อให้ได้มาตรฐานและคุณภาพที่ทราบได้จากข้อมูลการตลาดที่ดี

ปัจจัยสำคัญของการตลาด

โครงสร้างของระบบการตลาดประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการหรือ 4P ดังต่อไปนี้

1. ผลผลิต (Products) ได้แก่ คุณภาพในการผลิต คุณภาพผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์รวมถึงบริการหลังการขาย
2. ราคา (Price) ซึ่งขึ้นอยู่กับคุณภาพสินค้าและวัตถุประสงค์การตลาดรวมทั้งนโยบายการให้สินเชื่อ

3. สถานที่ (Place) ได้แก่ ช่องทางการจำหน่ายไปถึงผู้ใช้ เช่น ผ่านตัวแทน (Agent) ผู้ขายส่ง (Wholesalers) การขายตรง (Direct Sale) เป็นต้น

4. การส่งเสริมการขาย (Promotion) ได้แก่ การโฆษณา การขาย ประชาสัมพันธ์ และการสร้างคุณค่าตราสินค้า (Brand Image) เป็นต้น

บางทฤษฎีก็ใช้หลักการ 4C ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน ได้แก่

1. ความต้องการของลูกค้า (Consumers' needs) ได้แก่ การผลิตสินค้าให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า

2. ต้นทุน (Cost) ผลิตสินค้าให้มีต้นทุนต่ำมากที่สุด

3. สะดวกซื้อ (Convenient) ลูกค้าต้องสามารถซื้อได้สะดวก

4. การติดต่อสื่อสาร (Communication) มีการติดต่อสื่อสารกับลูกค้าดี

ลักษณะสินค้าและบริการจากชนบท

สินค้าจากชนบทแบ่งออกเป็นสองสถานะ คือ (1) สินค้าเกษตรในฐานะเป็นวัตถุดิบของอุตสาหกรรม และ (2) สินค้าสำเร็จรูปเพื่อการบริโภค ซึ่งได้แก่สินค้าการเกษตรที่แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์แล้วกับสินค้า หัตถกรรมในครัวเรือนและนอกจากนั้นสิ่งที่สามารถเป็นรายได้สู่ชนบทอีกอย่างหนึ่งคือบริการต่าง ๆ ลักษณะการตลาดที่สำคัญของสิ่งเหล่านี้มีดังนี้

1. วัตถุดิบการเกษตร

1.1 ผลิตภัณฑ์ (Product) ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรผู้ผลิตรายย่อยจำนวนมาก การเพิ่มผลผลิตไม่สามารถทำได้ในระยะสั้น ขณะเดียวกันหากปีใดผลผลิตขายได้ราคาดีต่อไปอาจมีเกษตรกรรายอื่นเข้าร่วมผลิตเพิ่มอีกเป็นจำนวนมากทำให้มีปัญหาการล้นตลาด ผลิตภัณฑ์มีลักษณะเน่าเสียง่ายจึงควรต้องมีการวางแผนการผลิตและการจำหน่ายไว้ล่วงหน้า การควบคุมคุณภาพในการผลิตทำได้ยากเมื่อเข้าโรงงานแปรรูปต้องมีการคัดขนาดให้ได้มาตรฐานตามการบรรจุ

1.2 ราคา (Price) การตั้งราคาจำหน่ายต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการรวบรวมและการขนส่งซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงรวมอยู่ด้วย

1.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย (Channel of Distribution) และการกระจายตัวสินค้า (Physical Distribution) เนื่องจากผู้ผลิตเป็นรายย่อยอยู่ห่างไกลตลาด จึงต้องมีคนกลางและการขนส่งระยะยาวก่อนจำหน่ายจำเป็นต้องมีโรงเก็บรวบรวม เช่น โรงสี ไซโล ซึ่งมีค่าก่อสร้างและการเก็บรักษาค่อนข้างสูง

1.4 การส่งเสริมการตลาด (Promotion) ส่วนใหญ่ไม่มีการโฆษณา

2. สินค้าบริโภค (Consumer Goods) หมายถึง “ผลิตภัณฑ์ที่ซื้อไปสำหรับบริโภคใช้ในครัวเรือนครั้งสุดท้าย” ซึ่งมี 2 ประเภท คือเป็นวัตถุดิบสำหรับใช้แปรรูปเพื่อบริโภคในครัวเรือนโดยตรง กับเป็นสินค้าที่ผ่านการแปรรูปแล้วที่สามารถบริโภคได้ทันที สินค้าเหล่านี้ผู้บริโภคใช้ความพยายามในการซื้อน้อยเพราะมีให้เลือกมากและมีหลายประเภทที่ใช้ทดแทนกันได้ มักมีราคาต่ำมีการซื้อบ่อยครั้งและรูปแบบไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง ลักษณะการตลาดมีดังนี้

2.1 ผลิตภัณฑ์ มีหลายรูปแบบ หลายชนิด หลายยี่ห้อให้เลือก

2.2 ราคา มักบวกกำไรต่อหน่วยต่ำเพื่อให้มีราคาถูกเพื่อให้ซื้อเป็นจำนวนมากเพราะกลุ่มลูกค้ามีความไวต่อราคาสูง

2.3 ช่องทางการตลาด ต้องผ่านคนกลางหลายระดับและมีการกระจายผ่านร้านค้าปลีกจำนวนมาก

2.4 การส่งเสริมการตลาด สินค้าอุตสาหกรรมแปรรูปแล้วส่วนใหญ่ใช้การโฆษณาและการส่งเสริมการขาย

3. สินค้าหัตถกรรม เช่น ผ้าทอมือ เครื่องปั้นดินเผา เป็นสินค้าที่ลูกค้าเปรียบเทียบราคา รูปแบบและคุณภาพจากหลาย ๆ ร้านก่อนตัดสินใจซื้อ

3.1 ผลิตภัณฑ์ ต้องมีการออกแบบให้ดึงดูดใจ

3.2 ราคา ตั้งตามลักษณะและการยอมรับของลูกค้า

3.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย ขายผ่านร้านค้าปลีกจำนวนน้อยราย ชื่อเสียงและทำเลของร้านค้าปลีกมีผลต่อการซื้อ

3.4 การส่งเสริมการตลาด ใช้การจัดแสดงสินค้าตามงานต่าง ๆ โฆษณาในนิตยสารที่สอดคล้องกับรสนิยมของลูกค้าหรือร่วมกับส่วนราชการที่ทำการส่งเสริมออกรายการทางวิทยุหรือโทรทัศน์ ผู้ขายควรมีทักษะในการจูงใจลูกค้า ณ จุดขาย

4. การให้บริการ เช่น การบริการการท่องเที่ยวในฟาร์ม แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านหรือตำบล หรือบริการในร้านอาหาร

4.1 ผลิตภัณฑ์ ต้องสร้างความประทับใจและพอใจแก่ลูกค้า

4.2 ราคา ขึ้นอยู่กับคุณภาพและความพอใจของลูกค้า

4.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย เป็นการติดต่อกับลูกค้าโดยตรง

4.4 การส่งเสริมการตลาด โดยพนักงานที่ให้บริการและเจ้าของกิจการ

การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556ง) กล่าวว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร หมายถึง การนำผลิตผลทางการเกษตรมาแปรสภาพจากลักษณะเดิม ไปเป็นกระบวนการผลิตไม่ซับซ้อน ซึ่งอาจเกิดจากการแปรสภาพตามธรรมชาติให้ต่างไปจากเดิมเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งมีทั้งสินค้าเกษตรด้านที่ไม่ใช่อาหารและด้านอาหาร

ด้านอาหารจะมีกระบวนการแปรรูปและถนอมอาหารเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้สินค้ามีราคาและมูลค่ามากกว่าที่เคยมี ลดปัญหาผลผลิตล้นตลาด ช่วยส่งเสริมให้เกิดอาชีพ ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าเกษตรลดลง เพราะสินค้าเกษตรมีลักษณะที่ใหญ่และกินเนื้อที่มาก (Bulky) จึงทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าเกษตรเป็นรายการหนึ่งที่สำคัญของต้นทุนการตลาด การแปรรูปก่อให้เกิดธุรกิจต่อเนื่อง เช่น โรงงานน้ำตาล ผลิตภัณฑ์หลักของโรงงาน คือ น้ำตาล ตามด้วยผลพลอยได้ ได้แก่ ชานอ้อย สามารถนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิง วัตถุดิบในการผลิตเยื่อกระดาษและไม้อัด

การส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากสินค้าเกษตรไปสู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารชนิดใหม่สามารถทำได้หลายวิธี ประกอบด้วย

1. การอบ หรือ ตากแห้ง เป็นกรรมวิธีในการถนอมอาหารชนิดหนึ่ง ซึ่งทำให้สามารถเก็บอาหารไว้ได้นานขึ้น เช่น กุ้งแห้ง ลำไยอบแห้ง
2. การเผา คั่ว หรือทอด ผลิตภัณฑ์อาหารพร้อมบริโภค เช่น ถั่วทอด ทูเรียนทอดกรอบ
3. การแช่แข็ง เช่น ข้าวแกงทอดกึ่งสำเร็จรูปเป็นอาหารในลักษณะแช่แข็ง เกิดขึ้นมาจากแนวคิดในการพัฒนาข้าวราดแกง ซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการสูง เนื่องจากมีส่วนผสมของสมุนไพรและเครื่องเทศหลายชนิดให้อยู่ในรูปแบบสากล สะดวกต่อการรับประทานและเก็บรักษาได้นาน
4. การทำเค็ม โดยหมักเกลือ อาจนำไปผึ่งแดดหรือไม่ก็ได้ เช่น หัวไชโป้ว ปลาเค็ม
5. การหมัก เช่น ปลาร้า น้ำปลา เต้าเจี้ยว
6. การดอง เช่น จิงดอง มะม่วงดอง
7. การทำให้แห้งโดยอาศัยธรรมชาติ อาศัยการผึ่งลม เช่น ปลา เนื้อสัตว์ เมล็ดธัญพืช ผลไม้ เช่น องุ่น กลิ้ว ผัก เป็นวิธีที่ต้องอาศัยแสงแดดเพียงพอ ต้นทุนต่ำ แต่อาจทำให้อาหารแห้งไม่ต่อเนื่องเป็นผลทำให้อาหารเน่าเสียระหว่างการรอตากแดดครั้งต่อไป
8. การฉายรังสีอาหาร เป็นการนำอาหารไปรับรังสีจากต้นกำเนิดรังสี ในปริมาณที่เหมาะสม รังสีที่ใช้ฉายอาหารได้แก่ รังสีแกมมา รังสีเอกซ์ และรังสีอิเล็กตรอน รังสีดังกล่าวเป็นพลังงานชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า มีความยาวคลื่นสั้น มีอำนาจทะลุทะลวงผ่านวัตถุได้สูงสามารถใช้ทำลายจุลินทรีย์ พยาธิ และแมลงที่ปนเปื้อนมาในอาหารได้ โดยอนุกรมของอาหารไม่เปลี่ยนแปลงเมื่อรังสีผ่านไปในวัตถุใด จะไม่ทำให้วัตถุนั้นเกิดเป็นสารรังสี

ดังนั้น อาหารที่ผ่านการฉายรังสีจึงไม่มีรังสีตกค้าง และไม่มีการสะสมของรังสีเกิดขึ้นการ
ถนอมอาหารโดยใช้รังสี เช่น ผลิตรัณฑ์แห้งฉายรังสี

วิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร มีหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การสร้างแบรนด์ คือ มีตราสินค้าหรือเครื่องหมายของสินค้า ทำให้ผู้ผลิตมีความ
ภาคภูมิใจในสินค้าและเกิดความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสินค้า เกิดความเป็นเอกลักษณ์และลดการ
เลียนแบบสินค้า ทำให้ผู้ซื้อจดจำสินค้าได้

2. หาทางเลือกใหม่ให้กับผลิตภัณฑ์ เช่น การลดภาวะโลกร้อน เป็นกระบวนการผลิตที่ช่วย
ลดก๊าซเรือนกระจกหรือมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในปริมาณต่ำ รวมถึงเป็นแนวทางในการเลือกซื้อ
สินค้าที่จะช่วยลดภาวะโลกร้อน อีกทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมและตั้งรับให้กับภาคอุตสาหกรรม
การผลิตในการส่งออกสินค้าไปยังตลาดต่างประเทศที่มีมาตรการการกีดกันทางการค้า และมีแนวโน้ม
ว่าประเทศไทยอาจจะถูกประเทศคู่ค้าให้แสดงปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกบนผลิตภัณฑ์ที่จะ
ส่งออกมากขึ้น ซึ่งการใช้วัตถุดิบในกระบวนการผลิตบางประเภทอาจก่อให้เกิดก๊าซ
คาร์บอนไดออกไซด์ เช่น การเผาปูนขาวในกระบวนการผลิตปูนซีเมนต์กระบวนการผลิตมีการใช้
เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูง เช่น ผลิตภัณฑ์น้ำมันปาล์ม ชนิดบรรจุขวดและชนิดถุงเติม เป็นต้น

3. บรรจุภัณฑ์สร้างสรรค์ คือ บรรจุภัณฑ์ที่มีการออกแบบโดยอาศัยเทคโนโลยีและแนวคิด
สร้างสรรค์ ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ส่วนประโยชน์ต่อการใช้งาน (Functional) ส่วนให้ความรู้สึก
ถึงอารมณ์ผู้บริโภค (Emotional) และส่วนวัสดุ (Material) เช่น บรรจุภัณฑ์ชานอ้อยเพื่อสิ่งแวดล้อม
โดยนำกากชานอ้อยที่เหลือใช้ในโรงงานผลิตน้ำตาลมาพัฒนาเป็นบรรจุภัณฑ์สำหรับอาหารเพื่อนำมา
ทดแทนบรรจุภัณฑ์แบบเดิมที่ใช้โฟม

แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556ค) ได้ให้ความหมายของ วิสาหกิจชุมชน หมายถึง
การประกอบการหรือกิจการของชุมชน ที่สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของและร่วมกันดำเนินการ ด้วยการ
ใช้ ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จัดการทุนต่าง ๆ ที่มี
อยู่ในชุมชนเพื่อผลิตสินค้าหรือบริการตอบสนองการพึ่งตนเองและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชน
และ ระหว่างชุมชนตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง โดยกลุ่มคนหรือคณะบุคคลที่ดำเนินการอาจ
เป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคลก็ได้

เสรี พงศ์พิศ (2551) ได้ให้ความหมายของ วิสาหกิจชุมชน คือการประกอบการขนาดเล็ก ๆ
เพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนที่อยู่ในชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ทั้งนี้โดยใช้ความรู้
ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนผสมผสานกับความรู้สากล

วิสาหกิจชุมชนเป็นการรวมกลุ่มกันทำงานโดยคนในชุมชนจำนวนระหว่าง 5-15 คน เรียกว่า ขนาดจิ๋ว และ 15 คนขึ้นไปเรียกว่า ขนาดเล็ก

วิสาหกิจชุมชนเป็นวิธีคิดใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ชุมชนได้ค้นพบ “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และเป็นวิธีการใหม่ให้เกิดมูลค่าและพึ่งพาตนเองได้

ถ้าหากเปรียบเทียบวิสาหกิจชุมชนกับสหกรณ์ อาจจะเปรียบสหกรณ์ กับรถเมล์ ชสมก. และวิสาหกิจชุมชนกับรถตู้ รถแท็กซี่ ซึ่งมีขนาดเล็ก คล่องตัว เข้าตรอกเข้าซอยได้ ทำอย่างไรให้รถตู้รถแท็กซี่มีกฎหมายรองรับได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐและเอกชนอย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบวิสาหกิจชุมชน

องค์ประกอบหลัก ๆ ของวิสาหกิจชุมชนมีอยู่ 7 ประการ คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการเอง อย่งไรก็ดี “คนนอก” อาจจะมีส่วนร่วม อาจจะถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือและให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ที่ทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ

2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด

3. ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเองซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกิดมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

4. ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐาน “ทุน” ที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยปรับประยุกต์ให้ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น

5. ดำเนินการแบบบูรณาการ ไม่ใช่ทำแบบ “โครงการเดี่ยว” คล้ายกับ “การปลูกพืชเดี่ยว” แต่เป็นการทำแบบ “วนเกษตร” คือมีหลาย ๆ กิจกรรมประสานพลัง (Synergy) และเกื้อกูลกัน (Cluster)

6. การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการตามทีสื่อในสังคมบ้าบริโภคกระตุ้นให้เกิด ทำให้อะไร ๆ กลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมดเพราะความอยาก

7. การพึ่งตนเอง คือเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากพลาดเป้าหมายนี้คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจที่มีเป้าหมายที่กำไรกลายเป็นอะไรที่กระตุ้นให้ทำเพื่อให้ได้กำไรก่อนที่จะคิดทำให้อุด ไม่พัฒนาไปเป็นขั้นตอนให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไปพัฒนาธุรกิจ

ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556ค) ได้กล่าวว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ระหว่างชุมชน จนถึงระดับประเทศ ดังนี้

1. เป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นภาคการผลิตและการสร้างรายได้ของระบบเศรษฐกิจชุมชน กิจกรรมวิสาหกิจชุมชนที่มีความหลากหลายจะทำให้ชุมชนมีกิน มีใช้ มีรายได้ พึ่งตนเองได้ ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง
2. เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนควบคู่กับการพัฒนากิจการ เพราะวิสาหกิจชุมชนเน้นกระบวนการเรียนรู้และการทำกิจกรรมบนฐานความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินกิจการ
3. เป็นทางเลือกใหม่ที่ช่วยให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีความเชื่อมั่นที่จะสร้างสรรค์ผลผลิตเพื่อการบริโภค อุปโภค จากทุนที่มีอยู่ในชุมชน สามารถจัดการชีวิตความเป็นอยู่ และพึ่งตนเองได้
4. เป็นหน่วยสร้างงานและสร้างรายได้ในชุมชน ก่อให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่นและลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่ชุมชนเมืองหรือภาคอุตสาหกรรม
5. เป็นตัวกลางสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนได้ทำงานร่วมกัน
6. เป็นตัวอย่างของการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูระบบนิเวศโดยรวม

ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

1. คนในชุมชนเป็นเจ้าของ และผู้ดำเนินการ
2. ดำเนินการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ทุน ความรู้ แรงงาน และวัตถุดิบในชุมชนเป็นหลัก
3. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน และต่อยอดด้วยภูมิปัญญาสากลเพื่อประยุกต์ให้เข้าสมัย แต่ยังคงมีเอกลักษณ์ถิ่น
4. ใช้ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ สร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) จากผลผลิต และทรัพยากรชุมชน
5. กิจกรรมที่ดำเนินการมีความหลากหลาย เชื่อมโยง เกื้อกูลกัน
6. มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบทั้งด้านการผลิต การตลาด การบริหารบุคคล และการเงิน
7. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ ดำเนินการบนฐานความรู้ และมีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 2 ประเภท ตามกิจกรรมที่ดำเนินการและตามระดับการพัฒนาดังนี้

1. แบ่งตามกิจกรรมที่ดำเนินการ ประกอบด้วย

1.1 การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการผลิตทางการเกษตรที่เป็นอาชีพหลัก เพื่อการพึ่งตนเองและเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตร เช่น การแปรรูปข้าวในกลุ่มคนที่มีอาชีพทำนาหรือกลุ่มคนที่เป็นเครือข่ายกับชาวนา การทำผลไม้แปรรูปในกลุ่มคนที่เป็นชาวสวนผลไม้ เป็นต้น

1.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน เช่น ยาสมุนไพร หัตถกรรมพื้นบ้าน ผ้าไหมลายพื้นเมือง ผ้าอ้อมสตรีธรรมชาติ เป็นต้น

1.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทดแทนการซื้อจากภายนอก เพื่อลดรายจ่ายและตอบสนองการพึ่งตนเองของชุมชน เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร สบู่ แชมพู น้ำยาล้างจาน น้ำดื่ม เป็นต้น

1.4 การพัฒนาระบบการตลาด การบริการ และสวัสดิการชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีชีวิตรความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น ร้านค้าชุมชน ท้องเที่ยวเชิงเกษตร โฮมสเตย์ ออมทรัพย์ ศูนย์สุขภาพพื้นฐาน บริการซ่อมเครื่องจักรกล เป็นต้น

2. แบ่งตามระดับการพัฒนา ประกอบด้วย

2.1 วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นกิจการขั้นต้น ทำเพื่อบริโภคหรือใช้ประโยชน์ในครอบครัวและชุมชน

2.2 วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เป็นกิจการที่พัฒนาต่อเนื่องจากระดับพื้นฐาน โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบ ใช้ทุนและเทคโนโลยีตอบสนองชุมชน เครือข่ายและตลาดในระดับที่กว้างขึ้น

แนวคิดโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ

ศุภลักษณ์ กลิ่นน่วม (2557) ได้กล่าวว่า โรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่พัฒนามาใช้ในการอบรม ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตรโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร การทำงานโรงเรียนเกษตรกรมุ่งเน้นให้เกษตรกรร่วมกันทำการศึกษาและปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by doing) เริ่มตั้งแต่การวางแผนการศึกษา วิเคราะห์ทดลอง และทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการพบปะกันระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ในไร่นา ตั้งแต่เริ่มปลูกเพื่อจะได้เรียนรู้การเจริญเติบโตของพืชในแต่ละช่วงอายุ การเจริญเติบโต ความสัมพันธ์ และการเคลื่อนไหวของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศดิน น้ำและพืช แล้วนำ

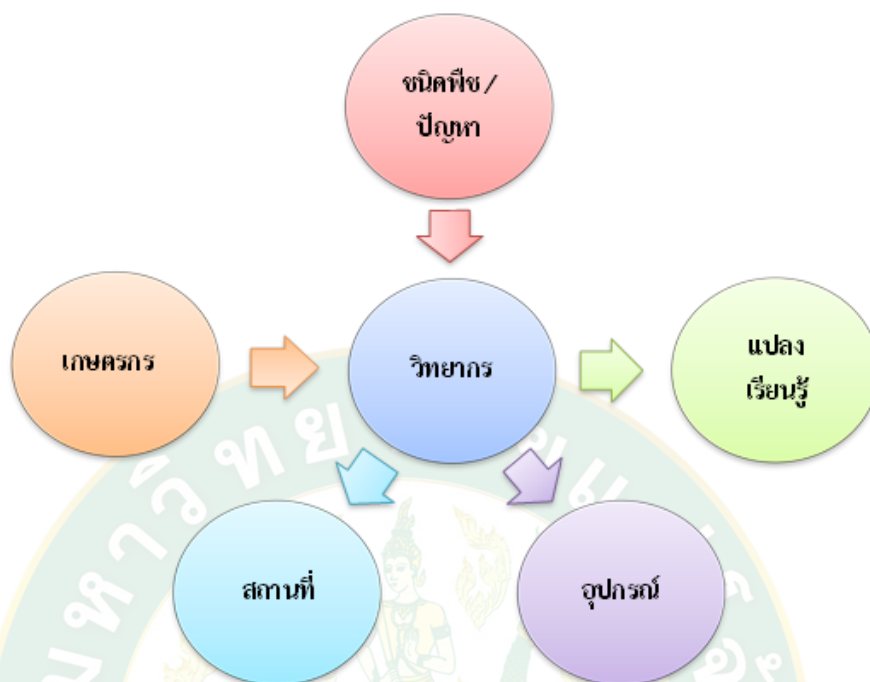
ข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์ประกอบการตัดสินใจจัดการกับพืชที่ปลูก วิธีการนี้เป็นการฝึกให้เกษตรกรได้มีโอกาสคิด วิเคราะห์และตัดสินใจด้วยตนเอง รวมถึงการนำวิธีการที่ได้ผลจากคำแนะนำของทางราชการหรือความรู้จากแหล่งอื่น ๆ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นมาฝึกทำเองอย่างง่าย ๆ เพื่อพิสูจน์และเปรียบเทียบผล โดยแบ่งเกษตรกรออกเป็นกลุ่มทำงานที่สอดคล้องกับปัญหาของเกษตรกรแต่ละพื้นที่ ให้เกษตรกรมีโอกาสนำเสนอผล อภิปรายและตัดสินใจเลือกวิธีการที่เหมาะสมร่วมกันในกลุ่มของตนเอง โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้อำนวยการอำนวยความสะดวกในการจัดอบรม

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 2 จังหวัดราชบุรี (2560) ได้กล่าวว่า โรงเรียนเกษตรกร หมายถึง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่นำมาใช้ในการส่งเสริมการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรได้ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ไขปัญหา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยวและหลังเก็บเกี่ยว (Season Long Training)

การถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรนี้ จะหลีกเลี่ยงการบรรยายในลักษณะห้องเรียน ซึ่งแตกต่างจากกิจกรรมส่งเสริมการเกษตรที่ปฏิบัติกันอยู่ดังนี้

1. เกษตรกรเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่องตลอดฤดูกาลเพาะปลูก ตามหลักสูตรที่กำหนด โดยเน้นให้มีการศึกษา ทดลอง วิเคราะห์ และตัดสินใจโดยตัวเกษตรกร
2. เกษตรกรเป็นผู้จัดทำวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียน รวมทั้งทำแปลงศึกษา ทดลอง ทำสวนแมลง (Insect Zoo) การเก็บตัวอย่างศัตรูพืช เพื่อการจำแนกและศึกษาบทบาทของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ และการวิเคราะห์ระบบนิเวศเกษตรกร เพื่อประกอบการตัดสินใจ
3. แปลงทดลอง (Field Lab) หรือแปลงสำหรับฝึกหัด เรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของโรงเรียนเกษตรกรประกอบด้วย พื้นที่ประมาณ 1 ไร่หรือ 1,600 ตารางเมตร ที่เกษตรกรจะร่วมกันใช้เป็นแปลงศึกษา ทดลองเปรียบเทียบ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกษตรกรต้องการหรือควรจะเรียนรู้

องค์ประกอบในการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร

ภาพที่ 1 องค์ประกอบในการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร

1. เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนเกษตรกร เป็นเกษตรกรที่มีความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม สามารถร่วมกิจกรรมตามระบบโรงเรียนเกษตรกรได้ทุกครั้งที่มีการกำหนดพบปะกันของกลุ่ม โดยเกษตรกรควรเป็นผู้ที่สามารถอ่าน เขียนได้ และปฏิบัติงานในแปลงของตนเองจริง เป็นคนช่างสังเกตและเก็บรายละเอียดการปฏิบัติข้อมูล การเกิดปัญหาต่าง ๆ ในแปลงที่ปลูก จำนวนที่เหมาะสมของเกษตรกร ควรมีจำนวนระหว่าง 25 - 30 ราย หากมากกว่านี้การจัดกิจกรรมตามระบบโรงเรียนเกษตรกรจะทำได้ยากขึ้น

2. วิทยากรพี่เลี้ยง (เจ้าหน้าที่) เดิมเน้นการจัดทำโรงเรียนเกษตรกร ผู้ที่จะทำหน้าที่วิทยากรจะต้องผ่านการอบรม หลักสูตร “การจัดระบบการปลูกพืชตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร” หรือที่เรียกกันว่าวิทยากร TOT (Training of Trainer) ซึ่งจัดโดยสถาบันส่งเสริมเกษตรชีวภาพและโรงเรียนเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) เป็นการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เพื่อเรียนรู้กระบวนการผลิตพืชตั้งแต่การเตรียมดิน จนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยวของแต่ละชนิดพืชที่เรียน ซึ่งระยะเวลาในการฝึกอบรมค่อนข้างยาวนาน ประมาณ 3 - 4 เดือน ผู้ที่จบหลักสูตรดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นวิทยากรพี่เลี้ยงประจำโรงเรียนเกษตรกรและทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่รายอื่นเพื่อเป็นการขยายผลในการจัดสร้างวิทยากรพี่เลี้ยง

ซึ่งในการเป็นวิทยากรที่เลี้ยงครั้งแรก อาจไม่คล่องตัวเท่าไร ต้องมีการฝึกฝนและหาเวทีเรียนรู้เพิ่มเติม และอีกประเด็นคืออุปนิสัยที่ดีที่เหมาะสมสำหรับเป็นวิทยากรที่เลี้ยง ได้แก่ ยิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาชัดเจน ใช้ภาษาท้องถิ่นได้ ตั้งใจรับฟังเกษตรกร ให้ความเคารพในความแตกต่าง ใช้คำถามปลายเปิด สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วม สุกท้ายมีใจรักในการทำหน้าที่

3. แปลงเรียนรู้ ตามความหมายขององค์ประกอบหลักของโรงเรียนเกษตรกร หมายถึง สถานที่จัดกิจกรรมโรงเรียนเกษตรกรใช้สถานที่ของเกษตรกร โดยมีแปลง 2 แปลง ขนาดแปลงละ 1 ไร่ โดยแบ่งเป็นแปลงเพื่อฝึกปฏิบัติตามแนวทาง IPM และอีก 1 แปลงเป็นแปลงปฏิบัติตามที่เกษตรกรในกลุ่มปฏิบัติอยู่เดิม เกษตรกรจะสำรวจติดตามสถานการณ์ในแปลง IPM ทุกครั้งที่มีการประชุมและร่วมกันตัดสินใจดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด โดยปฏิบัติตามแนวทางการฝึกตามแบบฝึกหัดเรื่องการวิเคราะห์ระบบนิเวศที่ยึดเป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจ และมีการจัดทำแปลงศึกษาประเด็นต่าง ๆ ในแปลงนี้ด้วย ซึ่งหากไม่มีแปลงเรียนรู้แล้ว กระบวนการถ่ายทอดความรู้ตามระบบโรงเรียนเกษตรกรจะไม่สามารถทำได้ เพราะว่าการเรียนรู้เกิดจากการศึกษาของจริงในแปลง ไม่ได้ใช้การบรรยายหรือเรียนรู้ตามตำรา เกษตรกรจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติและร่วมกันวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจ วิทยากรที่เลี้ยงทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และนำเข้าสู่บทเรียนที่จะเติมเต็มความรู้ให้กับเกษตรกร ให้เกษตรกรมีความรู้สึกที่วิทยากรที่เลี้ยงไม่ได้มาสอนหรือบรรยายความรู้ เกษตรกรจะกล้าในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของตนเองอย่างที่เราต้องการ

4. สถานที่เรียนรู้ ต้องกำหนดสถานที่เรียนรู้ให้อยู่ใกล้กับแปลงเรียนรู้ เพื่อที่เกษตรกรสามารถทำกิจกรรมในแปลงและนำมาเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มได้ โดยอาจใช้บ้านของเกษตรกรที่จัดทำแปลง หรือการใช้ศาลาเพิงพักใต้ร่มไม้ที่มีความเหมาะสม ควรมีโต๊ะ เก้าอี้ เพื่อให้เกษตรกรสามารถปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ตามแผนการเรียนรู้ได้ ไม่จำเป็นต้องสร้างอาคารขึ้นใหม่ และการเดินทางสะดวก

5. อุปกรณ์การเรียนรู้ ในที่นี้จะหมายถึงวัสดุประเภทเครื่องเขียนต่าง ๆ เช่น กระดาษเอ 4 กระดาษฟาง ปากกา ดินสอสี และอุปกรณ์เพื่อการศึกษาทดลองด้านการเกษตร เช่น ชุดวิเคราะห์ดิน ชุดตรวจหาสารพิษตกค้างในพืช ชุดตรวจสอบ pH ดิน และอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่วิทยากรที่เลี้ยงจะเป็นผู้จัดหาตามความเหมาะสม โดยรวมแล้วอุปกรณ์การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับชนิดพืช ระยะเวลา และจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรม

6. การเลือกชนิดพืช/ปัญหา เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่ทำให้เราได้ทราบว่าการดำเนินงานโรงเรียนเกษตรกรในครั้งนี้เพื่อเรียนรู้กับพืชชนิดใดและปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรมีอะไรบ้าง เป็นส่วนสำคัญที่วิทยากรจะต้องจัดเตรียมหลักสูตรการเรียนรู้ การกำหนดกิจกรรมเสริม การแก้ไขปัญหา ในทางวิชาการและทราบถึงระบบนิเวศที่สำคัญของพืชนั้นด้วย ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียนเกษตรกรจะแยกชัดเจน เช่น โรงเรียนข้าว โรงเรียนผัก (ระบุชนิดพืชผัก) โรงเรียนไม้ผล

(ระบุชนิดพืช) หากมีเกษตรกรในพื้นที่รายอื่นที่มีความสนใจแต่ไม่ได้ปลูกพืชชนิดนั้นก็สามารรถเข้าร่วมการทำกิจกรรมได้ เพื่อนำแนวทางการปฏิบัติกลับไปใช้ในพื้นที่ของตนเองโดยสรุประบบโรงเรียนเกษตรกรจะเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ผ่านทางสื่อการเรียนรู้ การปฏิบัติจริง การร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาโดยตัวของเกษตรกรเอง และเกษตรกรเหล่านี้จะเป็นผู้ขยายผลการเรียนรู้สู่เกษตรกรในชุมชนด้วยตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกกาญจน์ มะลา (2551) ได้รายงานผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม แบ่งได้เป็น 4 ยุค คือ 1) ยุคดั้งเดิม 2) ยุคก่อตั้งกลุ่มทอผ้าพระบาทห้วยต้ม 3) ยุคพัฒนาการ 4) ยุควิสาหกิจชุมชน โดยพบว่าตั้งแต่ยุค 2) จนถึง ยุค 4) นั้น ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐมาโดยตลอด ทั้งในด้านการจัดตั้งกลุ่ม เงินทุน การบริหาร การตลาด รวมถึงการทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพมากขึ้นจนได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชน จนเกิดการจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ที่กรรมการและสมาชิกมาทำงานร่วมกันและเป็นแหล่งดูงานของผู้ที่สนใจ แต่ก็ยังพบปัญหาที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ได้แก่ผลิตภัณฑ์ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ขาดแรงงานช่วงฤดูทำนา ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ยังมีน้อย ตลอดจนการมีส่วนร่วมของกรรมการและสมาชิกยังน้อย โดยมีวิธีการแก้ไข คือขยายการผลิตไปยังสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียง มีการฝึกเยาวชนให้ทอผ้า ฝึกแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายมากขึ้นและกระตุ้นกรรมการและสมาชิกให้มาทำงานร่วมกันที่ศูนย์เรียนรู้

อภิชาติ มหาราชเสนา (2551) ได้รายงานผลการวิจัยว่า จากบริบทชุมชนด้านสังคมและสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาตินั้น ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและคนในชุมชนมีความเอื้ออาทรทำให้เกิดการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้ โดยในชุมชนมีกิจกรรมการผลิตที่แตกต่างกันแต่มีการรวมตัวกันจัดตลาดน้ำ เพื่อนำสินค้ามาจัดจำหน่ายซึ่งทำให้เกิดรายได้ในชุมชน ในด้านกระบวนการพัฒนากลุ่มพบว่ามีการจัดรูปแบบการบริหารงานกลุ่มในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก และคณะกรรมการ ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบรรจุภัณฑ์มีการคิดค้นประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่อยู่เสมอและสามารถปรับปรุงให้เหมาะสมกับตลาด โดยเน้นความหลากหลายของผลิตภัณฑ์และได้รับการคัดสรรมาตรฐานผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานภาครัฐ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงภายในเครือข่าย โดยวิธีการฝึกอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงานต่าง ๆ การควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ก็มีคณะกรรมการฝ่ายควบคุมผลิตภัณฑ์ โดยมีการกำหนดมาตรฐานของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทให้เป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

การพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์มีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และผลิตภัณฑ์ยังได้รับการรับรองตามมาตรฐานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของกระทรวงมหาดไทย และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกระทรวงอุตสาหกรรมมีลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์ ที่เน้นการใช้วัตถุดิบหลักจากธรรมชาติและไม่มีการใช้สารเคมีเป็นส่วนประกอบและมีกระบวนการจัดการกลุ่มที่นำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน คือ ชุมชนได้เป็นเจ้าของกิจการเอง วัตถุดิบที่นำมาผลิตก็มาจากทรัพยากรในชุมชน อีกทั้งผลิตภัณฑ์ยังมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับและสามารถจัดจำหน่ายได้ทุกที่ ตลอดจนผลิตภัณฑ์ยังได้รับการรับรองมาตรฐานโดยกระทรวงอุตสาหกรรมและเป็นสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว ดังนั้นกลุ่มจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนด้วย

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์ (2557) รายงานผลการศึกษาสภาพการณ์ของวิสาหกิจชุมชนพบว่า ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและปัจจัยทางด้านสังคม เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ส่วนปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีและปัจจัยทางด้านนิเวศวิทยา เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน มีดังนี้ ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านบัญชีและการเงิน ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญหาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และปัญหาด้านทุนการผลิต โดยแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านการให้ความรู้ การพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ การสนับสนุนด้านการตลาดและการกำหนดระเบียบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน

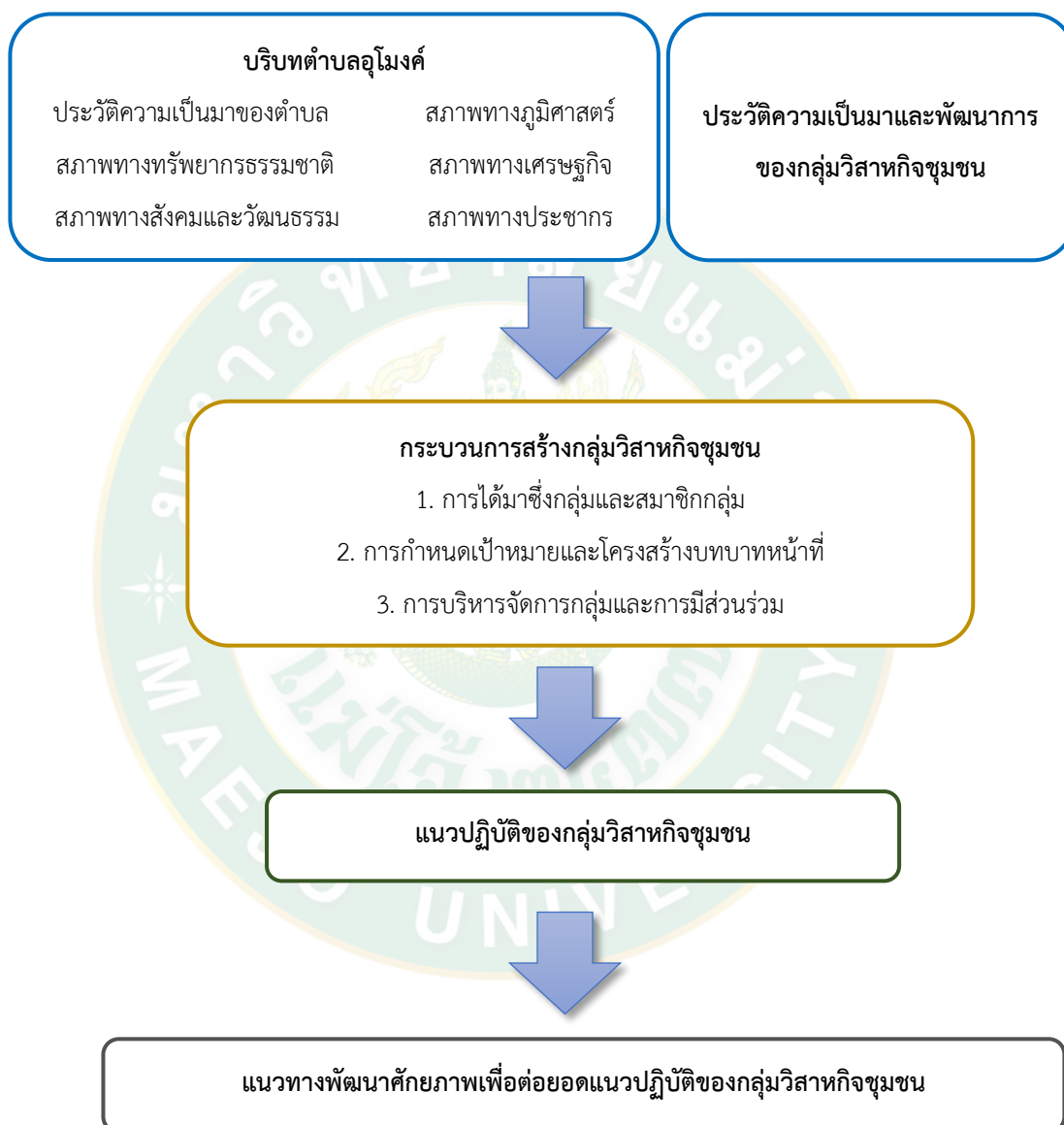
ณรงค์ ศรีทิพย์ (2555) ได้รายงานผลการศึกษา สภาพการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก พบว่ามีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง โดยสมาชิกได้ ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม ให้สมาชิกทุกคนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ สิทธิคือการได้รับการบริการและรับประโยชน์จากเงินปันผลกำไรตามข้อตกลง ส่วนหน้าที่ คือการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มและการเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยสมาชิกส่วนหนึ่งจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการและแบ่งมอบความรับผิดชอบกันในแต่ละด้าน ส่วนสมาชิกทั่วไปมีหน้าที่ในการเข้าร่วมผลิตอาหารสุกรกับกรรมการผู้รับผิดชอบ โดยการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน และในการจัดซื้อวัตถุดิบสำหรับการผลิตให้สมาชิกเสนอแหล่งขายวัตถุดิบที่ถูกที่สุดให้กรรมการฝ่ายจัดซื้อ ซึ่งเป็นการร่วมรับรู้ร่วมปฏิบัติและร่วมตรวจสอบไปพร้อมกับการปฏิบัติที่นอกเหนือจากการเข้าร่วมในการประชุมตามวาระ ผลการดำเนินการของกลุ่มประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ สามารถแก้ไขปัญหาอาหารสุกรขาดแคลนและราคาแพงให้กับสมาชิกกลุ่มรวมถึงสมาชิกของหมู่บ้านได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันรวมระยะเวลามากกว่า 8 ปี นอกจากนั้นได้รายงานผลการจัดให้มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่า ทำให้สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์

บ้านห้วยลึกได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลระหว่างกัน มีการทบทวนบทเรียนด้านการบริหาร กฎระเบียบ ข้อบังคับและการปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่ม ผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่จัดขึ้น เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์อันดีในกลุ่ม ซึ่งผลจากการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้กลุ่มมีการพัฒนาด้านการบริหารการจัดการ มีการปรับปรุง กฎระเบียบ ข้อบังคับให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน จากเดิมสมาชิกเครดิตอาหารสุกรได้งวดต่องวด ซึ่งได้แก้ไขให้สมาชิกสามารถเครดิตได้จนถึงห้วงการขายสุกรเป็นการลดภาระต้นทุนในการเลี้ยงสุกรให้แก่สมาชิก มีการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องพื้นที่เลี้ยงสุกรเป็นส่วนรวม และแนวทางการส่งเสริมการสานตะกร้าเป็นอาชีพเสริม ซึ่งทั้งสองแนวทางคณะกรรมการกลุ่มได้แนวคิดจากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มจักสานบ้านห้วยทุ่ง แสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มองค์กรชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน มีผลทำให้เกิดการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มให้มี ความเข้มแข็งและประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

กมล เลิศรัตน์ (2553) ได้รายงานไว้ว่า เงื่อนไขของความสำเร็จในการผลิตผักตามพลังอุปสงค์จะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่บริษัทเอกชนผู้ส่งออก หน่วยงานภาครัฐ แหล่งทุนและกลุ่มเกษตรกร ที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบตามแผนงานที่วางไว้ร่วมกันตลอดทั้งสายโซ่อุปทานของผักจากผู้บริโภค (ปลายน้ำ) ย้อนกลับสู่ผู้ผลิต (ต้นน้ำ) โดยบริษัทเอกชนผู้ส่งออก ทำหน้าที่ในการส่งออก โดยการจัดการทั้งโซ่อุปทานผักแบบครบวงจร เป็นการทำงานย้อนหลังเริ่มจากปลายน้ำ ตั้งแต่ด้านการตลาด การหาลูกค้า การค้นหาหรือออกแบบสินค้าที่ลูกค้าต้องการ การทำสัญญาตกลงการขายล่วงหน้า สู่กลางน้ำคือการจัดการคัดบรรจุหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์ในโรงงานที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน ไปจนถึงต้นน้ำ คือการวางแผนการผลิตร่วมกับผู้รวบรวมผลผลิตหรือกลุ่มเกษตรกร การควบคุมดูแลและให้คำปรึกษาด้านการจัดการผลิตจนถึงการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว หน่วยงานภาครัฐต้องให้การสนับสนุนในด้านการตรวจสอบรับรองระบบการจัดการเกษตรที่ดีเหมาะสมสำหรับผัก การตรวจสอบสารเคมีและเชื้อโรคปนเปื้อนในผลิตภัณฑ์ที่ส่งออก การควบคุมบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด การฝึกอบรมให้ความรู้ทางวิชาการแก่เกษตรกรในเรื่องต่าง ๆ และการสนับสนุนในด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับระบบโลจิสติกส์และห้องเย็นสำหรับเก็บรักษาผลผลิต เป็นต้น ในด้านแหล่งทุนได้แก่ ธนาคารต่าง ๆ โดยเฉพาะธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ที่ให้การสนับสนุนแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผู้รวบรวมผลผลิตตลอดจนบริษัทที่เกี่ยวข้องกับโซ่อุปทานผัก ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการช่วยลดต้นทุนการผลิตและนอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็งเป็นส่วนสำคัญของความสำเร็จในการผลิตผัก ดังนั้นหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและบริษัทเอกชนควรมีระบบงานช่วยในการกระตุ้นการสร้างแรงจูงใจ การฝึกอบรมเรื่องการรวมกลุ่มที่ครอบคลุมเรื่องเทคนิควิธีการและการบริหารจัดการกลุ่มและการจัดระบบพี่เลี้ยงที่ช่วยติดตามให้คำปรึกษา จนกระทั่งกลุ่มเข้มแข็งสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัย เรื่อง “แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่
ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน” มีรายละเอียดดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน” มีวิธีการวิจัย ดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

สถานที่ในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ที่ตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย บ้านชัยสถาน หมู่ที่ 10 ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน และพื้นที่ที่สมาชิกกลุ่มดำเนินการผลิตผักปลอดภัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีประชากรในการศึกษาและกลุ่มเป้าหมายแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ประชากรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่

1.1 ประธานกลุ่ม	จำนวน 1 คน
1.2 คณะกรรมการบริหารกลุ่ม	จำนวน 9 คน
1.3 สมาชิกกลุ่ม	จำนวน 23 คน

2. กลุ่มตัวอย่างจากหน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยสุ่มตัวแทนแบบเจาะจง ได้แก่

2.1 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจากสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน	จำนวน 1 คน
2.2 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจากสำนักงานเกษตรอำเภอมืองลำพูน	จำนวน 1 คน
2.3 ผู้แทนจากบริษัท เทสโก้โลตัส	จำนวน 1 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากเอกสารหรือสารสนเทศที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย ได้แก่ข้อมูลพื้นฐานบริบทของชุมชน ประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม การกำเนิดและพัฒนาการของกลุ่ม เป็นต้น

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการศึกษาโดยการดำเนินการภาคสนาม เพื่อให้เข้าถึงบริบทของพื้นที่และเก็บข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

2.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะเข้าร่วมสังเกตการณ์ และบันทึกผลต่าง ๆ ในการประชุมกลุ่มเกษตรกร รูปแบบและวิธีการผลิตผักปลอดภัยของตัวแทนสมาชิกกลุ่มที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และสังเกตในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยโดยตรง โดยผู้วิจัยจะมีการบันทึกลงในแบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นด้วย

2.2 การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อหาแนวปฏิบัติในการผลิตผักปลอดภัยของสมาชิกกลุ่มและแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สัมภาษณ์มากที่สุด

2.3 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการซักถาม พูดคุย ที่มีการกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ไว้ แต่การพูดคุยเป็นไปอย่างเรียบง่าย เป็นกันเอง และไม่เคร่งครัดกับขั้นตอนและการตอบคำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลในด้านแนวปฏิบัติในการผลิตผักปลอดภัย โดยใช้การบันทึกเสียงการให้สัมภาษณ์ และการจดบันทึกในประเด็นที่สำคัญ

2.4 การสนทนากลุ่มแบบไม่เป็นทางการ เป็นการซักถาม พูดคุย โดยใช้การเล่าเรื่อง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทศนคติ หรือแนวคิด โดยเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในประเด็นของประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม การกำเนิดและพัฒนาการของกลุ่ม และขั้นตอนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มตามบทบาทหน้าที่ โดยสนทนาแบบแยกย่อยเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งใช้การบันทึกการสนทนาและสรุปประเด็นที่สำคัญ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา มีเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview) ทั้งที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ซึ่งใช้สำหรับสัมภาษณ์แบบรายบุคคล โดยใช้ในการบันทึกต่าง ๆ บันทึกข้อมูล ทั้งบันทึกเสียง การถ่ายภาพ โดยได้กำหนดแบบบันทึกการสำรวจข้อมูลชุมชนไว้ทั้งหมด 3 ตอน ดังนี้
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ตอนที่ 2 แนวปฏิบัติในด้านการผลิตผักปลอดภัยของเกษตรกร
 - ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. แบบบันทึกจากการสังเกต (Observation) โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ เช่น การประชุมสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมของกลุ่มเกษตรกร โดยใช้การบันทึกข้อมูล และถ่ายภาพประกอบกิจกรรม
3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion - FGD) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยจะป้อนคำถามให้แก่ที่ประชุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้เชิญมา เพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมกัน ให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและร่วมกันอภิปรายในประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยได้ป้อนเข้าสู่ที่ประชุม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรสมาชิกกลุ่ม ซึ่งใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ ร้อยละ การแจกแจงความถี่ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่เป็นข้อความบรรยายที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการจดบันทึกโดยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล และการรวบรวมข้อมูล ส่วนการวิเคราะห์ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกหรือการจัดกลุ่มข้อมูล การวิเคราะห์แบบอุปนัยและแสดงผลเป็นข้อความแบบบรรยาย ซึ่งแยกเป็นขั้นตอน และตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบท การกำเนิด พัฒนาการ และแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

หลังจากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิและเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชน หรือข้อมูลจากกลุ่มเครือข่ายผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาเรียบเรียงให้เป็นระบบ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการบันทึกเทป เพื่อเป็นการสอบถาม และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน

การตรวจสอบสามเส้า ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันร่วมกับการสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร ซึ่งต้องคำนึงถึงบริบทหรือสภาพแวดล้อมของข้อมูล เอกสารที่นำมาวิเคราะห์ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และให้สอดคล้องกับงานวิจัยมากที่สุด

2. วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาและพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

การนำแนวคิดและทฤษฎีมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ภาพรวมแล้วเขียนข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มฯ แล้วนำข้อมูลคืนชุมชนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และเพื่อเป็นแนวทางให้กลุ่มนำไปเป็นทางเลือกในการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การเสนอรายงานผลการวิจัยเรื่องแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน เพื่อให้การวิจัยบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 บริบท การกำเนิด พัฒนาการ และแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

ตอนที่ 2 การพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

ตอนที่ 1 บริบท การกำเนิด พัฒนาการ และแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

1. บริบท

1) ด้านสังคม

ตำบลอุโมงค์ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และเป็นชุมชนดั้งเดิม คำว่า “อุโมงค์” เป็นชื่อแปลงมาจากคำว่า โองังมิ่ง เป็นคำพื้นเมือง แปลว่า เป็นหลุมเป็นบ่อ อยู่บริเวณหน้าวัดอุโมงค์ บางท่านบอกว่าอยู่ที่ใต้พระวิหารวัดอุโมงค์ และมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าใต้พระเจดีย์มีอุโมงค์อยู่ภายใน ต่อมาเมื่อพระพุทธรูปหนึ่งได้จาริกผ่านมาและพระพุทธรูปได้มีนิมิตเห็นพญานาคพิทักษ์รักษาสมบัติใต้อุโมงค์ไว้ ด้วยเกรงว่าจะมีผู้ไปรบกวนอันอาจเป็นอันตรายจึงได้สร้างเจดีย์ครอบอุโมงค์ไว้ ต่อมาได้มีการบูรณะและพัฒนาจนเป็นวัดอุโมงค์ในปัจจุบัน ชุมชนบ้านอุโมงค์ในอดีตมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงรับสั่งให้ข้าราชการมาปักหลักแดนเมือง (เขตจังหวัด และในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงเสด็จมา ณ บ้านอุโมงค์พร้อมด้วยข้าราชการ และประชาชนได้ตั้งพลับพลาที่ประทับ ณ บริเวณหน้าวัดอุโมงค์ในปัจจุบัน ด้านการปกครองในราว พ.ศ. 2449 ตำบลอุโมงค์ปกครองโดยขุนอุโมงค์ มนาทร (นายแก้ว พันธุ์อุโมงค์) ได้รับแต่งตั้งเป็นกำนันคนแรกของตำบลอุโมงค์ และหมื่นนรสุข จรุง (นายบุญตัน ยาวุฒิ) เป็นกำนันคนที่ 2 โดยการแต่งตั้งชื่อเป็น “ขุน” หรือ “หมื่น” ต่อมาได้ยกเลิกการแต่งตั้งชื่อดังกล่าว ให้ใช้ชื่อบุคคลตามปกติ และตามสภาพการเมืองแต่ละยุคแต่ละสมัย ต่อมาได้ยกฐานะเป็นสุขาภิบาลตำบลอุโมงค์ เมื่อปี พ.ศ. 2514 จากนั้น พ.ศ. 2542

ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลอุโมงค์ จนถึงปัจจุบัน โดยมีจำนวนหมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน พื้นที่จำนวน 20.09 ตารางกิโลเมตร และมีระยะห่างจากจังหวัด 10 กิโลเมตร

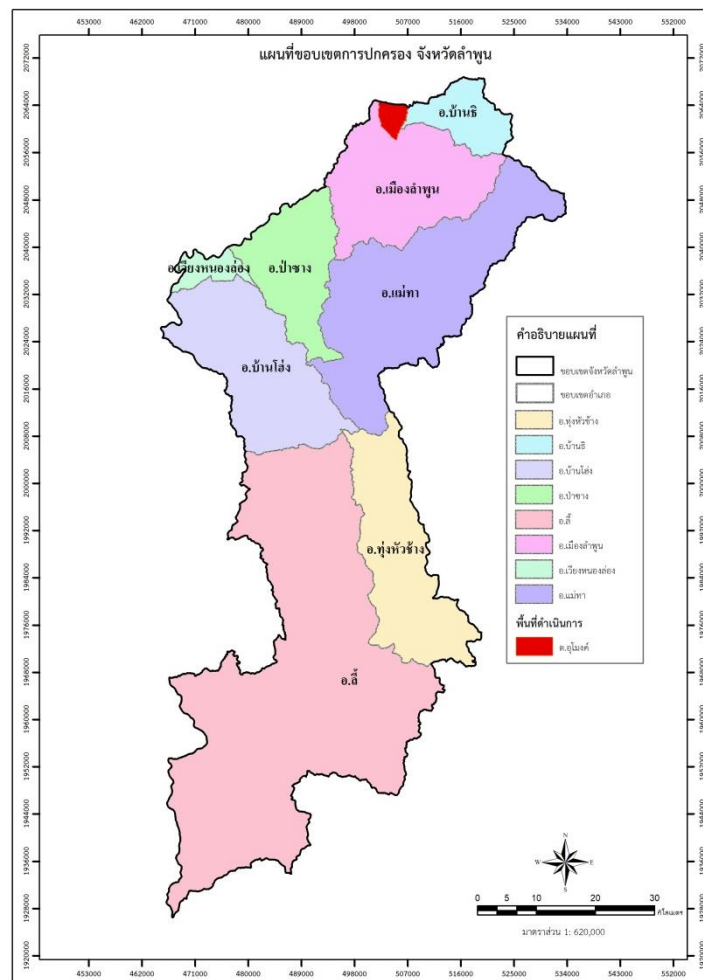
ที่ตั้งและอาณาเขต/ขอบเขตการปกครอง ตำบลอุโมงค์

ทิศเหนือ ติดต่อกับเทศบาลตำบลสารภี เทศบาลตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับเทศบาลตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเทศบาลตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเทศบาลตำบลหนองช้างคืน อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

ภาพที่ 3 แผนที่ตำบลอุโมงค์

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2565)

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและครัวเรือนตำบลอุโมงค์

ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)			จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)		
		ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือนทั้งหมด	ครัวเรือนเกษตรกร	ร้อยละ
1	อุโมงค์	792	901	1,693	706	201	28.47
2	กอม่วง	344	380	724	390	64	16.41
3	สันกับตอง	232	233	465	292	70	23.97
4	ฮ่องกอก	305	326	631	281	109	38.79
5	ป่าเหี้ยว	509	593	1,102	496	140	28.22
6	ป่าลาน	455	518	973	404	113	27.97
7	หนองหมู	712	866	1,578	682	119	17.44
8	บ้านไร่	666	684	1,350	600	164	27.33
9	ป่าเส้า	855	1,043	1,898	804	218	27.11
10	ไชยสถาน	797	886	1,683	734	174	23.70
11	แม่ร่องน้อย	401	433	834	377	100	26.52
รวม	11 หมู่บ้าน	6,068	6,863	12,931	5,766	1,472	25.91

ที่มา: สำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ (2562)

เส้นทางคมนาคม

การคมนาคม ถนน ประกอบด้วย

1. ถนนสายหลัก คือ ทางหลวง หมายเลข 106 เป็นถนนสายเก่าเชื่อมระหว่าง จังหวัดลำพูน - เชียงใหม่ (สายเก่า) ผ่าน 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1, 2, 5, 7, 9 และหมู่ 10 ตำบลอุโมงค์ ผ่านตลาดกลางสินค้าเกษตรบ้านป่าเหี้ยว โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลอุโมงค์ จุดท่องเที่ยว ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ลังรับซื้อลำไย
2. ถนนสายซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่ - ลำปาง หมายเลข 111 ผ่าน 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3, 8, 9, 10 และหมู่ที่ 11 ตำบลอุโมงค์
3. ถนนเลียบริมรางรถไฟ (Local Road) เชียงใหม่ - ลำพูนผ่าน 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1, 2, 5, 7, 8, 9 และหมู่ที่ 10 ตำบลอุโมงค์ ผ่านตลาดกลางสินค้าเกษตรบ้านป่าเหี้ยว

4. ทางรถไฟสายเหนือเชียงใหม่ – กรุงเทพฯ มีสถานีรถไฟ 1 สถานี คือ หมู่ที่ 9 ตำบลอุโมงค์

5. ถนนสายบ้านป่าเหว-ริมปิง ผ่าน 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 2, 5 และ หมู่ที่ 6 ตำบลอุโมงค์ ผ่านตลาดกลางสินค้าเกษตรบ้านป่าเหว จุดท่องเที่ยวอุโมงค์ลดโลกร้อน ศาลาแปดเหลี่ยม คลองปิง ห่างจุดจัดงานไส้อั่วและไวน์อุโมงค์ จุดรับซื้อลำไยแบบใช้เครื่องร่อน

ส่งผลให้มีการขนส่งติดต่อกันได้สะดวกทุกหมู่บ้าน การขนส่งสินค้าเกษตร ง่ายไม่ไกลจากจุดรับซื้อตลาดกลางการเกษตรทั้งจังหวัดลำพูนและจังหวัดเชียงใหม่ โดยใน 1 วัน สามารถขนส่งได้หลายรอบ อีกทั้งยังสะดวกในการเข้ารับการรักษาพยาบาล

การสัญจรทางน้ำ ที่ใช้แม่น้ำ/คลอง ประกอบด้วย

1. แม่น้ำกวาง เส้นทางสัญจรทางเรือจะไม่ค่อยนิยมกันมากนัก นอกจากจะมีเป็นบางรายที่มีพื้นที่ติดลำน้ำแม่กวางและมีเรือใช้เองเท่านั้น

2. ลำเหมืองปิงห่าง / ร่องเขี้ยว เส้นทางสัญจรทางเรือจะไม่ค่อยนิยมกันมากนักเพราะมีสิ่งกีดขวางมาก

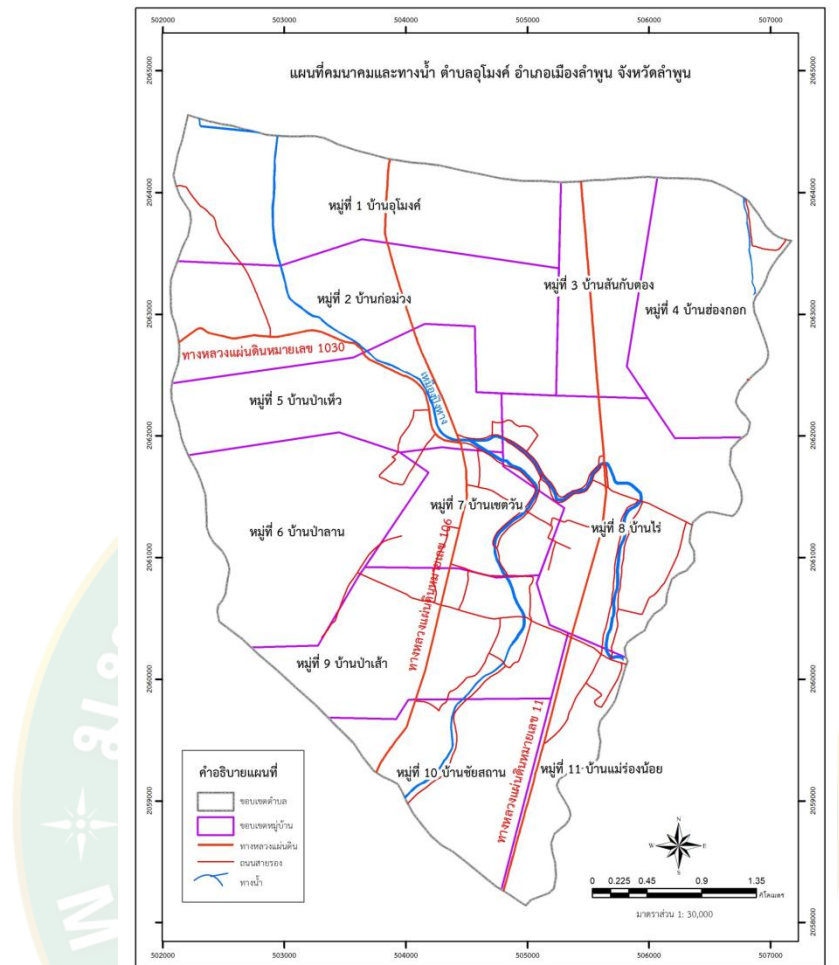
การจัดการขนส่งมวลชน

1. รถเมล์โดยสารประจำทางถนน สายเชียงใหม่ – ลำพูน ทางหลวงหมายเลข 106

2. รถยนต์สองแถวขนส่ง สายนารัฐ เชียงใหม่ – ลำพูน

3. รถไฟสายเหนือ เชียงใหม่ – กรุงเทพฯ สถานีรับ – ส่งผู้โดยสาร 1 สถานี

ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้ตั้งรกรากสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ นิยมตั้งถิ่นฐานอยู่ตามที่ราบลุ่มและอยู่อาศัยตามริมน้ำลำคลอง เป็นกลุ่มชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน และมีชุมชนหนาแน่นบริเวณสองข้างถนนสายหลัก คือ ทางหลวง หมายเลข 106 เป็นถนนสายเก่าที่เชื่อมระหว่างจังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่ การสัญจรมีความนิยมการเดินทางรถยนต์เพราะมีความสะดวกและรวดเร็วกว่า

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมและเส้นทางน้ำในตำบลอุโมงค์

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2565)

ข้อมูลสาธารณูปโภค

1. การประปา

- 1.1 จำนวนครัวเรือนที่ใช้ประปาของเทศบาล 280 ราย (เทศบาลดำเนินการ)
- 1.2 ปัจจุบันโอนภารกิจกิจการประปา ให้กับการประปาส่วนภูมิภาคดำเนินการ
- 1.3 การใช้น้ำประปาในตำบลอุโมงค์ทั้งหมด

จำนวนผู้มีน้ำประปาใช้ จำนวน 3,734 ครัวเรือน

จำนวนผู้ไม่มีน้ำประปาใช้ จำนวน 6,810 ครัวเรือน

แหล่งน้ำดิบผลิตน้ำประปา ได้แก่ บ่อบาดาลน้ำลึก

โดยในปีงบประมาณ 2549 สำนักงานประปาลำพูน ได้รับงบประมาณปรับปรุงก่อสร้าง ขยายการประปาลำพูน วงเงินก่อสร้าง 126,600,000 บาท สามารถผลิตน้ำได้ 12,000 ลบ.ม./วัน พร้อมปรับปรุงเส้นท่อเมนเดิมโดยเปลี่ยนท่อใหม่ระยะประมาณ 34 กิโลเมตร ในเขตเทศบาลเมือง อบต.เหมืองง่า เทศบาลตำบลอุโมงค์ อบต.บ้านกลาง อบต.ต้นธง อบต.เวียงยอง อบต.ป่าสัก เป็นต้น (ที่มา : สำนักงานประปาลำพูน ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2549)

1.4 ข้อมูลแหล่งน้ำดิบผลิตน้ำประปาสำนักงานประปาลำพูน

1.4.1 โรงกรองน้ำ 4 โรงกรองน้ำ ประกอบด้วย

- 1) โรงกรองน้ำขนาด 40 ลบ.ม. / ชั่วโมง (เลิกใช้งาน)
- 2) โรงกรองน้ำขนาด 80 ลบ.ม. / ชั่วโมง (เลิกใช้งาน)
- 3) โรงกรองน้ำขนาด 200 ลบ.ม. / ชั่วโมง
- 4) โรงกรองน้ำขนาด 200 ลบ.ม. / ชั่วโมง

1.4.2 บ่อบาดาลที่ใช้สูบน้ำ

- 1) บ่อบาดาลที่ 3 อัตราการสูบน้ำดิบได้ 60 ลบ.ม. / ชั่วโมง
- 2) บ่อบาดาลที่ 4 อัตราการสูบน้ำดิบได้ 180 ลบ.ม. / ชั่วโมง (บ่อชำรุดเลิกใช้งาน)
- 3) บ่อบาดาลที่ 5 อัตราการสูบน้ำดิบได้ 150 ลบ.ม. / ชั่วโมง
- 4) บ่อบาดาลที่ 8 อัตราการสูบน้ำดิบได้ 230 ลบ.ม. / ชั่วโมง

1.5 ปริมาณการผลิตน้ำประปาในสำนักงานประปาลำพูน 8,500 – 9,000 ลบ.ม. / วัน

1.6 ปริมาณการจ่ายน้ำจำหน่ายที่สถานีจ่ายน้ำอุโมงค์ 450 – 500 ลบ.ม. / วัน

2. ไฟฟ้า

2.1 จำนวนครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้า 5,024 ครัวเรือน

2.2 พื้นที่ที่ได้รับบริการไฟฟ้า ร้อยละ 100 ของพื้นที่ทั้งหมด

2.3 ไฟฟ้าสาธารณะ (ไฟฟ้าส่องสว่าง) ครอบคลุมพื้นที่ดังนี้

2.3.1 หมู่ที่ 1 – 11

2.3.2 ถนนสายลำพูน – เชียงใหม่

2.3.3 ถนนสายเชียงใหม่ – ลำปาง

2.3.4 ถนนสายป่าเหว – ริมปิง

3. การสื่อสาร

3.1 โทรศัพท์ โดย บมจ.ทีโอที จำกัด (มหาชน) ได้ดำเนินการติดตั้งโทรศัพท์ครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตเทศบาล มีครัวเรือนที่มีโทรศัพท์เดิมมี ร้อยละ 90 แต่ปัจจุบันประชาชนหันไปใช้โทรศัพท์แบบเคลื่อนที่ โดย จำนวนชุมสายโทรศัพท์ในเขตพื้นที่มี 1 ชุมสาย คือ ชุมสายตำบลอุโมงค์

- 3.2 ที่ทำการไปรษณีย์มี 1 แห่ง คือ ไปรษณีย์โทรเลขตำบลอุโมงค์
- 3.3 สถานีวิทยุกระจายเสียงมี 2 แห่ง คือ
 - 3.3.1 สถานีวิทยุกระจายเสียงราชดำริสัมพันธ์ จังหวัดลำพูน
 - 3.3.2 สถานีวิทยุกองทัพภาคที่ 3 จังหวัดลำพูน
- 3.4 ระบบเสียงตามสาย
 - 3.4.1 เสียงตามสายของเทศบาลตำบลอุโมงค์ ตั้งแต่หมู่ที่ 1 – 11
 - 3.4.2 หอกระจายข่าวของแต่ละหมู่บ้าน ตั้งแต่หมู่ที่ 1 – 11 คิดเป็น 100%
- 3.5 หน่วยงานที่มีข่ายวิทยุสื่อสารในพื้นที่
 - 3.5.1 ป้อมยามตำรวจป่าเหว
 - 3.5.2 ปกครองอำเภอเมืองลำพูน
 - 3.5.3 เทศบาลตำบลอุโมงค์

แหล่งท่องเที่ยว

เทศบาลตำบลอุโมงค์ เป็นหน่วยงานองค์กรส่วนท้องถิ่น ให้ความสำคัญ และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบการจัดกิจกรรม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงอนุรักษ์ และเชิงเกษตร การบริการ ดังนี้

- 1) งานวัฒนธรรมสืบสาน ปิงห่าง – ไล่อ้าวหละปูน และงานเกษตรอินทรีย์ วิถีพอเพียง
- 2) งานประเพณีลอยกระทง / ประเพณีปีใหม่เมือง เข้าพรรษา ออกพรรษา
- 3) ศูนย์วัฒนธรรมตำบลอุโมงค์ ห้างนาเจ้า ตั้งอยู่บริเวณริมน้ำปิงห่างบ้านกอม่วง หมู่ที่ 2 ตำบลอุโมงค์ ซึ่งจำลองสถาปัตยกรรมจากห้างนาเจ้า เป็นอาคารทรงแปดเหลี่ยม เป็นสถานที่จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อประเพณีของล้านนาและห้างนาเจ้าซึ่งอยู่ไม่ไกลจากศูนย์วัฒนธรรมฯ มากนัก และงานวัฒนธรรม สืบสาน ปิงห่าง – ไล่อ้าว หละปูน จัดเป็นประจำทุกปี บริเวณริมลำน้ำปิงห่าง ตำบลอุโมงค์ ช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่เป็นงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 4) แหล่งจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เช่น ผลิตภัณฑ์จากไม้ ไวน์ ลำไยอบแห้ง ฯลฯ
- 5) โฮมสเตย์ตำบลอุโมงค์ และกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ
- 6) สถาปัตยกรรม โบราณสถาน ศาสนสถาน วัดต่าง ๆ

นอกจากนี้ ยังจัดภูมิทัศน์ที่สวยงามให้มีพื้นที่สีเขียว เช่น การปลูกต้นไม้ สร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่นดอกยี่โถบ้านป่าเส้า เป็นต้น และการดูแลสภาพภูมิทัศน์สภาพแวดล้อมของชุมชนให้มีความสะอาดสวยงามเป็นระเบียบ หรือสร้างจุดสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว ส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปะ

ความเป็นอยู่แบบล้านนา มีการจัดสภาพแวดล้อมชุมชนที่ดีจะเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาเที่ยวจังหวัดลำพูน

2) ด้านเศรษฐกิจ

อาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากผลการสำรวจจากครัวเรือนทั้งหมด มีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.28 ส่วนอาชีพรองลงมาคือ รับจ้าง ร้อยละ 8.74 อาชีพค้าขาย ร้อยละ 2.16 อาชีพรับราชการ ร้อยละ 1.23 และประกอบอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 2.59

การอุตสาหกรรม มีโรงงานประเภทต่าง ๆ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ จำนวน 43 แห่ง ประเภทสถานประกอบการด้านการพาณิชย์กรรมและการบริการ

แรงงานและรายได้ของครัวเรือน ประชากรวัยแรงงานพบว่าอยู่ในช่วงอายุ 18-50 ปี และเฉลี่ยต่อครัวเรือนมีแรงงาน 1-2 คนเป็นแรงงานที่มีการเคลื่อนย้ายการทำงานไปเข้าสู่โรงงานนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือลำพูน รายได้ของครัวเรือน ร้อยละ 70 มาจากภาคเกษตร เฉลี่ย 96,333.82 บาท ต่อคนต่อปี

ตารางที่ 2 จำแนกรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (เรียงลำดับจากมากไปน้อย พ.ศ. 2561)

ลำดับของรายได้	หมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (บาท)
1	หมู่ที่ 10 บ้านไชยสถาน	131,046
2	หมู่ที่ 8 บ้านไร่	129,922
3	หมู่ที่ 6 บ้านปาลาน	101,292
4	หมู่ที่ 5 บ้านป่าเหว	95,811
5	หมู่ที่ 3 บ้านสันกับตอง	91,263
6	หมู่ที่ 11 บ้านแม่ร่องน้อย	87,636
7	หมู่ที่ 2 บ้านกอม่วง	87,470
8	หมู่ที่ 9 บ้านป่าเส้า	85,345
9	หมู่ที่ 7 บ้านเซตวัน	85,190
10	หมู่ที่ 1 บ้านอุโมงค์	83,439
11	หมู่ที่ 4 บ้านฮ่องกอก	81,258
เฉลี่ยรายได้ต่อคนต่อปี		96,333.82

ที่มา: สำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ (2561)

ขนาดการถือครองที่ดินและสิทธิในที่ดิน

การถือครองที่ดินของเกษตรกรในตำบลอุโมงค์ แบ่งออกตามลักษณะการประกอบอาชีพ เกษตรกรที่ปลูกกล้วยจะมีที่ดินเป็นของตนเอง เฉลี่ย 5 - 10 ไร่ ส่วนเกษตรกรที่ทำนาร้อยละ 90 ไม่มี ที่นาและเช่าที่ของเจ้าของที่ดินรายใหญ่ที่ได้ซื้อไว้เป็นจำนวนมาก และอีกส่วนหนึ่งไปเช่าที่นาในพื้นที่ ตำบลใกล้เคียง เช่น ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง และตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ เฉลี่ยพื้นที่นาที่เช่า ประมาณ 30-50 ไร่ต่อคน

พันธุ์พืชเศรษฐกิจที่ปลูก

พืชที่ปลูกในตำบลอุโมงค์สามารถแยกได้ตามลักษณะการใช้ที่ดิน ได้แก่ ในพื้นที่นาจะใช้ สำหรับปลูกข้าวนาปี-ข้าวนาปรัง โดยใช้พันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตอง แม่โจ้ 2 และ กข6 (เฉพาะพืชที่รับ น้ำชลประทานลำน้ำกวาง) ซึ่งภายใน 1 ปี จะมีการทำนา 2 ครั้ง และในพื้นที่สวนจะใช้ปลูกกล้วยพันธุ์ อีตอ แซมด้วยพืชผักและพืชสมุนไพร และที่สวนบางพื้นที่จะใช้ปลูกพืชผักและพืชสมุนไพรอย่างเดียว

เป้าหมายของการทำการเกษตร

การทำการเกษตรของเกษตรกรโดยรวมจะปลูกข้าวเหนียวนาปีไว้เพื่อบริโภค ส่วนข้าวเจ้านาปีและนาปรัง จะปลูกเพื่อจำหน่าย และเกษตรกรจะมีรายได้จากการปลูกพืชผักพืชสมุนไพรตลอดปี โดยในปัจจุบันเกษตรกรได้มีการค้นหาวิธีลดต้นทุนการผลิตและยึดหลักการผลิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวมกลุ่มกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เรียนรู้การจัดเก็บเชื้อจุลินทรีย์จากสภาพธรรมชาติ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

สัตว์ใช้งานและเครื่องจักรกลการเกษตร

ปัจจุบันเกษตรกรไม่นิยมนำสัตว์มาใช้เป็นแรงงานในภาคเกษตร เนื่องจากการแข่งขันกับเวลา จึงมีการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาทดแทนแรงงานสัตว์ เช่น รถไถนาเดินตาม เครื่องสูบน้ำ เครื่องพ่นยาแรงสูงและรถเกี่ยวข้าว ซึ่งมีอยู่ในชุมชน

ปัจจัยการผลิต

ปัจจัยการผลิตที่สำคัญในกระบวนการผลิตของตำบลอุโมงค์ คือ พันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี และ แรงงาน และยังมีข้อปด้อยที่มีผลต่อการผลิตพืชแต่ละชนิด เกษตรกรแต่ละหมู่บ้านต่างก็ใช้วิธีที่ตนเองเคยทำและถนัด ในบางครั้งหากเพิ่มรายละเอียดในการจัดการฟาร์ม การทำบัญชีฟาร์มเข้าไปใน ขั้นตอนการผลิตจะทำให้เกษตรกรสามารถตัดสินใจทำการเกษตรได้โดยมีความเสี่ยงน้อยลง และ เน้นให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการใช้สารธรรมชาติ สารชีวภาพ ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และต่อมนุษย์

ต้นทุนการผลิต

ในการผลิตพืชผัก/พืชสมุนไพรของเกษตรกรในตำบลอุโมงค์ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการบันทึก การทำการผลิตน้อยมาก มีการจดบันทึกคร่าว ๆ หรือมักจะใช้วิธีการจำ และไม่ค่อยละเอียด เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานจากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูนได้ทำการรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

ตารางที่ 3 ต้นทุนการผลิตพืชผัก/พืชสมุนไพร ต่อไร่ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

กิจกรรม	จำนวนเงิน (บาท)
1. ค่าปุ๋ยคอก	1,000
2. ค่าปุ๋ยเคมี	600
3. ค่าสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช	500
4. ค่าจ้างแรงงานกำจัดศัตรูพืช	200
5. ค่าจ้างแรงงานใส่ปุ๋ย	-
6. ค่าจ้างแรงงานพ่นสารเคมี	-
7. ค่าจ้างแรงงานเก็บเกี่ยว	600
8. ค่าแรงงานในครอบครัว	2,000
9. ค่าอื่น ๆ	500
หมายเหตุ	รวมต้นทุนการผลิต 5,400 บาท
	ผลผลิตเฉลี่ย 1,300 กิโลกรัม/ไร่

ภัยธรรมชาติ

ตำบลอุโมงค์มีปัญหาด้านภัยธรรมชาติที่สำคัญและเกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังนี้

1. ภัยแล้ง ห้วงระยะเวลาที่เกิด เดือนมีนาคม-เมษายน ทำให้เกิดปัญหาด้านการเกษตร เช่น ต้นลำไยหักโค่น เป็นต้น

2. อุทกภัย เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มและมีแม่น้ำไหลผ่านในพื้นที่ ช่วงเวลาที่เกิดฝนเป็นจำนวนมาก จึงมีโอกาสทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณแปลงผักของเกษตรกรได้ เกษตรกรบางรายจึงได้มีการปรับปรุงแปลงโดยการยกแปลงให้สูงขึ้นในการผลิตพืชผักผักช่วงหน้าฝน

3) ด้านทรัพยากร

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่มตามแนวชายฝั่งตะวันตกแม่น้ำกวังและมีลำเหมืองปิงห่างไหลผ่านส่วนกลางของพื้นที่เพื่อหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรม ส่งผลให้มีโอกาสปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี สภาพดินเป็นดินร่วนซุยเหมาะแก่การทำไร่ ทำนา และทำสวน โดยเฉพาะสวนลำไยและพืชผัก ส่งผลให้แต่ละปีพื้นที่ของตำบลนี้ก่อให้เกิดรายได้แก่เกษตรกรเป็นจำนวนมากในการปลูกลำไยและผักหลายชนิด

ลักษณะภูมิอากาศ

ฤดูกาลต่าง ๆ มีลักษณะ คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม ส่งผลให้มีการปลูกพืชได้หลากหลายชนิด เช่น กะเพรา โหระพา คื่นช่าย กวางตุ้ง ผักบุ้ง หอมแบ่ง กุยช่าย และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ส่งผลให้มีการปลูกผักตระกูลเมืองหนาวได้ดีเช่น คะน้า กวางตุ้งและฮ้องเต้ เป็นต้น

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีมีค่าประมาณ 26.08 องศาเซลเซียส (ปี 2561) โดยมีอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายนมีค่าประมาณ 38.20 องศาเซลเซียส และมีอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคมมีค่าประมาณ 14.0 องศาเซลเซียส

แหล่งน้ำและระบบชลประทาน

แหล่งน้ำ จากน้ำฝน

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี พ.ศ. 2563 ของจังหวัดลำพูน จำนวน 1,061.8 มิลลิเมตร โดยมีปริมาณน้ำฝนรวมสูงสุดในเดือนสิงหาคม จำนวน 338.3 มิลลิเมตร และต่ำสุดคือไม่มีปริมาณน้ำฝน ในช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ และเดือนธันวาคม (กรมอุตุนิยมวิทยา, 2563) โดยจากการที่มีแหล่งน้ำจากระบบชลประทาน ลำน้ำกวัง น้ำบาดาล และน้ำฝน ส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ สามารถผลิตพืชผัก ข้าว และไม้ผล ได้ตลอดปี

แหล่งน้ำ จากลำน้ำ

ในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ มีลำน้ำขนาดใหญ่ไหลผ่าน คือ ลำน้ำแม่กวัง ซึ่งพาดผ่านขอบเขตด้านตะวันออกของพื้นที่ โดยน้ำจะไหลลงมาจากทิศเหนือจากจังหวัดเชียงใหม่ผ่านตำบลอุโมงค์และนิคมอุตสาหกรรมลำพูน แล้วเข้าสู่ตัวเมืองลำพูน เป็นลำน้ำที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี นอกจากลำน้ำแม่กวังแล้ว ยังมีลำเหมืองปิงห่าง ซึ่งมีน้ำตลอดทั้งปีเช่นกัน เพราะอยู่ในระบบชลประทาน โดยมีการนำน้ำจากลำน้ำปิงเข้าสู่พื้นที่และแยกเป็นลำเหมืองสายเล็กสายน้อย เข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรม

ลำเหมืองแม่น้ำปิงสายเก่า (ปิงห่าง) สายหลักไหลผ่านใจกลางเมืองซึ่งชาวบ้านเรียกแม่น้ำปิงสายเก่าว่า “ปิงห่าง” คำว่า ห่าง หมายถึงละทิ้งหรือร้างไป ปิงห่าง จึงหมายถึง แม่น้ำปิงที่ต้นเขินถูกทิ้งให้ร้างไปแล้ว เดิมแม่น้ำปิงไหลไปทางเวียงกุมกาม โดยรวมเวียงกุมกามไว้พาดเดียวกับเชียงใหม่ ในสมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ. 1804 - 2101) การเดินทางจากเชียงใหม่ไปเวียงกุมกามจะไม่ข้ามแม่น้ำ

ปิง เมื่อดูภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2497 จะเห็นร่องรอยปิงห่างชัดเจนมาก จุดที่ปิงห่างแยกจากแม่น้ำปิงปัจจุบันจะอยู่ห่างจากวัดกุคำ (วัดเจติยเหล็ก) บ้านท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ไปทางทิศเหนือ วัดระยะทางอากาศประมาณ 250 เมตร จากนั้นร่องปิงห่างจะผ่านหลังวัดศรีบุญเรือง เลียบด้านเหนือของตัวเวียงกุมกาม เลียบไปตามถนนสายเชียงใหม่ - ลำพูน (สายต้นยาง) ด้านตะวันตก ผ่านบ้านสันคือ บ้านหนองผึ้ง บ้านกองทราย บ้านกู่เสือ บ้านปิ่นเจียง บ้านปากกอง บ้านอุโมงค์ บ้านกอม่วง บ้านป่าเหว จากบ้านป่าเหว ร่องรอยปิงห่างจะเปลี่ยนแนวมาทางทิศตะวันออก ขนานอยู่ทางด้านตะวันออกของทางรถไฟ ผ่านบ้านหนองหมู บ้านป่าเส้า บ้านชัยสถาน บ้านต้นผึ้ง บ้านไร่ บ้านป่าสัก บ้านปิงห่าง และบ้านหลังห้า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยไหลไปบรรจบกับแม่น้ำกวางที่เหนือสะพานศรีวิชัย น้ำปิงห่างมีระยะทางยาว ประมาณ 25 กิโลเมตร

ส่วนหนึ่งเกษตรกรยังได้มีการเจาะน้ำบาดาล และบ่อน้ำตื้น ไว้อุปโภคบริโภค ลำน้ำและลำเหมืองแต่ละหมู่บ้าน มีดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านอุโมงค์ : ลำน้ำปิงห่าง ลำเหมืองพญาคำ ลำเหมืองป่าคา ลำเหมืองแก้ว
ศอก ลำเหมืองนางแล ลำเหมืองแม่หม้าย

หมู่ที่ 2 บ้านกอม่วง : ลำน้ำปิงห่าง ลำเหมืองเสียว ลำเหมืองซอย

หมู่ที่ 3 บ้านสันกับตอง : ลำเหมืองกลางหมู่บ้าน ลำเหมืองแถม ลำเหมืองสันไม้ดู

หมู่ที่ 4 บ้านฮ่องกอก : แม่น้ำกวาง ลำเหมืองฮ่องกอก ลำเหมืองเสียบพนัก(น้ำกวาง)
ลำเหมืองเสียว 2 สาย ลำเหมืองสัน ลำเหมืองใต้วัด

หมู่ที่ 5 บ้านป่าเหว : ลำเหมืองฮ่อง ลำเหมืองป่าเหว ลำเหมืองสัน ลำเหมืองลิก ลำ
เหมืองพญาคำ ลำเหมืองทุ่งสะเปา

หมู่ที่ 6 บ้านป่าลาน : ลำน้ำปิงห่าง ลำเหมืองหลวง ลำเหมืองเสียว/เหมืองซอย

หมู่ที่ 7 บ้านเขตวันหนองหมู : ลำเหมืองปู่จ้อม ลำเหมืองกอกาย

หมู่ที่ 8 บ้านไร่ : ลำเหมืองพญาคำ ลำเหมืองร่องเขียว ลำเหมืองร่องขุน ลำเหมืองทุ่ง
สะเปา ลำเหมืองแก้ว (ข้างวัด)

หมู่ที่ 9 บ้านป่าเส้า : ลำน้ำปิงห่าง ลำเหมืองป่าคา ลำเหมืองกอลีกอลุง

หมู่ที่ 10 บ้านชัยสถาน : ลำน้ำปิงห่าง ลำเหมืองหลวง ลำเหมืองเจ้า ลำเหมืองป่าคา
เหนือ ลำเหมืองป่าคาใต้ ลำเหมืองหางนาบน-ล่าง ลำเหมืองลิก ลำเหมืองกอแซะ

หมู่ที่ 11 บ้านแม่ร่องน้อย ได้แก่ แม่น้ำกวาง ลำเหมืองร่องเขียว ลำเหมืองเสียว (หลัง
ร้านอู่เป็ง)

พื้นที่ตำบลอุโมงค์ประกอบไปด้วยระบบจัดการน้ำ 2 ระบบ ได้แก่

1) การจัดการระบบเหมืองฝาย ตำบลอุโมงค์มีศักยภาพในการจัดการน้ำในทั่วทุกหมู่บ้าน ที่ผ่านมามีปัญหาความขัดแย้งเรื่องการระบายน้ำที่ไม่ทันต่อความต้องการช่วงฤดูฝน ในช่วงฤดูแล้งประสบปัญหาภัยแล้งน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ การที่ไม่มีการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากน้ำร่วมกัน ทำให้เกิดความขัดแย้ง ทั้งในพื้นที่ระหว่างหมู่บ้านและระหว่างตำบล จึงเป็นที่มาของการจัดการตนเอง เนื่องจากมีกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นผู้บริหารจัดการน้ำในชุมชนโดยการกำหนดรอบปิดเปิดประตูน้ำ มีการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชุดลอกลำเหมืองคูคลอง มีการกำหนดข้อบังคับการใช้น้ำเป็นกติกาชุมชน การยอมรับความคิดเห็นของส่วนใหญ่สร้างการมีส่วนร่วม รวมไปถึงการกักเก็บทรัพยากรน้ำเพื่อไว้ใช้ในช่วงวิกฤติ การผลักดันและส่งเสริมให้มีการจัดทำฝายกั้นน้ำ เช่น ฝายทดน้ำ หมู่ 3 - 4 เพื่อชะลอน้ำไว้ใช้ในภาคการเกษตร โดยมี นายประยูร บุญธรรม เป็นประธานกลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลอุโมงค์ ซึ่งมีการประชุมประชาคม กำหนดข้อบังคับต่าง ๆ ที่เข้มแข็งในการดำเนินการจัดทำฝายกั้นน้ำในตำบล ทั้งฝายชั่วคราวและฝายถาวร มีหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนงบประมาณ เช่น กรมชลประทาน และฝายที่สร้างขึ้นโดยเทศบาลตำบลอุโมงค์ เช่น ฝายกั้นลำเหมืองในหมู่บ้านสันกับตองหมู่ที่ 3 (บริเวณหน้าวัดสันกับตอง) เป็นต้น จนทำให้เกิดฝายในชุมชนกว่า 5 ฝาย การบริหารจัดการน้ำเป็นหัวใจของการเกิดอาชีพในชุมชน เนื่องจากประชาชนของตำบลอุโมงค์ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้การมีคณะกรรมการจัดการน้ำทำให้มีข้อตกลงในการดูแลแหล่งน้ำและทรัพยากรร่วมกัน เช่น การจัดการน้ำสามารถสร้างการเข้าถึงทรัพยากรแหล่งน้ำรักษาแหล่งน้ำ ชุดลอกคลอง แก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมและการขัดแย้งในชุมชนได้

2) การจัดการแหล่งน้ำสาธารณะ ในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ ประกอบไปด้วยลำน้ำเหมืองที่สำคัญจำนวน 3 สาย ที่ไหลผ่านตำบลอุโมงค์ คือ เหมืองลึก เหมืองปิงห่างและเหมืองร่องชุ่น และมีคูคลองจำนวน 21 แห่ง มีการควบคุมและอนุญาตการเจาะน้ำบาดาล มีบ่อน้ำบาดาลขนาด 2 นิ้ว จำนวน 1,158 บ่อ ได้แก่ มีการบริหารจัดการโดยการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อการบริหารจัดการอย่างทั่วถึง เช่น กองทุนอนุรักษ์คลองสวย น้ำใส กลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 3 กลุ่ม คือกลุ่มผู้ใช้น้ำในการเกษตร กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา และกลุ่มผู้ประกอบการน้ำดื่ม มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการน้ำ การประชาคมเพื่อออกข้อบังคับต่าง ๆ ในการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน

ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำ

ด้วยพื้นที่ตำบลอุโมงค์ในอดีต เป็นที่ราบลุ่มระหว่างแม่น้ำปิงกับแม่น้ำกวัง รอยต่อเชียงใหม่ และลำพูนมีความเหมาะสมกับการเพาะปลูกข้าว เป็นที่ราบกว้างใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะอย่างยิ่งในการเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าว บริเวณดังกล่าวได้รับการขนานนามว่าเป็นอู่ข้าวอู่ข้าวของล้านนา โดยเจ้าผู้ครองนครลำพูน จะถือครองกรรมสิทธิ์ไร่นา และผืนนาเหล่านี้ก็จะถูกแบ่งให้ราษฎรเช่าทำนา เมื่อได้ผลผลิตแล้วก็จะแบ่งให้กับเจ้าของนาครึ่งหนึ่งที่เหลือจึงเป็นของชาวบ้าน ระบบการทำนาแบบนี้เรียกว่า “ทำนาผ่า” ซึ่งปัจจุบันยังมีหลงข้าวเจ้าหลวง (हांนาเจ้า) รูปทรงแปดเหลี่ยมที่ถือว่ามีความใหญ่และสมบูรณ์แบบตั้งอยู่ที่ตำบลอุโมงค์ ดังนั้นตำบลอุโมงค์จึงมีระบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร และการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคที่ดี แต่ในระยะหลังมีการปรับเปลี่ยนจากการทำนามาเป็นสวนลำไยจำนวนมาก จึงเกิดปัญหาเรื่องการใช้น้ำที่ไม่เพียงพอในการทำ การเกษตร จึงเกิดการบริหารจัดการน้ำด้วยระบบ “แก้มืองแก้มาย” ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนในหลายหมู่บ้านได้ร่วมมือกันในการจัดทำฝายกั้นน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร ทั้งการทำฝายชั่วคราว และฝายถาวร โดยในบางพื้นที่มีการตั้งคณะกรรมการจัดการน้ำของหมู่บ้าน ทำให้มีการจัดสรรน้ำร่วมกันและเกิดข้อตกลงในการดูแลแหล่งน้ำ และทรัพยากรร่วมกัน เกิดการอนุรักษ์ลำ คลองที่ไหลผ่านหมู่บ้านชุมชน เช่น กลุ่มคลองสวนน้ำใสบ้านไร่หมู่ 8 ที่อนุรักษ์ปลาและน้ำ ที่คนใน หมู่บ้านจะจัดงานตกปลาเพื่อนำรายได้เข้าสู่กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ผลของการจัดการส่งผลต่อ การสร้าง และการเข้าถึงทรัพยากรแหล่งน้ำเพื่อแก้ปัญหาให้กับประชาชนให้มีน้ำเพียงพอใช้ใ นการเกษตร ในด้านการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ตำบลอุโมงค์มีการจัดทำประปาหมู่บ้าน ครบทั้ง 11 หมู่บ้าน และในแต่ละหมู่บ้านมีคณะกรรมการประปาหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ดูแลและบริหาร จัดการให้มีน้ำประปาไว้ใช้ภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้ที่บ้านไร่ หมู่ 8 และบ้านป่าเส้า หมู่ 9 ยังได้มีการ รวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชนผลิตน้ำดื่มเพื่อจำหน่ายให้กับประชาชนภายในหมู่บ้านและในตำบล ด้วย

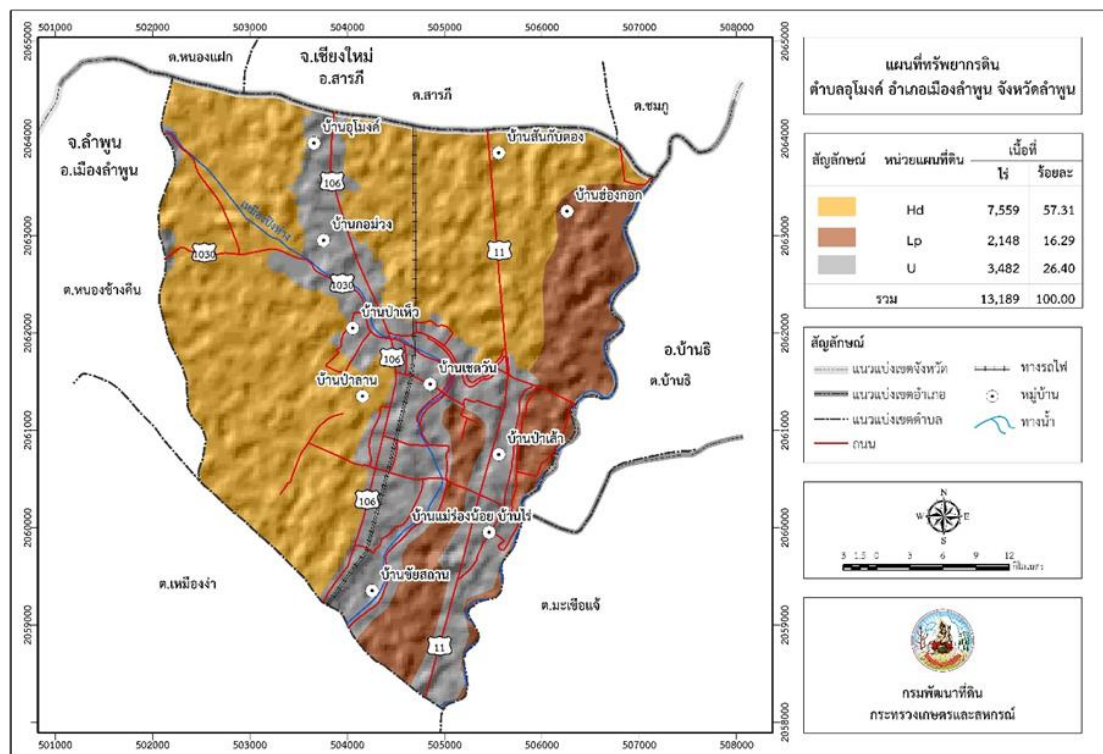
ข้อมูลชุดดิน

ทรัพยากรดินในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (กองนโยบายและแผนการใช้ ที่ดิน, 2564) ประกอบด้วย

1. ชุดดินทางดง (Hd) สภาพพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ การระบายน้ำเร็ว ดินบน เป็นดินร่วนปนดินเหนียวหรือดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง ความลาดชัน 0 - 2 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อที่ ทั้งหมด 7,559 ไร่ หรือร้อยละ 57.31 ของเนื้อที่ตำบล
2. ชุดดินลำปาง (Lp) สภาพพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ การระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ถึงเร็ว ดินบนเป็นดินร่วน ดินร่วนปนทรายแป้ง หรือดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง ความลาดชัน 0 - 2 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อที่ทั้งหมด 2,148 ไร่ หรือร้อยละ 16.29 ของเนื้อที่ตำบล

3. หน่วยแผนที่ดิน U : พื้นที่ชุ่มชื้นและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่ 3,482 ไร่ หรือร้อยละ 26.40 ของเนื้อที่ตำบล

และเมื่อนำมาประเมินคุณภาพที่ดิน ได้จำแนกความเหมาะสมทางกายภาพและข้อจำกัดของประเภทการใช้ที่ดิน พบว่าพื้นที่ตำบลอุโมงค์มีโครงการชลประทานในพื้นที่ ได้แก่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเขื่อนแม่กวงอุดมธารา และฝายชลชั้นรพีนิจ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชผัก แต่ควรมีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ เพื่อเพิ่มผลผลิต นอกฤดูทำนาอาจปลูกพืชไร่หรือพืชผักซึ่งต้องมีการยกร่องและปรับสภาพดินให้ร่วนซุยและระบายน้ำดีขึ้น (กองสำรวจและวิจัยทรัพยากรดิน, 2558)

ภาพที่ 5 แผนที่ทรัพยากรดินตำบลอุโมงค์

ที่มา: กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน (2564)

ลักษณะการใช้ที่ดิน

เทศบาลตำบลอุโมงค์ที่ตั้งชุมชนจะรวมกันอยู่เป็นแนวยาวริมสองฝั่งถนนเชียงใหม่ – ลำพูน สายเก่า โดยมีการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่ตั้งของสถานที่ประกอบธุรกิจการค้ารวมกันอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ในบริเวณตลาดกลางป่าเหี้ยว และริมสองฟากถนนเชียงใหม่ – ลำพูน สายเก่าในบริเวณใกล้เคียง นอกจากนั้นแล้ว ยังมีร้านค้าขนาดเล็กตั้งกระจายอยู่ริมสองฟากถนนสายเชียงใหม่ – ลำพูน สายเก่า และห่างจากถนนเข้าไปในซอยโดยมีกลุ่มใหญ่ตั้งอยู่ด้านเหนือ และส่วนกลางของพื้นที่ โดยมีจำนวนน้อยลงในตอนใต้ของพื้นที่ สภาพของที่พักอาศัยในบริเวณริมถนนส่วนใหญ่จะเป็นบ้านเดี่ยวสูง 1 – 2 ชั้นและมีบริเวณโดยรอบ และเมื่อห่างจากถนนใหญ่ออกไปจะเป็นบ้านเดี่ยวที่ตั้งอยู่ในสวนที่มีพื้นที่ปลูกลำไย ล้อมรอบที่ปกอาศัยจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสวนลำไย ยกเว้นด้านใกล้ถนนซูเปอร์ไฮเวย์จะเป็นที่นา

พื้นที่ริมสองฟากถนนซูเปอร์ไฮเวย์ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่นา โดยมีพื้นที่ว่างยังไม่ได้ถูกใช้งานรวมทั้งมีโรงงานและสถานที่ประกอบธุรกิจการค้าขนาดใหญ่ เช่น โรงงานบริษัท ฟรีโต-เลย์ ประเทศไทย บริษัท ซี.เค.คาร์ตัน โซลิวชั่นมรดยนต์เซฟโรเรต เป็นต้น ตั้งกระจายอยู่ห่างกันบนริมสองฟากถนน และพื้นที่ระหว่างถนนซูเปอร์ไฮเวย์ไปจนถึงลำน้ำแม่กวงส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมโดยมีพื้นที่ปกอาศัยปะปนอยู่ด้วย

ศักยภาพการจัดการที่ดินและผังเมือง

เทศบาลตำบลอุโมงค์ได้มีการจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีการจัดสรรเขตพื้นที่ต่าง ๆ ไว้ อย่างเป็นสัดส่วน ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดการรุกร้าของอาคารสิ่งก่อสร้าง ที่จะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และพื้นที่ทำการเกษตร โดยพบว่าในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ไม่มีพื้นที่ป่าไม้ มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด จำนวน 5,496 ไร่ คิดเป็น 8.79 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็นพื้นที่ทำนา 353 ไร่ พื้นที่ปลูกไม้ผล / ไม้ยืนต้น (สวนลำไย) 4,342 ไร่ และพื้นที่ปลูกพืชผัก 801 ไร่ ที่อยู่อาศัย 2,949 ไร่ และที่อื่น ๆ 1,796 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน, 2562)

2. การกำเนิดกลุ่ม และพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นข้อมูลความเป็นมาและพัฒนาการการเกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ผ่านการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบกับค้นคว้า ข้อมูลทุติยภูมิ สามารถสรุปการศึกษาและวิเคราะห์ได้ว่า กระบวนการสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ มีพัฒนาการกลุ่มตามแต่ละยุคสมัย โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย มีการก่อตั้งและดำเนินงานมากกว่า 20 ปี มีบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทกับกลุ่มจำนวนมาก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และท้องถิ่น ทำให้เกษตรกรสมาชิกกลุ่มได้รับความรู้

ประสบการณ์ และการเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้น ทุกช่วงเวลาจะถูกพัฒนาเพื่อให้ทันโลกยุคปัจจุบัน พัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ แบ่งเป็นระยะได้ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะก่อตั้งกลุ่ม (เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2542)

เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 ที่เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันแบบไม่เป็นทางการ มีการรวมตัวกันของผู้ปลูกผักในพื้นที่ โดยกิจกรรมการปลูกผักนั้น จะดำเนินการในช่วงที่เว้นว่างจากการทำนาข้าว และเริ่มมีการปลูกผักบ้างสลับกัน จึงก่อให้เกิดกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักบ้านชัยสถานขึ้น โดยมีผู้ริเริ่มได้แก่ นายอุดม แก้วมูล ซึ่งปัจจุบันได้เสียชีวิตแล้ว โดยกลุ่มเกษตรกรในขณะนั้นจะมีการรวมกันผลิตรวมกันซื้อปัจจัยการผลิต เพื่อลดต้นทุนการผลิต รวมถึงมีการรวมตัวกันบ้างเพื่อขายผลผลิต เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้า แต่สินค้าผลผลิตในช่วงนั้นยังไม่ค่อยมีคุณภาพและมาตรฐาน ราคาผลผลิตจึงไม่แน่นอน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ที่สมาชิกมีการรวมตัวอย่างเป็นทางการมากขึ้น นำโดยนายประยูร บุญธรรม ที่ได้รวบรวมสมาชิกเกษตรกรผู้ปลูกผักในพื้นที่ ร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดภัยบ้านชัยสถาน มีสมาชิกรวม 20 ครัวเรือน โดยได้ดำเนินการผลิตผักปลอดภัยส่งขายตามตลาดทั่วไป โดยมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงแหล่งเพาะปลูก อีกทั้งยังมีการขายส่งไปยังตลาดในจังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง ซึ่งราคาที่รับซื้อยังไม่มีความแน่นอน โดยจะขึ้นอยู่กับคุณภาพผลผลิตและภาวะกลไกตลาด ซึ่งในขณะนั้นรูปแบบการปลูกผักในพื้นที่จะมีการทำในรูปแบบของการทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว มีการปลูกผักชนิดเดียวซ้ำ ๆ ตลอดทั้งปี เช่น ใครปลูกผักบุ้งก็จะปลูกเฉพาะผักบุ้ง ใครปลูกผักกาดก็จะปลูกผักกาดต่อเนื่องตลอดฤดูกาล เป็นต้น

โดยมีพื้นที่เพาะปลูกผักในตำบลอุโมงค์ จำนวน 700 ไร่ ซึ่งเป็นแปลงปลูกในแปลงเดียวกันจำนวน 96 ไร่ ที่เหลืออีกจำนวน 604 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่ใกล้เคียง และสามารถผลิตผักปลอดภัย ได้แก่ คะน้า กวางตุ้ง ฮ่อเต้ ผักบุ้งจีน โหระพา กะเพรา กะหล่ำดอก (ฤดูหนาว) หอมแบ่ง คื่นช่าย ผักชี และ พริกชี้หนู โดยพื้นที่แปลงเกษตรของเกษตรกรนั้นเป็นที่ราบลุ่มอยู่ในพื้นที่ชลประทาน สามารถเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี แต่ผลผลิตยังประสบปัญหาาราคาตกต่ำ ต่างคนต่างขาย ไม่สามารถกำหนดราคาที่แน่นอนได้ เป็นการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง

อีกหนึ่งบุคคลที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มในช่วงปีต่าง ๆ ได้แก่ นายขยัน วิพรหมชัย ซึ่งดำรงตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอุโมงค์ ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2542 – 2561 และได้ให้การสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบลอุโมงค์อยู่เสมอ โดยเฉพาะกลุ่มที่ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งนโยบายการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยก็ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเช่นกัน

ทั้งนี้ยังมีบุคคลหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่ม ได้แก่ นายประยูร บุญธรรม ซึ่งได้ดำรงตำแหน่ง ประธานสภาเทศบาลตำบลอุโมงค์ ในช่วง พ.ศ. 2555 – 2564 โดยในช่วงนี้ กลุ่มได้รับงบประมาณ ในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มมากขึ้น สมาชิกในกลุ่มเริ่มมีการปลูก ผักแบบผสมผสาน ทั้งปลูกผักหลากหลายชนิดมากขึ้น และมีการปลูกไม้ผล ได้แก่ ลำไย แสมในแปลง ที่ปลูกผัก เมื่อลำไยมีการเจริญเติบโตมากขึ้น พื้นที่การปลูกผักจึงลดลง โดยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2561 การผลิตผักของกลุ่ม ยังขาดองค์ความรู้ด้านวิชาการในการผลิตผัก อีกทั้งยังไม่มีรูปแบบการบรรจุของ ผักแต่ละชนิด และยังไม่มียังไม่มีโรงบรรจุเพื่อทำการคัดแยกสินค้า ก่อนส่งตลาด

ระยะที่ 2 ระยะเกิดความขัดแย้ง

โดยในระยะนี้ไม่พบว่าเกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกกลุ่มอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากการผลิต พืชผักในพื้นที่ยังสามารถดำเนินกิจกรรมได้ อีกทั้งในพื้นที่ยังมีผู้รับซื้อผักจำนวนมาก เกษตรกรจึงมี ทางเลือกในการจำหน่ายค่อนข้างมาก

ระยะที่ 3 ระยะสามัคคีกลมเกลียว (เริ่มในปี พ.ศ. 2561)

นายขยัน วิพรหมชัย นายกเทศมนตรีตำบลอุโมงค์ ในขณะนั้น ได้สนับสนุนงบประมาณ เพื่อ ส่งเสริมให้เกษตรกรในกลุ่ม ซึ่งขณะนั้นได้เรียกเป็นกลุ่มส่งเสริมแปลงใหญ่พืชผักตำบลอุโมงค์ โดยได้มี การเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพกลุ่มส่งเสริมอาชีพเกษตรกรผักปลอดภัย โดยภายใต้ โครงการนี้ได้มีการนำเกษตรกรผู้ปลูกผักและตัวแทนจากบริษัทเทสโก้ โลตัส ร่วมบูรณาการศึกษาดู งานกระบวนการกลุ่ม ที่จังหวัดขอนแก่นเพื่อเป็นกรณีศึกษา ซึ่งมีการศึกษาเรื่องการจัดการสินค้าใน เรื่องการผลิตผัก และในด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อนำมาใช้ในการบรรจุสินค้า รวมถึง รูปแบบในการจัดเก็บสินค้าให้มีคุณภาพ ก่อนส่งสินค้าไปยังศูนย์กระจายสินค้า เพื่อเตรียมการ จำหน่ายต่อไป

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2562 กลุ่มได้รับการส่งเสริมให้มีการผลิตผักปลอดภัยตามการปฏิบัติ ทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) เพื่อเป็นมาตรฐานสินค้าของกลุ่ม และมีการตรวจรับรองมาตรฐาน GAP ของผลผลิตของกลุ่ม โดยได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้ดังกล่าวจาก สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ และได้จดทะเบียนเป็น “กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์” และได้เริ่มส่งสินค้าตามแผนการผลิตและมาตรฐานผักที่ กำหนด เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมา ซึ่งการวางแผนการผลิตสินค้า ในแต่ละชนิดพืชผักนั้น จะมีการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยมีการกำหนดเป็นชนิดพืชผักเป็นแบบรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี

ระยะที่ 4 ระยะการทำงานตามพันธกิจ (เริ่มในปี พ.ศ. 2563)

และต่อมาในปี พ.ศ. 2563 กลุ่มได้มีการจดทะเบียนนิติบุคคล ชื่อบริษัท อุโมงค์เวจจี จำกัด ซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนาค่าเนินธุรกิจในรูปแบบวิสาหกิจในท้องถิ่น เกษตรกร การผลิตสินค้าและบริการจะได้รับสิทธิประโยชน์และเป็นประโยชน์ในระยะยาว และเนื่องจากอาคารชั่วคราวที่ทำการปัจจุบันคับแคบลง ไม่มีที่เก็บผลผลิตที่ทำการคัดเลือกไว้ ดังนั้นคณะกรรมการจึงได้มีการหารือกับสมาชิกในกลุ่มเพื่อทำการเสนอขอโครงการจัดสร้างโรงเรือนแห่งใหม่ขึ้น เพื่อรองรับการเติบโตของกลุ่มในอนาคตและปริมาณความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นของทางโลตัส อีกทั้งยังมีกลุ่มตลาดอื่น ๆ ที่ทางกลุ่มนำไปเสนอเพื่อจำหน่ายเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย เช่น แม็คโคร บิ๊กซี โรงพยาบาลต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน เป็นต้น

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผู้ปลูกปลอดภัยตำบลอุโมงค์ มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 33 คน แยกเป็นเพศชาย 21 คน เพศหญิง 12 คน เกษตรกรร้อยละ 27.3 มีอายุระหว่าง 56 - 60 ปี รองลงมา ร้อยละ 24.3 มีอายุระหว่าง 61 - 65 ปี ร้อยละ 24.2 มีอายุระหว่าง 51 - 55 ปี ร้อยละ 21.2 มีอายุมากกว่าหรือเท่ากับ 66 ปี และร้อยละ 3.0 มีอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50 ปี ตามลำดับ โดยมีอายุน้อยที่สุด 43 ปี อายุมากที่สุด 69 ปี มีอายุเฉลี่ย 59.42 ปี (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผู้ปลูกปลอดภัยตำบลอุโมงค์

(n = 33)

	สภาพทั่วไป	จำนวนสมาชิก	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	21	63.9
	หญิง	12	36.4
2. อายุ	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50 ปี	1	3.0
	51 - 55 ปี	8	24.2
	56 - 60 ปี	9	27.3
	61 - 65 ปี	8	24.3
	มากกว่าหรือเท่ากับ 66 ปี	7	21.2
ค่าต่ำสุด = 43 ค่าสูงสุด = 69 ค่าเฉลี่ย = 59.42			
3. ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	13	39.4
	มัธยมศึกษา/ปวช./ปวท.	17	51.5
	ปริญญาตรี	2	6.1
	สูงกว่าปริญญาตรี	1	3.0

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(n = 33)

	สภาพทั่วไป	จำนวนสมาชิก	ร้อยละ
4. ประสบการณ์ในการปลูกผัก	5 - 7 ปี	2	6.0
	8 - 10 ปี	5	15.2
	11 - 13 ปี	4	12.2
	14 - 16 ปี	10	30.3
	มากกว่า 17 ปี	12	36.3
ค่าต่ำสุด = 5 ค่าสูงสุด = 21 ค่าเฉลี่ย = 14.36			

และจากตารางที่ 4 ระดับการศึกษาของเกษตรกร ร้อยละ 51.5 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช./ปวท. รองลงมา ร้อยละ 39.4 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 6.1 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และร้อยละ 3.0 มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี ตามลำดับ

ด้านประสบการณ์ในการปลูกผักของเกษตรกรสมาชิกกลุ่ม ร้อยละ 36.3 มีประสบการณ์ในการปลูกผักมากกว่า 17 ปี รองลงมา ร้อยละ 30.3 มีประสบการณ์ระหว่าง 14 - 16 ปี ร้อยละ 15.2 มีประสบการณ์ระหว่าง 8 - 10 ปี ร้อยละ 12.2 มีประสบการณ์ระหว่าง 11 - 13 ปี และร้อยละ 6.0 มีประสบการณ์ระหว่าง 5 - 7 ปี ตามลำดับ โดยมีประสบการณ์ในการปลูกผักน้อยที่สุด 5 ปี ประสบการณ์ในการปลูกผักมากที่สุด 21 ปี มีประสบการณ์ในการปลูกผักเฉลี่ย 14.36 ปี

โดยจากอดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์นั้น ยังมีการพัฒนาไม่หยุดนิ่ง โดยยังไม่มีที่ท่าว่าจะเกิดการหยุดหรือสลายไปในช่วงระยะเวลาอันใกล้นี้ เนื่องจากพบว่ากลุ่มมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้านต่าง ๆ ซึ่งเห็นได้จากตัวผู้นำและสมาชิกได้เห็นถึงความสำคัญในการดำเนินงาน มีการพัฒนาการผลิตในด้านต่าง ๆ อยู่เป็นระยะ เกษตรกรสมาชิกมีความใฝ่รู้และสนใจที่จะพัฒนาตนเองพัฒนากลุ่ม นอกจากนั้นยังได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้และปัจจัยการผลิต จากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อีกด้วย เพื่อที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับการทำการเกษตรของเกษตรกรแบบดั้งเดิมที่ทำสืบทอดกันมา รวมถึงการปรับใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดการลงทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพื่อให้มีผลผลิตคุณภาพและมาตรฐานมากขึ้นอีกด้วย ซึ่งสรุปเป็นประเด็นความยั่งยืนของกลุ่ม ดังนี้

1) ความสามารถของประธานกลุ่มในการเป็นผู้จัดการ

นายประยูร บุญธรรม ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ปัจจุบันเป็นผู้จัดการแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ มีความสามารถทางด้านผู้นำ สามารถพูด และเป็น

วิทยากรได้เป็นอย่างดี เคยดำรงตำแหน่งประธานสภาเทศบาลตำบลอุโมงค์ และเป็นหัวหน้ากลุ่มเกษตรกรหลายกลุ่ม เช่น ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำตำบลอุโมงค์ กลุ่มผลิตผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ เป็นที่ยอมรับของสมาชิกและชุมชนทั้งในเรื่องการบริหารองค์กร การพัฒนาองค์กร การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก การผลิต การตลาด การสร้างเครือข่าย การประชาสัมพันธ์ แปลงใหญ่ผักตำบลอุโมงค์ เป็นที่ยอมรับของสมาชิกและชุมชน โดยมีทั้งในเรื่องการบริหารองค์กร การพัฒนาองค์กร การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก การผลิต การตลาด การสร้างเครือข่าย การประชาสัมพันธ์และการบริหารจัดการ

2) จุดเด่นในการดำเนินงาน

2.1) ช่วยวางแผนการผลิตผักคุณภาพดีได้มาตรฐาน GAP และขายผักอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องให้แก่เป้าหมายและประชาชนทั่วไป สามารถจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับสมาชิกของกลุ่ม

2.2) เป็นที่ทำการศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ศูนย์กลางให้บริการความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางผักของชุมชนและตลอดจนแก่คนในชุมชน

2.3) พัฒนาเกษตรกรและองค์กรให้มีความเข้มแข็ง เพิ่มศักยภาพ ทักษะและขีดความสามารถ โดยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจถึงหลักการ แนวคิดต่าง ๆ ตลอดจนวิธีคิดในการแก้ปัญหาและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

2.4) สมาชิกทุกคนช่วยกันประชาสัมพันธ์การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ มีการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เช่นกลุ่มผักตำบลริมปิง ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน กลุ่มเครือข่ายตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน และชมรมผู้พิทักษ์อำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่

2.5) เป็นกลุ่มวิถียุคใหม่ ถึงแม้สมาชิกกลุ่มมีการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาช่วยในการผลิตผักบ้าง แต่อาจจะไม่เพียงพอสำหรับเกษตรกรสมาชิกทุกราย เกษตรกรบางรายจึงมีการประยุกต์ใช้วัสดุที่ตนเองมี มาช่วยในการผลิต หรือการอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน เช่น การประยุกต์ใช้อุปกรณ์ในการช่วยรดน้ำผัก การประยุกต์ใช้อุปกรณ์ช่วยทำความสะอาด ปฏิบัติงาน เป็นต้น อีกทั้งมีการทำการเกษตรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ ที่มีการปลูกผัก และเลี้ยงปลา กุ้ง ในร่องสวน

2.6) มีการสร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงตลาด มีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) การพัฒนาคุณภาพผลผลิตและการตลาดผักแบบบูรณาการ เพื่อเชื่อมโยงรับซื้อผักที่ผ่านมาตรฐาน GAP และเชื่อมโยงการตลาดเพื่อเสริมฐานการตลาดภายในและภายนอก รวมทั้งตลาดออนไลน์ มีการสร้างเครือข่าย กลุ่มเกษตรกรในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เช่น กลุ่มผักตำบลริมปิง ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน กลุ่มเครือข่ายตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน และชมรมผู้พิทักษ์อำเภอแม่แตง ในส่วนที่พื้นที่ตำบลอุโมงค์ไม่ผลิต

3) ความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร

การร่วมทำกิจกรรมด้านสาธารณสุขประโยชน์ร่วมกัน รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บทบาทการมีส่วนร่วมพัฒนาหมู่บ้านหรืองานสาธารณสุขประโยชน์ต่าง ๆ สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันทำงานสาธารณสุขประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การร่วมกันขุดลอกลำเหมือง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด การพัฒนาโรงเรียน การพัฒนาพื้นที่ทำการกลุ่ม การบริจาคช่วยเหลือผู้ป่วย/ผู้กักตัวจากเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การทำบุญทอดผ้าป่าสามัคคี งานกฐินสามัคคี และงานทำบุญด้านอื่น ๆ ภายในชุมชน

โดยจากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ในด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกกลุ่ม พบว่าเกษตรกร ร้อยละ 100.0 เข้ารับการอบรมในโอกาสต่าง ๆ มีการส่งสินค้า/ผลผลิตจำหน่าย มีการร่วมประชุมและร่วมวางแผนการดำเนินงาน แผนการผลิต รวมถึงร่วมในการแก้ปัญหาของกลุ่ม (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 การมีส่วนร่วมภายในกลุ่ม

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. เกษตรกรเข้ารับการอบรมในโอกาสต่าง ๆ	33	100.0
2. เกษตรกรส่งสินค้าจำหน่าย	33	100.0
3. เกษตรกรร่วมประชุม	33	100.0
4. เกษตรกรร่วมวางแผนการดำเนินงาน แผนการผลิต	33	100.0
5. เกษตรกรร่วมในการแก้ปัญหากลุ่ม	33	100.0

4) การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และยั่งยืน เพื่อปรับลดการใช้สารเคมีที่มีผลเสียกับสิ่งแวดล้อม

กลุ่มมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการเก็บเศษผักไว้ใช้ประโยชน์ต่อในด้านอื่น ๆ เช่น ทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักน้ำชีวภาพ ให้เป็นอาหารวัวและอาหารปลา เป็นต้น และนอกจากนั้นยังมีการผลิตเชื้อราไตรโคเดอร์มาและเชื้อราบีวเวอร์เรีย เพื่อใช้ในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช และมีการปรับใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการกำจัดวัชพืช แมลงศัตรูพืชลดลง โดยเกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ที่เข้าร่วมอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร จากหน่วยงานของกรมส่งเสริมการเกษตรและที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นยังมีการแนะนำการใช้และขยายพันธุ์ແຮ່ແຕງเพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการเกษตร ถือเป็น การช่วยลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลผลิตให้เกษตรกรได้

5) การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า

กลุ่มไม่ค่อยพบว่ามีปัญหาเรื่องการใช้น้ำ เนื่องจากในพื้นที่มีระบบน้ำและการชลประทานที่ดี และสามารถใช้น้ำได้อย่างเพียงพอตลอดทั้งปี แต่เกษตรกรก็ยังมี การปรับการใช้น้ำ เพื่อให้สะดวกต่อการจัดการ และเกิดคุณค่าอย่างสูงที่สุด เช่น การใช้ระบบให้น้ำแบบพ่นฝอย (Sprinkler) การใช้เกษตรกรรมแม่นยำสูง เป็นต้น โดยให้เกษตรกรมีการใช้ระบบการเกษตรเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าอย่างสูงสุด ด้วยระบบการจัดการ ดังนี้

- 1) ระบบปิด – เปิดน้ำโดยระบบสมาร์ตโฟน
- 2) ระบบให้น้ำแบบพ่นฝอย (Sprinkler)
- 3) เครื่องตรวจจับความชื้นในดิน ส่งข้อมูลผ่านแอปพลิเคชัน

ภาพที่ 6 การใช้ระบบให้น้ำแบบพ่นฝอย (Sprinkler)

ภาพที่ 7 เครื่องตรวจจับความชื้นในดินส่งข้อมูลผ่านแอปพลิเคชัน

ภาพที่ 8 ชุดควบคุมความชื้น

ตารางที่ 6 พัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผู้ปลูกพลูด้ายตำบลโง้ง

ปี	พัฒนาการกลุ่ม	กิจกรรม	ผู้ริเริ่ม/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
ก่อนปี 2542	-	- ทำการเกษตรโดยการปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่	-
2542	กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักบ้านชัย สถาน	- เริ่มมีการปลูกผักกันมากขึ้น โดยกิจกรรมการเกษตรในช่วงที่เว้นว่างจากการทำนาข้าว ก็จะเริ่มมีการปลูกผักบ้างสลับกัน - มีการรวมกันผลิต รวมกันซื้อปัจจัยการผลิต เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีการรวมกันขายผลผลิต เพื่อไม่ให้มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้า แต่สินค้ายังไม่ค่อยมีคุณภาพ	นายอุดม แก้วมูล (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)
2548	กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษบ้านชัยสถาน	- มีสมาชิกรวมกลุ่ม 20 ครอบครัว โดยได้ดำเนินการผลิตผักปลอดสารพิษส่งขายตามตลาดทั่วไป โดยมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงแหล่งเพาะปลูก และขายส่งไปยังตลาดในจังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง ซึ่งราคารับซื้อยังไม่มีความแน่นอนขึ้นอยู่กับคุณภาพผลผลิตและภาวะกลไกตลาด - รูปแบบการปลูกผักจะมีการทำในรูปแบบของการทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว ปลูกผักชนิดเดียวซ้ำ ๆ ตลอดทั้งปี เช่น ใครปลูกผักบุ้งก็จะปลูกเฉพาะผักบุ้ง ใครปลูกผักกาดก็ปลูกเฉพาะผักกาดต่อเนื่องตลอดทั้งฤดูกาล เป็นต้น	นายประยูร บุญธรรม เป็นประธาน กลุ่ม

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ปี	พัฒนาการกลุ่ม	กิจกรรม	ผู้ริเริ่ม/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
พ.ย. 2542 – พ.ย. 2546	-	- มีการสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบลอุโมงค์อยู่เสมอ โดยเฉพาะกลุ่มที่ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งนโยบายการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยก็ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเช่นกัน	1. นายชยัน วิพรหมชัย นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอุโมงค์
ก.พ. 2547 – พ.ย. 2550	-	- ในช่วงตั้งแต่ปี 2555 กลุ่มเริ่มได้รับงบประมาณ ในการสนับสนุนการค้าเป็นงานของกลุ่ม	2. นายประยูร บุญธรรม ประธานสภาเทศบาลตำบลอุโมงค์
2555		- เริ่มมีการปลูกผักแบบผสมผสาน ทั้งยังปลูกผักหลากหลายชนิดมากขึ้น และมีการปลูกไม้ผล ได้แก่ ลำไย ชมในแปลงปลูกผักเมื่อลำไยเจริญเติบโตมากขึ้น พื้นที่การปลูกผักก็ลดลง	
		- ในช่วงก่อนไปศึกษาดูงาน การผลิตผักของกลุ่ม ยังไม่มีรูปแบบการบรรจุของผักแต่ละชนิด ทั้งยังไม่มีการบรรจุและคัดแยกสินค้าก่อนส่งตลาด	
2561	กลุ่มส่งเสริมแปลงใหญ่พืชผัก ตำบลอุโมงค์	- มีการส่งเสริมให้เกษตรกรในกลุ่มเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพกลุ่มส่งเสริมอาชีพเกษตรผักปลอดภัย โดยภายใต้โครงการนี้ได้มีการนำเกษตรกรผู้ปลูกผักและตัวแทนจากบริษัท เทสโก้ โลตัส ร่วมบูรณาการศึกษาดูงานกระบวนการกลุ่ม ที่จังหวัดขอนแก่นเพื่อเป็นกรณีศึกษา	นายชยัน วิพรหมชัย นายกเทศมนตรีตำบลอุโมงค์ ได้สนับสนุนงบประมาณ ในการนำกลุ่มผู้ผลิตผักปลอดภัยไปศึกษาดูงานที่ จ.ขอนแก่น
		- มีการศึกษาเรื่องการจัดทำสินค้าในเรื่องการผลิตผัก ในด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อนำมาแพ็คสินค้า รวมถึงรูปแบบในการจัดเก็บ ก่อนส่งสินค้า	

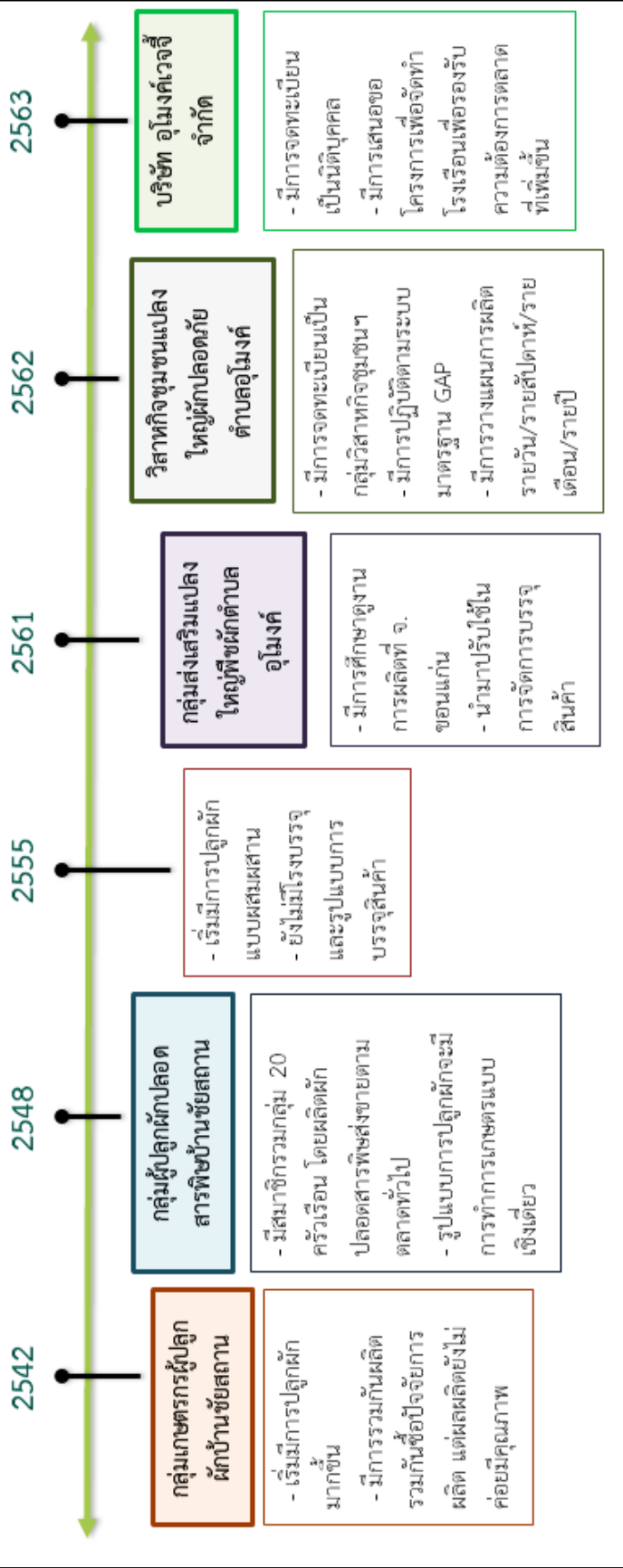
ตารางที่ 6 (ต่อ)

ปี	พัฒนาการกลุ่ม	กิจกรรม	ผู้ริเริ่ม/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
2562	วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์	<ul style="list-style-type: none"> - มีการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตผักปลอดภัยตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) เพื่อเป็นมาตรฐานสินค้าของกลุ่ม - มีการตรวจรับรองมาตรฐาน GAP ของผลผลิตของกลุ่ม - ได้จัดทะเบียนเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผู้ปลูกปลอดภัยตำบลอุโมงค์” และได้เริ่มส่งสินค้าตามแผนการผลิตและมาตรฐานผักที่กำหนด - มีการวางแผนการผลิตสินค้าในแต่ละชนิดพืชผัก ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยกำหนดเป็น รายวัน/รายสัปดาห์/รายเดือน/รายปี 	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน - สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่
22 พ.ค. 2563	จัดเป็นนิติบุคคล ชื่อบริษัท อุโมงค์เวจจี จำกัด	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารชั่วคราวที่ทำการปัจจุบันคับแคบลง ไม่มีที่เก็บผลผลิตที่สดต่อกไว้ คณะกรรมการจึงได้มีการหารือกับสมาชิกในกลุ่ม เพื่อทำการนำเสนอขอโครงการจัดสร้างโรงเรือนแห่งใหม่ขึ้น เพื่อรองรับการเติบโตในอนาคต รวมถึงปริมาณความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นของทางโกลด์ส และกลุ่มตลาดอื่น ๆ ที่ทางกลุ่มนำไปเสนอ เช่น แม็คโคร บิ๊กซี โรงพยาบาลต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน 	<p>นำโดยคณะกรรมการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. นายประยูร บุญธรรม 2. นายจำลอง ชัดปัน 3. นายสุกฤษฎ์ วิพรหมชัย 4. นางระวีวรรณ คันธะวิธูร 5. นางสดีเส ได้ขุมญู

ลำดับการพัฒนากลุ่ม :

2542 – 2561 :

นายชยัน วิพรหมชัย (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอุโมงค์)

ภาพที่ 9 ลำดับการพัฒนาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์

3. แนวปฏิบัติในการผลิตผักปลอดภัยในด้านวิชาการ การปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว ผลผลิต และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน มีสมาชิก รวม 33 ราย ประกอบด้วยเกษตรกรจากตำบลอุโมงค์ ตำบลบ้านกลาง และตำบลเหมืองง่า โดย เกษตรกรทั้งหมดนั้น ได้มีพื้นที่ทำการเกษตร (ที่ตั้งแปลงปลูก) ภายในตำบลอุโมงค์ ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 1, 5, 6, 8, 9, 10 และหมู่ที่ 11 และได้ขึ้นทะเบียนตามระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่กับ กรมส่งเสริมการเกษตรจำนวนรวม 107 ไร่ 3 งาน รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 7 สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์

ที่	ผู้ให้ข้อมูล	ที่อยู่เกษตรกร			อายุ (ปี)	พื้นที่ปลูกผัก		ที่ตั้งแปลง	
		เลขที่	หมู่ที่	ตำบล		ไร่	งาน	หมู่ที่	ตำบล
1	ประธานกลุ่ม	206	10	อุโมงค์	62	10		10	อุโมงค์
2	รองประธานกลุ่ม	14	8	อุโมงค์	62	1		8	อุโมงค์
3	เหรัญญิก	61/1	9	อุโมงค์	43	26	1	10	อุโมงค์
4	ประชาสัมพันธ์	27	11	อุโมงค์	56	3		11	อุโมงค์
5	เลขานุการ	74	10	อุโมงค์	57	0	1	10	อุโมงค์
6	คณะกรรมการคนที่ 1	178	7	อุโมงค์	58	1	1	6	อุโมงค์
7	คณะกรรมการคนที่ 2	265	10	อุโมงค์	58	2		10	อุโมงค์
8	คณะกรรมการคนที่ 3	147/1	11	อุโมงค์	67	0	2	11	อุโมงค์
9	คณะกรรมการคนที่ 4	127/1	7	บ้านกลาง	52	3		10	อุโมงค์
10	คณะกรรมการคนที่ 5	297	1	อุโมงค์	58	1		1	อุโมงค์
11	สมาชิกกลุ่มคนที่ 1	260	10	อุโมงค์	54	5		10	อุโมงค์
12	สมาชิกกลุ่มคนที่ 2	274	10	อุโมงค์	64	0	2	10	อุโมงค์
13	สมาชิกกลุ่มคนที่ 3	255	10	อุโมงค์	58	1		10	อุโมงค์
14	สมาชิกกลุ่มคนที่ 4	256	10	อุโมงค์	58	6	2	10	อุโมงค์
15	สมาชิกกลุ่มคนที่ 5	144	10	อุโมงค์	68	0	1	10	อุโมงค์
16	สมาชิกกลุ่มคนที่ 6	128/2	1	เหมืองง่า	54	20		10	อุโมงค์
17	สมาชิกกลุ่มคนที่ 7	98	5	อุโมงค์	69	0	2	5	อุโมงค์
18	สมาชิกกลุ่มคนที่ 8	29/4	10	อุโมงค์	51	0	2	10	อุโมงค์
19	สมาชิกกลุ่มคนที่ 9	125/2	9	อุโมงค์	52	4		10	อุโมงค์
20	สมาชิกกลุ่มคนที่ 10	30	11	อุโมงค์	54	3		8	อุโมงค์

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ที่	ผู้ให้ข้อมูล	ที่อยู่เกษตรกร			อายุ (ปี)	พื้นที่ปลูกผัก		ที่ตั้งแปลง	
		เลขที่	หมู่ที่	ตำบล		ไร่	งาน	หมู่ที่	ตำบล
21	สมาชิกกลุ่มคนที่ 11	63	10	อุโมงค์	63	1	2	10	อุโมงค์
22	สมาชิกกลุ่มคนที่ 12	359	10	อุโมงค์	67	2		10	อุโมงค์
23	สมาชิกกลุ่มคนที่ 13	38/1	10	อุโมงค์	58	0	3	10	อุโมงค์
24	สมาชิกกลุ่มคนที่ 14	126/2	10	อุโมงค์	68	0	2	10	อุโมงค์
25	สมาชิกกลุ่มคนที่ 15	15/1	11	อุโมงค์	68	0	1	11	อุโมงค์
26	สมาชิกกลุ่มคนที่ 16	73/3	11	อุโมงค์	62	1		11	อุโมงค์
27	สมาชิกกลุ่มคนที่ 17	52/1	10	อุโมงค์	61	3	2	10	อุโมงค์
28	สมาชิกกลุ่มคนที่ 18	188	10	อุโมงค์	54	1		10	อุโมงค์
29	สมาชิกกลุ่มคนที่ 19	195	8	อุโมงค์	54	0	1	8	อุโมงค์
30	สมาชิกกลุ่มคนที่ 20	29	11	อุโมงค์	63	0	3	11	อุโมงค์
31	สมาชิกกลุ่มคนที่ 21	332	9	อุโมงค์	65	1		9	อุโมงค์
32	สมาชิกกลุ่มคนที่ 22	175/2	8	อุโมงค์	66	5		8	อุโมงค์
33	สมาชิกกลุ่มคนที่ 23	131/2	9	อุโมงค์	57	0	3	6	อุโมงค์
รวม					107 ไร่ 3 งาน				

จากการสอบถามข้อมูลการผลิตผักของเกษตรกรสมาชิกกลุ่ม ในขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว จำนวน 5 ราย รวม 5 ชนิดพืช ได้แก่ ผักกาดกวางตุ้ง กะเพรา คื่นช่าย โหระพา และผักบุ้งจีน โดยได้มีการเปรียบเทียบกับวิธีการผลิตตามหลักวิชาการ ดังนี้

ตารางที่ 8 ข้อมูลการผลิตผักกาดกวางตุ้งตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนางอรทัย ญะมณี

กิจกรรม/ขั้นตอน	หลักวิชาการ	เกษตรกร
1. การเตรียมดิน	ไถตากดินไว้ประมาณ 7 วัน แล้วไถพรวนอีก 1 - 2 ครั้ง เพื่อกำจัดโรคแมลงและวัชพืช ยกร่องแปลงปลูกกว้างประมาณ 1.5 เมตร เว้นทางเดิน 30 ซม. ก่อนปลูกให้หว่านปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักที่ย่อยสลายดีแล้ว ในอัตรา 2 ตัน/ไร่/ปี เพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน	- ไถพรวน ตากดินประมาณ 15 วัน
2. วิธีการปลูก	- ก่อนปลูกแชเมล็ดพันธุ์ในน้ำอุ่น 50-55 องศาเซลเซียส นาน 15-20 นาที - ปลูกแบบหว่านเมล็ด : เหมาะสำหรับพันธุ์ดอก วิธีนี้นิยมใช้ในการปลูกแปลงที่ยกร่องพื้นที่มีการเตรียมอย่างดี และเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ ก่อนหว่านควรผสมเมล็ดพันธุ์กับทราย อัตราส่วน 1:3 แล้วหว่านให้กระจายทั่วแปลงอย่างสม่ำเสมอ จากนั้นหว่านกลบด้วยปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก แล้วคลุมด้วยฟางข้าวบาง ๆ เพื่อช่วยเก็บรักษาความชุ่มชื้นในดิน เสร็จแล้วรดน้ำให้ชุ่ม หลังจากงอกได้ประมาณ 20 วัน ควรทำการถอนแยกต้นที่ไม่สมบูรณ์ออก การปลูกแบบโรยเมล็ดเป็นแถว : เหมาะสำหรับพันธุ์ใบ โดยหลังจากเตรียมดินทำร่องปลูกลึกประมาณ 1.5 - 2.0 เซนติเมตรให้เป็นแถว โดยให้ระยะระหว่างแถวห่างกัน 20 - 25 เซนติเมตร นำเมล็ดพันธุ์ผสมกับทราย โรยหรือหยอดเมล็ดเป็นแถวตามร่อง แล้วกลบด้วยปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักบาง ๆ คลุมด้วยฟางข้าวบาง ๆ รดน้ำให้ชุ่ม หลังจากปลูกได้ประมาณ 20 วัน ควรทำการถอนแยกต้นที่ไม่สมบูรณ์ออก	กวางตุ้งใบ - คลุกเมล็ดด้วยเชื้อราไตรโคเดอร์มาก่อนปลูก - หว่านในแปลง - รดน้ำ ตอนเย็น วันละครึ่ง กวางตุ้งดอก - วิธีการปลูกและดูแลรักษาเหมือนกัน แต่ระยะการเก็บเกี่ยวจะนานกว่า คือรอให้ต้นออกดอกจึงจะทำการเก็บเกี่ยว

ตารางที่ 8 (ต่อ)

กิจกรรม/ขั้นตอน	หลักวิชาการ	เกษตรกร
3. การดูแลรักษา	<p>การใส่ปุ๋ย : เนื่องจากผักกาดกวางตุ้งเป็นผักกินใบและก้านใบ ดังนั้นการใส่ปุ๋ยควรใช้ปุ๋ยยูเรีย (46-0-0) หรือ แอมโมเนียมซัลเฟต อัตรา 30 กิโลกรัมต่อไร่ หรือใช้ปุ๋ยสูตร 20-0-0 หรือสูตรใกล้เคียง ในอัตรา 30 - 50 กิโลกรัมต่อไร่ และหลังจากใส่ปุ๋ยทุกครั้งควรมีการรดน้ำทันที</p> <p>การให้น้ำ : ผักกาดกวางตุ้งเป็นผักที่ต้องการน้ำมาก เกษตรกรจะต้องให้น้ำอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง โดยใช้ระบบพ่นฝอย (Sprinkler) หรือใช้สายยางฉีดหัวผักบัว และควรให้น้ำทันทีหลังการปลูกและใส่ปุ๋ยทุกครั้ง</p>	<p>- รดน้ำ ตอนเย็น ทุกวัน วันละครั้ง ด้วยระบบพ่นฝอย (Sprinkler)</p> <p>การใส่ปุ๋ย</p> <p>- 10 วัน ใส่ปุ๋ย 46-0-0 (5 กก./แปลง/ครั้ง)</p> <p>- 15 วัน กำจัดวัชพืช (คัดเลือกต้นที่ไม่สมบูรณ์ออกด้วย)</p> <p>- 20 วัน ใส่ปุ๋ย 46-0-0 อีกครั้งอัตราเดิม</p> <p>*หลังใส่ปุ๋ยทุกครั้งมีการรดน้ำทันที</p> <p>การจัดการศัตรูพืช</p> <p>- ใช้วิธีติดแผ่นกาวดักแมลงสีเหลืองที่แปลง (โดยสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน กรมส่งเสริมการเกษตร มาให้คำแนะนำถึงวิธีการใช้)</p>
4. การเก็บเกี่ยว	<p>อายุการเก็บเกี่ยวของผักกาดกวางตุ้งค่อนข้างเร็ว ประมาณ 35 - 45 วัน เก็บเกี่ยวโดยเลือกต้นที่มีขนาดใหญ่ตามต้องการแล้วใช้มีดคม ๆ ตัดที่โคนต้น แล้วทำการตัดแต่งใบนอกที่แก่หรือใบที่ถูกโรคหรือแมลงทำลายออก</p>	<p>- อายุ 25-28 วัน ทำการเก็บเกี่ยวโดยใช้มีดตัด แล้วนำไปล้างและตัดตกแต่งที่บ้านก่อนส่งโรงคัดบรรจุ</p> <p>- เก็บเกี่ยวอายุ 2 เดือนขึ้นไป สำหรับผักกาดพันธุ์ดอก</p>

ตารางที่ 9 ข้อมูลการผลิตกะเพราตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนางระวีวรรณ คันธะวีธร

กิจกรรม/ขั้นตอน	วิชาการ	เกษตรกร
1. การเตรียมดิน	ปลูกได้ในดินแทบทุกชนิด ดินที่เหมาะสมเป็นดินร่วนปนทราย สามารถปลูกได้ตลอดทั้งปี จะปลูกลงแปลง โดยการเตรียมดิน ไถตากดิน 1 - 2 สัปดาห์ หว่านปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก 1,000 - 2,000 กิโลกรัมต่อไร่	- ไถพรวน แล้วผสมโดโลไมท์และซีไคแห้ง โรยตามรถไถ - ตากดิน 15-30 วัน
2. การปลูก	- การเพาะเมล็ดสำหรับทำกล้ากะเพรา ทำแปลงเพาะขนาดความกว้าง 1 เมตร ความยาวแล้วแต่แปลง ย่อยดินให้ละเอียด คลุกเคล้าปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักแล้วหว่านเมล็ดให้ทั่วแปลง หลังเพาะประมาณ 7-10 วัน เมล็ดเริ่มงอก ดูแลรักษาต้นกล้า จนอายุต้นกล้าประมาณ 25-30 วัน ก็สามารถย้ายปลูกลงแปลงได้ - ใช้จอบขุดดินลึกประมาณ 15-20 ซม. ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักลงแปลงกว้าง 1 เมตร ความยาวแล้วแต่ขนาดแปลง ขุดหลุมปลูกขนาดลึก 1/2 หน้าจอบ ใช้ระยะปลูก 30 X 60 ซม. นำต้นกล้าลงปลูกในหลุมปลูกแล้วรดน้ำตาม	- ช่วงเวลาที่ตากดิน จะทำการเพาะเมล็ดใช้วิธีหว่านในแปลง รอไว้ประมาณ 1 เดือน - ย้ายปลูกลงแปลงที่เตรียมไว้ โดยใช้ไม้จิ้มเป็นหลุม - ระยะปลูก 30 x 30 ซม.
3. การดูแลรักษา	1. การใส่ปุ๋ย เมื่อต้นกะเพราอายุ 10-15 วัน ใช้ปุ๋ยยูเรียหรือแอมโมเนียซัลเฟต 1-2 ช้อนชา ต่อน้ำ 10 ลิตร รดทุก 5-7 วัน และเมื่อต้นกะเพราอายุ 25-30 วัน ใส่ปุ๋ย 15-15-15 อัตรา 1 ช้อนชาต่อต้น ให้ทุก 20-25 วัน โดยโรยห่างโคนต้น 1-2 นิ้ว หรือจะใช้ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักอย่างสม่ำเสมอโดยใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์น้อยลงก็ได้ 2. การให้น้ำ ให้น้ำอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอทุกวัน 3. การกำจัดวัชพืช ควรกำจัดวัชพืชทุกครั้งที่มีการให้ปุ๋ยและเมื่อมีวัชพืชรบกวน	- รดน้ำช่วงเย็น ทุกวัน วันละครึ่ง ด้วยระบบพ่นฝอย (Sprinkler) - ระยะ 7 วัน ใส่ปุ๋ยสูตร 27-7-7 อัตรา 1 ช้อนชา/ต้น - ระยะ 14 วัน ใส่ปุ๋ยฮอโรโมนทางใบ - ถ้าพบเชื้อราในแปลง จะมีการกำจัดด้วยการใช้สารชีวภัณฑ์ - ไม่มีการใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช
4. การเก็บเกี่ยว	หลังปลูกประมาณ 30-35 วัน ก็สามารถเก็บเกี่ยวได้โดยใช้มือหรือกรรไกรตัดกิ่งที่มียอดอ่อนไปบริโภค และถ้าต้นกะเพราออกดอกควรหมั่นตัดแต่งดอกทิ้งเพื่อให้กะเพรามีทรงพุ่มที่แข็งแรงและมีอายุยืนยาว	- อายุ 1 เดือน ทำการเก็บเกี่ยว โดยใช้กรรไกรตัดเป็นกิ่ง ๆ แล้วนำไปล้าง ผึ่งและเด็ดให้เหลือแต่ใบ คัดแยกสิ่งเจือปน และใบที่ไม่สมบูรณ์ออก ก่อนจัดส่งให้โรงงานซีพีแรม (ลำพูน) (CP RAM) - อีกประมาณ 10-15 วัน ก็ทำการเก็บเกี่ยวอีกครั้ง - มีการดูแล และบำรุงต้นอยู่เรื่อย ๆ สามารถเก็บเกี่ยวได้ตลอดทั้งปี

ตารางที่ 10 ข้อมูลการผลิตคะน้าตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนายนิพนธ์ สุวรรณ

กิจกรรม/ขั้นตอน	วิชาการ	เกษตรกร
1. การเตรียมดิน	ควรวนไถพรวนดินอย่างดี ตากดินไว้ประมาณ 5 - 7 วัน ย่อยหน้าดินให้ละเอียด แล้วใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักที่สลายตัวดีแล้ว	- ไถพรวน และทำการขึ้นแปลง ผสมปุ๋ยคอก (ปุ๋ยขี้ไก่/ขี้หมู) - ตากดิน 7-10 วัน และทำการคลุมแปลงด้วยฟางข้าว
2. การปลูก	นิยมปลูกแบบหว่านเมล็ดลงบนแปลงปลูก โดยตรงมากกว่าการย้ายกล้า โดยหว่านเมล็ดให้กระจายทั่วทั้งผืนแปลง จากนั้นคลุมด้วยฟางหรือหญ้าแห้งสะอาดบาง ๆ รดน้ำให้ทั่วถึงและสม่ำเสมอ ถอนแยกต้นที่ไม่สมบูรณ์ออก 2 ครั้ง ครั้งแรก เมื่ออายุได้ประมาณ 20 วัน สูงประมาณ 10 ซม. และครั้งที่ 2 เมื่ออายุได้ประมาณ 30 วัน โดยสามารถตัดรากต้นที่แยกออกมาส่งขายเป็นยอดผักได้ ซึ่งการถอนแยกแต่ละครั้งก็เป็นการกำจัดวัชพืชไปพร้อมกันอีกด้วย	- แซ่เมล็ดในน้ำ 1 คืนก่อนทำการหว่านลงในแปลง - 15-20 วัน จะทำการถอนวัชพืชออก หากพบต้นที่ไม่สมบูรณ์ หรือต้นแน่นเกินไป จะทำการถอนทิ้ง - 30 วัน ทำการถอนวัชพืชอีกครั้ง
3. การดูแลรักษา	การใส่ปุ๋ย : เนื่องจากคะน้าเป็นผักกินใบและลำต้น จึงควรใส่ปุ๋ยที่มีธาตุไนโตรเจนสูง สัดส่วนที่ใช้คือ N:P:K เท่ากับ 2:1:1 เช่น ปุ๋ยสูตร 12-8-8 หรือ 20-11-11 ในอัตราประมาณ 100 กิโลกรัมต่อไร่ การให้น้ำ : คะน้าเป็นพืชที่ต้องการน้ำอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ จึงต้องปลูกในแหล่งที่มีน้ำเพียงพอตลอดฤดูปลูก จะให้น้ำโดยฉีดฝอยฉีดให้ทั่วและชุ่ม วันละ 2 เวลา คือ เช้าและเย็น	การให้น้ำ - ช่วงแรกจะมีการรดน้ำ เข้า-เย็น ด้วยระบบพ่นฝอย (Sprinkler) - ในระยะที่ใบเลี้ยงเริ่มงอก จะรดน้ำ ในช่วงเย็น ทุกวัน วันละครั้ง - ใส่ปุ๋ย 30-9-9 อัตรา 15-20 กก./แปลง (1 ไร่ : 3-4 แปลง) ทุก ๆ 15 วัน/ครั้ง - หลังใส่ปุ๋ย จะมีการรดน้ำทันที
4. การเก็บเกี่ยว	อายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 45 - 55 วัน หลังจากปลูก โดยจะใช้มีดตัดให้ชิดโคนต้น การตัดจะตัดไล่เป็นหน้ากระดาน เมื่อตัดแล้วบางแห่งมัดด้วยเชือกกล้วยมัดละ 5 กิโลกรัม บางแห่งก็บรรจุเชิงโดยไม่มัดมัด ทั้งนี้แล้วแต่ความสะดวกในการขนส่งและผู้ซื้อ	- อายุ 45-50 วัน จะทำการเก็บเกี่ยว โดยใช้มีดตัด แล้วเก็บส่งโรงคัดบรรจุ - การตัดเก็บเกี่ยวจะทำการตัดเรียงหน้ากระดานไปตามด้านขวางของแปลง - นอกจากตัดส่งโรงงานคัดบรรจุแล้ว ผลผลิตที่เหลือเกินจากโควตา ก็จะจัดส่งตลาดภายนอกด้วย

ตารางที่ 11 ข้อมูลการผลิตโหระพาตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนายนิกร ยอดอุโมงค์

กิจกรรม/ขั้นตอน	วิชาการ	เกษตรกร
1. การเตรียมดิน	ปลูกได้ในดินแทบทุกชนิด ดินที่เหมาะสมเป็นดินร่วนหรือดินร่วนปนทราย ปลูกได้ตลอดปี	- ไถพรวน ตากดินทิ้งไว้ 15 วัน
2. การปลูก	- ทำแปลงเพาะขนาดกว้าง 1 เมตรความยาวแล้วแต่แปลง ย่อยดินให้ละเอียด คลุกเคล้าปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก แล้วหว่านเมล็ดให้ทั่วแปลง หลังเพาะประมาณ 7 – 10 วัน เมล็ดเริ่มงอก ดูแลรักษางานต้นกล้าอายุประมาณ 25 – 35 วัน ก็สามารถย้ายปลูกได้หรือ อาจเพาะกล้าในถุงพลาสติกขนาด 2 x 3 นิ้ว โดยหยอด 2 – 3 เมล็ดต่อถุง - กรณีปลูกในแปลงใช้จอบขุดย่อยหน้าดินให้ลึกประมาณ 15 – 20 ซม. ย่อยดินให้ละเอียดใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก หว่านคลุกเคล้าให้เข้ากับดินในแปลง ใช้ระยะปลูกระหว่างต้น 30 ซม. ระหว่างแถว 30 – 50 ซม.	- เพาะกล้าที่แปลงแยกต่างหาก - 1 เดือน ย้ายปลูกลงแปลง - ใช้ไม้จิ้มทำให้เป็นหลุม แล้วย้ายปลูก ระยะปลูก 30 X 40 ซม. - ช่วง 3-5 วันแรก รดน้ำวันละ 2 ครั้ง (เช้า-เย็น)
3. การดูแลรักษา	1. การใส่ปุ๋ย เมื่อต้นโหระพาอายุ 10-15 วัน ใช้ปุ๋ยยูเรียหรือแอมโมเนียซัลเฟต 1-2 ช้อนชา ต่อน้ำ 1 ลิตร รดทุก 5-7 วัน และเมื่อต้นโหระพาอายุ 25-30 วัน ใส่ปุ๋ย 15-15-15 อัตรา 1 ช้อนชาต่อต้น ให้ทุก 20-25 วัน โดยโรยห่างโคนต้น 3-5 ซม. หรือจะใช้ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์น้อยลงก็ได้ 2. การให้น้ำ ให้น้ำอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอทุกวัน 3. การกำจัดวัชพืช ควรกำจัดวัชพืชทุกครั้งที่มีการให้ปุ๋ยและเมื่อมีวัชพืช	การใส่ปุ๋ย - ระยะ 15 วัน ใส่ปุ๋ย 46-0-0 อัตรา 1 ช้อนชา/ต้น - ระยะ 20-25 วัน ใส่ปุ๋ย 25-7-7 อัตรา 20 กก./ไร่ ใช้วิธีหว่านปุ๋ยให้ทั่วแปลง - รดน้ำตามทันที การให้น้ำ - รดน้ำวันละครั้ง ช่วงเย็น ด้วยระบบพ่นฝอย (Sprinkler) การกำจัดวัชพืช - ระยะแรก กำจัดวัชพืชด้วยการถอนจากในแปลง และเมื่อต้นปกคลุมทั่วแปลง ก็จะมีการกำจัดวัชพืชบริเวณขอบแปลงเท่านั้น โดยใช้เครื่องตัดหญ้า

ตารางที่ 11 (ต่อ)

กิจกรรม/ขั้นตอน	วิชาการ	เกษตรกร
4. การเก็บเกี่ยว	หลังปลูกประมาณ 30-35 วัน ก็สามารถเก็บเกี่ยวได้โดยใช้มือเด็ดหรือ กรรไกรตัดกิ่งที่มียอดอ่อนไปบริโภค และถ้าต้นโหระพาออกดอกควร หมั่นตัดแต่งดอกทิ้ง เพื่อให้โหระพามีทรงพุ่มที่แข็งแรงและมีอายุยืนยาว	- อายุประมาณ 30-35 วัน จะเริ่มทำการเก็บเกี่ยว โดยใช้เคียวตัดกิ่ง/ก้าน ของยอดโหระพาให้เป็นกำ ๆ แล้วมัดรวมกัน เพื่อนำไปทำความสะอาด แล้วส่งโรงงานคัดบรรจุต่อไป - อีกประมาณ 20-25 วัน ก็สามารถเก็บเกี่ยวอีกครั้งได้ และต้องมีการดูแลบำรุงต้นให้สมบูรณ์ เพื่อให้สามารถเก็บเกี่ยวได้ตลอดทั้งปี

ตารางที่ 12 ข้อมูลการผลิตผักบุงเงินตามหลักวิชาการเทียบกับข้อมูลของนางอรทัย ญะมณี

กิจกรรม/ขั้นตอน	วิชาการ	เกษตรกร
1. การเตรียมดิน	ปลูกได้ตลอดปี ดินที่เหมาะสมเป็นดินร่วน หรือ ดินร่วนปนทราย	- ไถพรวน ตากดินไว้ 15-30 วัน (หากมีพื้นที่ปลูกเยอะ จะต้องตากไว้นานกว่า 20 วัน)
2. การปลูก	การปลูกลงแปลง เตรียมดินให้ร่วนซุยแล้วขึ้นแปลงกว้าง 1.2 - 1.5 เมตร ยาว 6 - 10 เมตร นำเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงินที่จะปลูกแช่น้ำ 1 คืน แล้วมาหว่านทั่วแปลง นำเศษหญ้าแห้งหรือฟางมาคลุมแปลงบาง ๆ รดน้ำให้ชุ่มวันละครั้ง ประมาณ 3-4 วันต่อครั้ง เมล็ดพันธุ์ผักบุงเงินจะงอก	- แช่เมล็ดในน้ำ 2 วัน บางครั้งใช้วิธีบ่มเมล็ดร่วมด้วย โดยการแช่เมล็ด 1 วัน แล้วบ่มเมล็ดอีก 1 คืน หลังจากนั้นจึงนำมาหว่านในแปลง - รดน้ำเป็นประจำทุกวัน วันละ 1 ครั้ง ด้วยระบบพ่นฝอย (Sprinkler)
3. การดูแลรักษา	ผักบุงเงินเป็นพืชที่ปลูกง่าย มีการเจริญเติบโตเร็ว ควรรดน้ำเสมอวันละครั้ง ส่วนปุ๋ยเคมีควรใส่ปุ๋ยสูตร 21-0-0 อัตรา 20 กิโลกรัมต่อไร่	- ใส่ปุ๋ย 30-0-0 อัตรา 20 กก./ไร่ โดยใส่ปุ๋ย ทุก ๆ 7 วัน - รดน้ำทันทีหลังการใส่ปุ๋ยทุกครั้ง
4. การเก็บเกี่ยว	ผักบุงเงินเป็นพืชผักที่มีอายุการเก็บเกี่ยวสั้นประมาณ 20 - 25 วัน รดน้ำให้ชุ่ม ถอนผักบุงเงินทั้งต้นและราก นำไปทำความสะอาด ทั้งรากและต้นก่อนนำไปบริโภคหรือจำหน่ายต่อไป	- การเก็บเกี่ยว จะใช้วิธีถอนต้นจากแปลง แล้วนำไปทำความสะอาด ก่อนส่งโรงงานคัดบรรจุ โดยแต่ละฤดูจะมีระยะเก็บเกี่ยวต่างกัน ดังนี้ ฤดูฝน ประมาณ 30 วัน ฤดูร้อน ประมาณ 25 วัน ฤดูหนาว ประมาณ 30-40 วัน

จากการเปรียบเทียบหลักการทางวิชาการในด้านการผลิต ตั้งแต่การเตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว กับวิธีการผลิตของเกษตรกรสมาชิกกลุ่ม ของพืชผักทั้ง 5 ชนิด ที่มีเกษตรกรปลูกมากที่สุด 5 ลำดับ ได้แก่ ผักกาดกวางตุ้ง กะเพรา คะน้า โหระพา และผักบุ้ง พบว่าเกษตรกรมีวิธีการประยุกต์ใช้ตามหลักการทางวิชาการกับความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ และลักษณะแปลงปลูก เช่น ในขั้นตอนของการเตรียมดิน ที่ต้องมีการใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก เพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน เกษตรกรบางรายที่มีปุ๋ยซีโก้ หรือซีหมูในพื้นที่ก็นำมาใช้ร่วมด้วย ในส่วนของการดูแลรักษา ค่อนข้างจะสอดคล้องกับหลักวิชาการ ในเรื่องการใส่ปุ๋ย อาจจะมีปรับสูตรปุ๋ย และปริมาณการใช้ตามความเหมาะสม แต่ระยะเวลา ส่วนในเรื่องของการเก็บเกี่ยว นั้น อายุของการเก็บเกี่ยวจะใกล้เคียงกัน แต่วิธีการเก็บเกี่ยว และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวจะมีแตกต่างกันบ้างตามความต้องการของบริษัทที่ต้องดำเนินการเพื่อจัดจำหน่าย โดยหลังจากการเข้าร่วมการอบรมพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรมีความรู้เพิ่มมากขึ้น มีการนำสารชีวภัณฑ์มาปรับใช้ในกิจกรรมการเกษตรของตนเอง เช่น การคลุกเมล็ดด้วยเชื้อราไตรโคเดอร์มา ก่อนทำการหว่านลงในแปลงปลูก นอกจากนั้นยังมีการนำแผ่นดักกาวสีเหลืองมาใช้ในแปลง รวมถึงมีการสำรวจการเข้าทำลายของแมลงธรรมชาติ และแมลงศัตรูพืชอีกด้วย ซึ่งเป็นวิธีการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสาน จะทำให้ช่วยลดปริมาณศัตรูพืชในแปลง อีกทั้งยังเป็นการลดปริมาณการใช้สารเคมีของเกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 10 การให้น้ำในแปลงผักของเกษตรกร

ภาพที่ 11 วิธีการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสาน

ภาพที่ 12 การเก็บเกี่ยวผักบุงในแปลงของเกษตรกร

จากการที่เกษตรกรสมาชิกกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ในการให้ความรู้และตรวจรับรองมาตรฐาน GAP นั้น ปัจจุบันกลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตพืชปลอดภัย GAP แล้ว จำนวน 4 แปลง พื้นที่รวม 34 ไร่ และอยู่ระหว่างดำเนินการขอเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐาน GAP อีกจำนวน 27 แปลง พื้นที่รวม 73 ไร่ 3 งาน

นอกจากการผลิตผักที่มีคุณภาพจากในแปลงของเกษตรกรแล้วนั้น ในด้านการตัดและบรรจุผักก่อนการจัดจำหน่ายก็ถือเป็นเรื่องที่สำคัญ โดยที่กลุ่มจะได้รับการฝึกอบรมให้แก่ทีมงานผู้ปฏิบัติงานในโรงคัดบรรจุก่อน แต่เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์

ยังไม่มีสถานที่คัดและบรรจุผัก สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน และคณะกรรมการกลุ่มฯ จึงได้ร่วมกันจัดหาสถานที่เพื่อดำเนินงานคัดและบรรจุผัก และได้สถานที่อาคารศูนย์ส่งเสริมอาชีพและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลอุโมงค์ จึงได้ดำเนินการขอเช่า เดือนละ 3,000 บาท ซึ่งทางกลุ่มฯ ได้ช่วยกันดำเนินการปรับปรุงโรงบรรจุชั่วคราวเพื่อให้ทันภายในวันที่ 24 ตุลาคม 2562 ทั้งนี้ทางบริษัท เทสโก้โลตัส ได้สนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุง จำนวน 300,000 บาท ในส่วนสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน ได้ดำเนินการประสานกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน ในการขอใบอนุญาตผลิตอาหาร เพื่อสามารถคัดและบรรจุผักได้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยมีเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบและให้คำแนะนำการจัดการโรงผลิตอาหารให้ถูกต้อง สะอาด และปลอดภัย และได้รับใบอนุญาต เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2562

ภาพที่ 13 โรงคัดบรรจุได้รับมาตรฐานสถานที่ผลิตอาหารจากสาธารณสุขจังหวัดลำพูน

4. แนวปฏิบัติในการบริหารจัดการกลุ่มในด้านการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่และการมีส่วนร่วมของสมาชิก รูปแบบและขั้นตอนการผลิตเพื่อจัดจำหน่าย รวมถึงปัญหาและอุปสรรค

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ได้จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อเพิ่มงานให้แก่ครัวเรือน เป็นการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน
- 2) เพื่อผลิตพืชผักปลอดภัยให้ได้มาตรฐาน GAP พืช
- 3) เพื่อให้มีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตและผลิตตามแผนที่กำหนดส่งสินค้าให้เทสโก้ โลตัส
- 4) เพื่อสร้างความเข้าใจการทำงานระบบกลุ่ม และเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม
- 5) เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านและชุมชน

กลุ่มได้ดำเนินงานตามการส่งเสริมการเกษตรรูปแบบแปลงใหญ่ คือ การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มการผลิตและการบริหารจัดการร่วมกัน ตลอดจนการจัดการด้านการตลาด เพื่อการลดต้นทุนเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มโอกาสในการแข่งขัน โดยมีหน่วยงานภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวก โดยมีเป้าหมายการพัฒนาแปลงใหญ่ 5 ด้าน และกลุ่มมีผลการดำเนินงาน ดังนี้

ตารางที่ 13 เป้าหมายการพัฒนาของกลุ่ม ตามเป้าหมายการพัฒนาแปลงใหญ่ 5 ด้าน

เป้าหมายการพัฒนาแปลงใหญ่ 5 ด้าน	เป้าหมายการพัฒนาของกลุ่ม
1. ลดต้นทุนการผลิต	1. การลดต้นทุนโดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ และมีการประสานกับพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน ในการผลิตปุ๋ยหมัก และการจัดตั้งศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศจช.) เป้าหมายลดต้นทุนร้อยละ 15
2. เพิ่มผลผลิต	2. การเพิ่มผลผลิต โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดี และวัสดุคลุมดินจากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน และบริษัทเทสโก้โลตัส เป้าหมายเพิ่มผลผลิตร้อยละ 15
3. เพิ่มคุณภาพผลผลิต/ จัดทำมาตรฐาน	3. ยกระดับคุณภาพสินค้าด้านความปลอดภัย <ul style="list-style-type: none"> 3.1 พัฒนาผลผลิตสู่มาตรฐาน GAP ให้ได้ร้อยละ 100 โดยการอบรมให้ความรู้ตามข้อปฏิบัติมาตรฐาน GAP ให้แก่สมาชิกจำนวน 33 ราย การตรวจสอบสารพิษในผักก่อนการตัดจำหน่าย เป็นการคัดกรองให้มีความปลอดภัยให้มากที่สุด โดยถ้าหากตรวจพบจะไม่รับซื้อของเกษตรกรรายนั้น 3.2 การขอรับรองมาตรฐานสถานที่ผลิตอาหารจากสาธารณสุขจังหวัดลำพูน โดยวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ และขอคำแนะนำการจัดการโรงผลิตอาหารให้ถูกต้อง สะอาดและปลอดภัย 3.3 การตรวจสอบสารพิษในเลือดเกษตรกร เพื่อให้เกิดความตระหนัก และหากมีการตรวจพบต้องปรับลดการใช้สารเคมีอันตราย 3.4 มีการตรวจสอบสารพิษก่อนกักเกี่ยวผลผลิตโดยมีเงื่อนไข ถ้าพบจะไม่ให้เก็บเกี่ยวจนกว่าจะถึงระยะปลอดภัย

ตารางที่ 13 (ต่อ)

เป้าหมายการพัฒนาแปลงใหญ่ 5 ด้าน	เป้าหมายการพัฒนาของกลุ่ม
4. บริหารจัดการ	<p>4. เพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่ม</p> <p>4.1 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแปลงใหญ่เพื่อขับเคลื่อนงานแต่ละด้าน ตามเป้าหมายการพัฒนาแปลงใหญ่ 5 ด้าน</p> <p>4.2 ดำเนินการจัดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ชื่อวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ และมีระเบียบข้อบังคับนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์และมีการระดมหุ้น</p> <p>4.3 การยื่นขอจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเพื่อการบริหารจัดการที่ดีขึ้นและมีรูปแบบการบริหารจัดการเชิงพาณิชย์</p>
5. จัดการด้านการตลาด	<p>การตลาดผัก : เกษตรกรสมาชิกกลุ่มมุ่งหวังอยากมีตลาดจำหน่ายผลผลิตที่แน่นอน ราคาไม่ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เกิดความไว้วางใจจากผู้รับซื้อ นอกจากการจำหน่ายให้พ่อค้าในชุมชนแล้วจึงได้เจรจาทำข้อตกลงร่วมกับ เทสโก้โลตัส ให้สมาชิกร่วมกันผลิตผักเพื่อจำหน่าย โดยร่วมกันวางแผนการปลูกตามความต้องการของ เทสโก้โลตัส และตามกำลังที่ผลิตได้ของกลุ่มฯ ตกลงราคาโดยคิดจากต้นทุนบวกกำไร จะตกลงราคากันทุก 3 เดือน และจัดส่ง ณ โรงคัดบรรจุผัก หมู่ 8 ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองลำพูน</p>

และจากการสำรวจข้อมูลของสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน ร่วมกับเทศบาลตำบลอุโมงค์ ในด้านกำลังการผลิตพืชผักชนิดต่าง ๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ โดยมีปริมาณการผลิตและราคาจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง ดังนี้

ตารางที่ 14 ปริมาณการผลิตของเกษตรกรและราคาขายผ่านพ่อค้าคนกลาง (ตุลาคม 2562)

ชนิดพืชผัก	ปริมาณการผลิต (ตัน/เดือน)	ราคาขาย (บาท/กิโลกรัม)
คะน้า	5	20
คะน้ายอด	5	18
กวางตุ้ง	10	15
ฮ่องเต้	8-10	17
ผักบุ้งจีน	15	18
โหระพา	8-10	25
กะเพรา	18-20	27
คื่นช่าย	4-5	50
ผักชี	4-5	33
พริกชี้หู	2-3	60
ต้นหอม	3	30
มะละกอดิบ	3	10
มะเขือเปราะ	3	15
มะเขือยาว	3	15
ผักกาดหอม	4-5	35

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน (2565)

โดยกลุ่มได้มีการพิจารณาการผลิตผักจากกำลังการผลิตเดิม และเป้าหมายของเทสโก้โลตัส เพื่อให้สมาชิกวางแผนการผลิตผัก ซึ่งในช่วงแรกของการผลิตได้ดำเนินการผลิตผักตามเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการจำหน่ายกับเทสโก้โลตัส จำนวน 24 ชนิด ดังนี้

ตารางที่ 15 เป้าหมายการผลิตผักแต่ละชนิดต่อสัปดาห์ (ตุลาคม 2562)

รายการผัก	จำนวนกิโลกรัม ต่อสัปดาห์
1. โหระพา	225
2. กะเพรา	205
3. กวางตุ้ง	423
4. กวางตุ้งไต้หวัน	458
5. ต้นหอม	304
6. ขึ้นฉ่าย	303
7. คื่นช่าย	413
8. คื่นช่ายยอด	536
9. ผักกาดหอม	189
10. ผักชี	239
11. ผักชีฝรั่ง	10
12. ผักบุ้ง	996
13. สะระแหน่	12
14. พริกหนุ่ม	67
15. พริกชี้ฟ้าแดง	66
16. พริกชี้ฟ้าเขียว	64
17. พริกจินดาแดง	186
18. พริกจินดาเขียว	145
19. พริกชี้หนู	135
20. มะเขือเปราะ	115
21. มะเขือยาว	224
22. มะนาว	250
23. มะละกอ	200
24. พริกหยวก	150
รวม	5,915

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน (2565)

ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่มฯ เพื่อดำเนินการบริหารจัดการกลุ่มในด้านต่าง ๆ โดยมีบทบาทหน้าที่ตามรายชื่อคณะกรรมการ ดังนี้

- 1) นายประยูร บุญธรรม ตำแหน่ง ประธานกรรมการ
- 2) นายจำลอง ชัดปันเจริญ ตำแหน่ง รองประธานกรรมการ
- 3) นางระวีวรรณ คันธะวิฑูร ตำแหน่ง เลขานุการ
- 4) นายสุกฤษฎี วิพรหมชัย ตำแหน่ง เกร็ดญิก
- 5) นางสดใส โล้ชมภู ตำแหน่ง ประชาสัมพันธ์
- 6) นายอุทิศ กันทะอุโมงค์ ตำแหน่ง กรรมการขับเคลื่อน ด้านลดต้นทุนการผลิต
- 7) นายสว่าง ต๊ะคำ ตำแหน่ง กรรมการขับเคลื่อน ด้านเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
- 8) นายอำนาจ สุรินธรรม ตำแหน่ง กรรมการขับเคลื่อน ด้านเพิ่มคุณภาพการผลิต
- 9) นายนิกร ยอดอุโมงค์ ตำแหน่ง กรรมการขับเคลื่อน ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม
- 10) นายประสิทธิ์ เฟ็งกาศ ตำแหน่ง กรรมการขับเคลื่อน ด้านการตลาด

การแบ่งหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- 1) คณะกรรมการอำนวยการ (ประธาน รองประธาน เลขานุการ เกร็ดญิก ประชาสัมพันธ์)
- 2) คณะกรรมการฝ่ายผลิต
- 3) คณะกรรมการฝ่ายควบคุมคุณภาพ
- 4) คณะกรรมการฝ่ายตลาด
- 5) คณะกรรมการฝ่ายการเงิน

ภาพที่ 14 ผังคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย

โดยอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการมีหน้าที่รับผิดชอบนโยบายของกลุ่มโดยตรงต่อสมาชิก และมีหน้าที่ดูแลให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปตามข้อบังคับของกลุ่มและทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่ม ซึ่งคณะกรรมการบริหารมีอำนาจที่จะกำหนดระเบียบต่าง ๆ โดยความเห็นชอบ โดยมีมติวาระที่ประชุมใหญ่สมาชิกในการประชุมครั้งแรกของกรรมการบริหารมีกำหนด 20 วัน นับแต่ที่ได้รับเลือกตั้งเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่เรื่องงบประมาณ แผนการดำเนินงาน และตั้งงบประมาณรายรับรายจ่ายของกลุ่ม และจะมีการประเมินคณะกรรมการ โดยคณะกรรมการสามารถเรียกประชุมได้ตามความจำเป็น แต่ต้องมีประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

โดยข้อกำหนด และคุณสมบัติของกรรมการกลุ่ม มีดังนี้

- 1) เป็นสมาชิกกลุ่ม
- 2) สมาชิกที่เคยถูกถอดออกจากตำแหน่งจากคณะบริหารไม่ว่าคณะใด จะไม่มีสิทธิ์ได้รับเลือกเป็นกรรมการภายในกำหนดได้ไม่น้อยกว่า 1-2 ปี
- 3) กำหนดวาระกรรมการแต่ละคน ให้มีอายุดำรงตำแหน่งในวาระ 2 ปี แต่ต้องไม่เกินสองวาระติดต่อกัน
- 4) การออกจากตำแหน่งกรรมการ
 - 4.1) เสียชีวิต

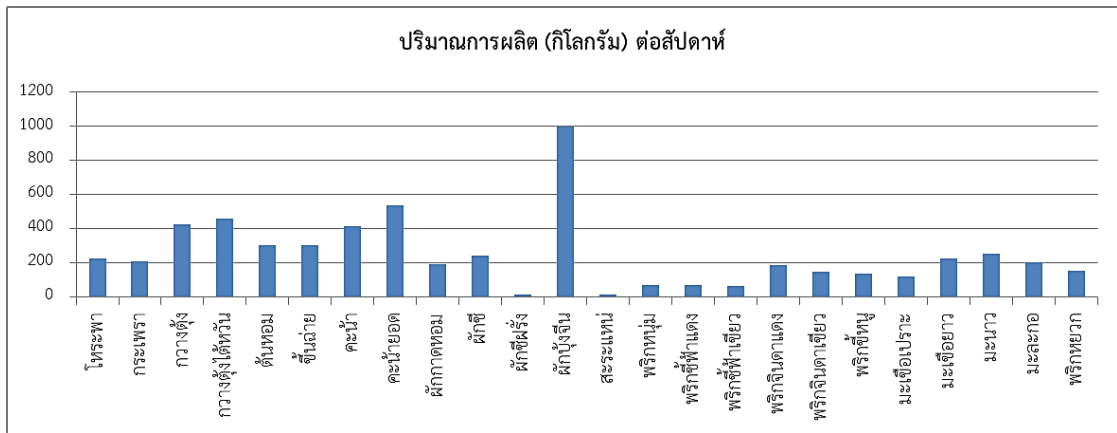
- 4.2) ออกตามระบบ
- 4.3) ลาออกโดยมีหนังสือต่อคณะกรรมการบริหารและได้รับอนุมัติแล้ว
- 4.4) ขาดจากสมาชิกภาพ
- 4.5) ขาดจากการประชุมกรรมการสามครั้งติดต่อกัน โดยไม่ได้แจ้งเหตุผลให้ที่ประชุมทราบ ที่ประชุมใหม่ถือถอนรายบุคคลหรือทั้งคณะ

การวางแผนการผลิต

ในด้านการวางแผนการผลิตผักรุ่น กลุ่มได้มีการวางแผนการผลิตโดยให้เกษตรกรร่วมกับผู้จัดการฟาร์มของบริษัทร่วมกันวางแผนในการผลิตเพื่อให้ได้สินค้าออกจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี เกษตรกรสมาชิกกลุ่มก็ได้มีการนำเสนอปัญหาและอุปสรรค และร่วมกันวางแผนเพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้นในแปลง เช่น ปัญหาศัตรูพืช และโรคพืช ปัญหาเรื่องกำหนดราคาซื้อขายของบริษัทที่ต้องมีข้อตกลงในทุกเดือน โดยการคิดต้นทุนการผลิตและการตกลงราคาของผักแต่ละชนิด เพื่อให้ได้ราคาที่เหมาะสมและไม่ขาดทุนในการผลิต ถึงแม้ราคากลไกตลาดในชุมชนจะมีราคาผลผลิตถูกกว่าก็ตาม

ตารางที่ 16 ตัวอย่างแผนการผลิตของเกษตรกรสมาชิก

รายการผัก	รอบการผลิต	วันที่ปลูก	วันที่เก็บเกี่ยว	ระยะเวลาการปลูก (วัน)	กำลังการผลิต (กก./สัปดาห์)	ปริมาณการสั่งซื้อ (กก./สัปดาห์)	รายชื่อเกษตรกร	วันที่ปลูก	ปริมาณที่ปลูก	คาดการณ์ผลผลิต (กก./สัปดาห์)
กวางตุ้ง ได้หัว	1	28/10/62 - 3/11/62	2/12/62 - 8/12/62	35-40	500	400	อรัญ	พ 30/10/62	3 กระบอง	500
กวางตุ้ง ได้หัว	2	4/11/62 - 10/11/62	9/12/62 - 15/12/62	35-40	800	400	นิพล	พ 7/11/62	7 กระบอง	800
กวางตุ้ง ได้หัว	3	11/11/62 - 17/11/62	16/12/62 - 22/12/62	35-40	1,000	400	ประสิทธิ์	พ 13/11/62	1 กระบอง ใหญ่	1,000
กวางตุ้ง ได้หัว	4	18/11/62 - 24/11/62	23/12/62 - 29/12/62	35-40	500	400	ประยูร	พ 21/11/62	3 กระบอง	500

ภาพที่ 15 แผนการผลิตและการตลาดของผัก

แผนการผลิตและคุณภาพสินค้า

ประเภทผัก	ปริมาณรวม
ผักก่ำ	5 ตัน
ผักแพ้ว	6.5 ตัน
รวม	11.5 ตัน / เดือน

ปริมาณการรายได้: 470,000 บาท

ส่วนบาท/เดือน

TESCO Lotus

ภาพที่ 16 แผนการผลิตและคุณภาพสินค้า

กระบวนการตรวจสอบคุณภาพ

ก่อนการเก็บเกี่ยว

- ตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตที่แปลงก่อนการเก็บเกี่ยวล่วงหน้า 2-3 วัน
- สุ่มเก็บตัวอย่างผักทุกชนิด เพื่อตรวจวิเคราะห์สารเคมีตกค้าง GT test ตามแผน

ผู้รับผิดชอบ
ฝ่ายควบคุมคุณภาพของกลุ่มเกษตรกร
Farm manager

➢ **แปลงที่ผลิตผลมีคุณภาพผ่านการตรวจสอบ รอเก็บเกี่ยวและส่งเข้าโรงคัดบรรจุตามแผนต่อไป**

➢ **กรณีผลิตผลในแปลงไม่ได้คุณภาพ เช่น**

- เป็นโรค
- ใบพรุนจากร่องรอยแมลง
- ใบเหลือง ใบไหม้

ให้แจ้งฝ่ายรับจ่ายออร์เดอร์ผัก กลุ่มเกษตรกร เพื่อหาแปลงของสมาชิกในกลุ่มมาทดแทน

ภาพที่ 17 กระบวนการตรวจสอบคุณภาพ

ประธานกลุ่ม โดย นายประยูร บุญธรรม กล่าวว่า “สมาชิกกลุ่มจะมีการวางแผนการผลิตผักร่วมกันล่วงหน้า 1 เดือน เนื่องจากมีคำสั่งซื้อล่วงหน้าจากห้างอยู่แล้ว ส่วนการปลูกจะให้สมาชิกหมุนเวียนกันปลูกผักแต่ละชนิด เพื่อให้เพียงพอกับคำสั่งซื้อดังกล่าว ส่วนการผลิตรอบต่อไปก็ให้สมาชิกสลับไปปลูกผักชนิดอื่น เพราะแต่ละช่วงราคาผลผลิตไม่เท่ากันถือว่าเป็นการกระจายรายได้และความเสี่ยงให้เท่าเทียมกัน ขณะเดียวกันก็เป็นการบำรุงดิน ป้องกันโรคและแมลงต่าง ๆ ไปด้วย เพราะหากปลูกซ้ำชนิดกันบ่อย ๆ โอกาสเสี่ยงจะยิ่งสูง สำหรับเรื่องราคาผลผลิตมีการตกลงราคา ร่วมกับทางห้างทุก 3 เดือน เพราะราคาผักจะขึ้นลงตามฤดูกาลแต่ทุกครั้งเกษตรกรก็จะได้ไม่ต่ำกว่าราคาตลาด” และเกษตรกรจะส่งผลผลิตเข้าโรงคัดบรรจุ จำนวน 6 วันต่อสัปดาห์ (หยุดส่งวันเสาร์) ปริมาณ 5,915 กิโลกรัม/สัปดาห์ มูลค่า 168,436 บาท (หรือประมาณ 673,644 บาท/เดือน) ซึ่งกลุ่มได้ดำเนินการคัดและบรรจุ ณ โรงคัดบรรจุที่ได้รับอนุญาตเป็นสถานที่ผลิตอาหารจากสาธารณสุขจังหวัดลำพูนเรียบร้อยแล้ว โดยมีการจัดส่งผลผลิตที่คัดบรรจุแล้วให้กับเทสโก้โลตัส มีรถห้องเย็นของบริษัทมารับ ณ โรงคัดบรรจุ และมีการจ่ายเงินจากบริษัทหลังจัดส่งสินค้า 15 วัน ทำให้ปัจจุบันกลุ่มมีรายได้รวมไม่ต่ำกว่าเดือนละ 800,000 บาท โดยหักค่าใช้จ่าย 5% เข้ากลุ่มเป็นค่าบริหารจัดการโรงคัดบรรจุและค่าแรงงานในการบรรจุและคัดแยกสินค้า

เกษตรกรสมาชิกกลุ่ม ร้อยละ 78.7 มีรายได้จากขายฝักน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,300 บาทต่อเดือน รองลงมา ร้อยละ 15.1 มีรายได้มากกว่าหรือเท่ากับ 9,801 บาทต่อเดือน และร้อยละ 6.0 มีรายได้ระหว่าง 5,301 – 9,800 บาทต่อเดือน ตามลำดับ โดยเกษตรกรมีรายได้จากขายฝักต่ำสุด 1,500 บาทต่อเดือน สูงสุด 18,000 บาทต่อเดือน เฉลี่ย 5,387.88 บาทต่อเดือน (ดังตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 รายได้จากการขายฝักของสมาชิกกลุ่มต่อเดือน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้จากขายฝัก (บาทต่อเดือน)		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,300	26	78.7
5,301 – 9,800	2	6.0
มากกว่าหรือเท่ากับ 9,801	5	15.1
ค่าต่ำสุด = 1,500 ค่าสูงสุด = 18,000 ค่าเฉลี่ย = 5,387.88		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4,561.987		

ขั้นตอนการบริหารจัดการ

1. สมาชิกกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่มและเจ้าหน้าที่ผู้แทนจากบริษัทเทสโก้โลตัส จะร่วมกันวางแผนปลูกพืชฝักตามเป้าหมายความต้องการของบริษัท แล้วบันทึกลงตารางในแต่ละสัปดาห์ จากนั้นก็บันทึกลงในตารางการเก็บเกี่ยว (ดังตารางที่ 16)
2. ก่อนเก็บเกี่ยวผลผลิต 1 สัปดาห์ สมาชิกกลุ่มจะตัดส่งผลผลิตสุ่มตรวจสอบสารเคมี หากผลการตรวจสอบผ่าน ทางคณะกรรมการก็จะแจ้งให้เกษตรกรสมาชิกกลุ่มดำเนินการเก็บเกี่ยวตามแผนได้ แต่ถ้าตรวจพบว่าอยู่ในระดับไม่ปลอดภัย จะงดการเก็บเกี่ยวผลผลิตในแปลงนั้น ๆ จนกว่าจะถึงระยะเวลาที่มีความปลอดภัยมากที่สุด ซึ่งจะทำให้ผู้บริโภคมั่นใจได้ว่าได้รับประทานฝักที่ปลอดภัยโดยตรงจากเกษตรกร
3. ในขั้นตอนการเก็บเกี่ยว สมาชิกกลุ่มจะเก็บเกี่ยวผลผลิตมาส่งยังโรงคัดบรรจุ โดยจะเก็บเกี่ยวจำนวนมากกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ เนื่องจากต้องมีการคัดทิ้งและตัดส่วนเกิน รวมถึงส่วนที่เสียหายในผลผลิตออกทิ้ง เพื่อเป็นการคัดแยกและตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตก่อนส่งบรรจุ
4. ฝ่ายคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ด้านการบรรจุสินค้าจะออกใบเสร็จรับเงินให้สมาชิกกลุ่มรับทราบตามจำนวน และราคาผลผลิตที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับ
5. ผลผลิตของฝักแต่ละชนิดจะถูกนำเข้าโรงคัดบรรจุ เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนการจัดการตัดแต่งและรูปแบบการบรรจุของพืชฝักแต่ละชนิด

ภาพที่ 18 การตัดแต่งและบรรจุสินค้า

6. การจัดการตัดแยกสินค้าและบรรจุผลผลิต จะดำเนินการก่อนส่งของซึ่งจะกำหนดไว้ก่อนเที่ยงวันของแต่ละวัน โดยจะมีการจัดส่งไปยังศูนย์กระจายสินค้าที่อำเภอสนักำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อที่จะกระจายสินค้าส่งไปยังเทสโก้โลตัสทั่วประเทศ

ภาพที่ 19 ขั้นตอนการผลิตของเกษตรกรสมาชิก

ตอนที่ 2 การศึกษาและพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยที่ได้ดำเนินการจัดเวทีสนทนากลุ่มร่วมกับเกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย และร่วมสัมภาษณ์เชิงลึกกับคณะกรรมการกลุ่มนั้น แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือ SWOT Analysis ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค จากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของกลุ่ม พบว่า

1) จุดแข็ง

- เกษตรกร และกลุ่มมีทางเลือกที่หลากหลาย ทั้งด้านการผลิต ที่สามารถผลิตพืชผักได้หลากหลายชนิด ตามปริมาณความต้องการ อีกทั้งยังมีการจ้างแรงงานที่โรคัดบรรจุ ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญในการบรรจุผักมากกว่าการทำเกษตร

- พื้นที่การปลูกผักอยู่ในเขตชลประทาน โดยมีระบบน้ำจากแม่น้ำกวังและแม่น้ำปิง อีกทั้งพื้นที่มีความเหมาะสมทั้งในเรื่องของดินและน้ำ ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เอื้ออำนวยต่อการผลิตผัก ทำให้เกษตรกรสามารถปลูกผักได้ตลอดทั้งปี

- ระบบการบริหารจัดการ ที่ร่วมกันดำเนินการร่วมกันระหว่างกลุ่ม หน่วยงานราชการ และภาคเอกชน ทำให้มีการบริหารงานที่สมดุลและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

- มีระบบการตรวจสอบภายในด้วยตนเอง ทั้งด้วยกฎระเบียบที่กลุ่มได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น รวมถึงการตรวจสอบการผลิตที่จะเห็นได้ว่าการตรวจสอบสารพิษตกค้างในผักก่อนทำการเก็บเกี่ยว เพื่อส่งตลาด

- กลุ่มเกษตรกรมีองค์ความรู้ มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์การปลูกผักที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาแบบรุ่นต่อรุ่นอย่างยาวนานและต่อเนื่อง โดยพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมถึงการได้รับองค์ความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในพื้นที่

- มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการดำเนินงาน เพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อวางแผนการผลิตและติดตามการผลิต ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งตัวเกษตรกรสมาชิกกลุ่ม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- มีเครือข่ายผู้ปลูกผักนอกพื้นที่ ซึ่งอาจมีบางช่วงเวลาที่กลุ่มมีความต้องการผักที่เพิ่มมากขึ้น กลุ่มผลิตส่งให้กับตลาดไม่ทัน จึงต้องมีการใช้ผักจากกลุ่มเครือข่ายผู้ผลิตผักปลอดภัยจากพื้นที่ใกล้เคียง

2) จุดอ่อน

- เกษตรกรสมาชิกในกลุ่มเป็นเกษตรกรที่ค่อนข้างมีอายุ บางรายขาดความรู้และเทคโนโลยีการผลิตรูปแบบใหม่
- เกษตรกรรุ่นต่อไปที่จะมาดำเนินการต่อจากรุ่นนี้มีน้อย เนื่องจากวัยรุ่นส่วนใหญ่มองเห็นว่าการปลูกผัก ยังเป็นอาชีพที่สร้างรายได้น้อย
- กลุ่มได้มีการคิดรูปแบบสินค้าและตั้งชื่อสินค้ากันเอง แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักและยอมรับ
- สมาชิกกลุ่มยังขาดการคิดคำนวณต้นทุนการผลิตและเกษตรกรมีการจัดบันทึกข้อมูลค่อนข้างน้อย

3) โอกาส

- มีทางเลือกหลากหลายทางทั้งรูปแบบการผลิตและการจำหน่าย
- มีองค์ความรู้ใหม่และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานราชการให้การสนับสนุนในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านการผลิตและการจัดการด้านการตลาด
- ได้รับองค์ความรู้ที่สำคัญที่ใช้ในการผลิตผักปลอดภัย ตามระบบโรงเรียนเกษตรกร โดยศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน กรมส่งเสริมการเกษตร
- คู่แข่งทางการตลาดในการผลิตพืชผักปลอดภัยยังค่อนข้างน้อย
- ผักมีตลาดรองรับผลผลิตที่หลากหลาย นอกจากตลาดหลักที่ได้ทำร่วมกับเทสโก้โลตัสแล้วยังมีพ่อค้าคนกลางในชุมชนอีกจำนวน 25 ราย
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โดยถือเป็นนโยบายหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านการเกษตรในพื้นที่ ทั้งยังมีหน่วยงานภายใต้กระทรวงฯ ที่ร่วมบูรณาการงานในพื้นที่ร่วมกัน
- หน่วยงานท้องถิ่นให้ความสำคัญ และพร้อมให้การช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม

4) อุปสรรค

- ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนตก น้ำท่วม ส่วนมากในช่วงฤดูฝนมักทำให้ผักที่เกษตรกรปลูกได้รับความเสียหาย และผลผลิตไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้
- ราคาผลผลิตไม่แน่นอน เนื่องจากบริษัทได้มีการกำหนดราคาร่วมกัน
- นโยบายของบริษัท ที่บางช่วงนั้นจะเป็นตัวกำหนดกลไกตลาด

- กิจกรรมการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานราชการบางช่วงเวลา เช่น ช่วงเวลาเช้าที่เกษตรกรจะต้องเก็บผักส่งโรงงานคัดบรรจุ มักจะเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวไม่ได้หรืออาจจะเข้าร่วมได้ไม่ครบทุกคน

โดยจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่เริ่มจดทะเบียนก่อตั้งกลุ่มนั้น กลุ่มได้รับการสนับสนุนและร่วมกันบูรณาการการทำงานจากหน่วยงานภาคี ทั้งหน่วยงานราชการและภาคเอกชน มาโดยตลอด ซึ่งวัตถุประสงค์ที่หน่วยงานต่าง ๆ ได้ร่วมดำเนินการพัฒนาและขับเคลื่อนร่วมกันนั้น มีดังนี้

1. เพื่อสนับสนุนเกษตรกรมีการรวมกลุ่มทำการผลิตมีการบริหารจัดการร่วมกัน
2. เพื่อให้เกิดการรวมกันผลิตรวมกันจำหน่ายโดยมีตลาดรองรับที่แน่นอน
3. เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้น รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐานภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
4. เพื่อพัฒนากลุ่มปลูกผักและองค์กรให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพ ทักษะ และขีดความสามารถโดยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการแนวคิดต่าง ๆ ตลอดจนวิธีคิดในการแก้ปัญหาและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ
5. เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา 5 ด้าน ได้แก่ การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต การพัฒนาคุณภาพ การตลาดและการบริหารจัดการ

ทั้งนี้การดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานภาคีนั้น ถือว่ามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการกลุ่ม และการดำเนินงานของกลุ่มให้ประสบผลสำเร็จได้ ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็จะร่วมดำเนินงานภายใต้ส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทภารกิจของตัวเอง ทั้งในด้านการส่งเสริม สนับสนุน รวมถึงการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่ตัวเกษตรกรสมาชิก การพัฒนาของกลุ่ม รวมไปถึงการจัดการในพื้นที่ โดยจากการรวบรวมข้อมูลจากผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องที่ร่วมดำเนินงาน ได้ผลการสนับสนุนกลุ่มดังนี้

1. บริษัทเทสโก้โลตัส ได้มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิต และเงินสนับสนุนให้แก่กลุ่ม ในการปรับปรุงพัฒนาโรงคัดและบรรจุผักผลไม้ จำนวน 300,000 บาท อีกทั้งยังช่วยวางแผนการผลิต แนะนำการบรรจุผักในแต่ละชนิดพืช ขั้นตอนการตรวจหาสารพิษในผักก่อนส่งจำหน่าย และขั้นตอนในการบริหารจัดการ รวมถึงการรับซื้อผลผลิตของสมาชิกในกลุ่ม การสนับสนุนรถกระบะเพื่อทำการขนส่งผลผลิตผักพร้อมทั้งตะกร้าบรรจุผัก ตลอดจนสนับสนุนจัดหาแหล่งผลิตพืชเพื่อสนับสนุนกลุ่มในการดำเนินการ
2. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน ได้มีการตรวจติดตามมาตรฐานโรงคัดและบรรจุผักผลไม้ และออกไปอนุญาตสถานที่ผลิตอาหาร

3. สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ลำพูน ได้มีการให้ความรู้ในด้านการจัดทำบัญชีแก่สมาชิก และช่วยจัดทำระบบบัญชีให้กับกลุ่ม
4. สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้ความรู้ในเรื่อง GAP พืชอาหาร และการตรวจรับรองตามมาตรฐาน GAP
5. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้ให้การสนับสนุนสินเชื่อแก่กลุ่มฯ
6. สำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ ได้ให้การสนับสนุนห้องประชุมและการบริการด้านต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มได้ขอรับการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ในการให้คำแนะนำในการปรับแบบอาคารโรงคัดแยกพืชผักผลไม้ เพื่อประกอบการขอรับการสนับสนุนโครงการจากหน่วยงานอื่นต่อไป
7. ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินงานร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูนและสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน ได้ร่วมดำเนินการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารชีวภัณฑ์ การสำรวจแปลงปลูก การกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช รวมถึงสนับสนุนปัจจัยการผลิตพืชผักปลอดภัยแก่สมาชิกกลุ่ม อีกทั้งมีการจัดสรรงบประมาณในการฝึกอบรมและสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่กลุ่มภายใต้โครงการส่งเสริมการเกษตรรูปแบบแปลงใหญ่
8. สำนักงานสหกรณ์จังหวัดลำพูน ให้ความรู้และคำแนะนำด้านการบริหารจัดการกลุ่มและการรวมกลุ่มด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
9. สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน ได้มีการแนะนำส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง เพื่อช่วยให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนในการผลิตได้

1. การพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ในด้านการพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ นั้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมกับ สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน และศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่ ในการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิต ด้วยการจัดการศัตรูพืชตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดการผลผลิตของสมาชิกกลุ่มให้มีคุณภาพมากขึ้นและลดความเสียหายจากการทำลายของศัตรูพืช ซึ่งกิจกรรมวิธีการดำเนินงานและผลการดำเนินงาน ประกอบด้วย

ตารางที่ 18 การดำเนินงานการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิต

กิจกรรม	วิธีดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน
1. ประชุม คณะกรรมการกลุ่มและ จัดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้	จัดประชุม 2 ครั้ง 1. วันที่ 14 มกราคม 2565 โดยศูนย์ ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้าน อารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่ พร้อม ด้วยเจ้าหน้าที่กลุ่มอารักขาพืช สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน และ เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ เมืองลำพูน ประชุมชี้แจงแนวทางการ ดำเนินงานโครงการ ฯ 2. วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565 ศูนย์ ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้าน อารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่ พร้อม ด้วยเจ้าหน้าที่กองอารักขาพืชและดิน ปุ๋ย และเจ้าหน้าที่กลุ่มอารักขาพืช สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน ลง พื้นที่เพื่อสำรวจความพร้อมแปลง สาธิตการผลิตผัก (คะน้า)	การชี้แจงทำความเข้าใจกับวัตถุประสงค์การ ดำเนินงานและร่วมวิเคราะห์ปัญหา แนว ทางการดำเนินงาน ร่วมกันวางแผนการ ปฏิบัติงานกับสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน
2. คัดเลือกแปลง ต้นแบบหรือแปลง สาธิตการใช้สารชีว ภัณฑ์	ได้กำหนดแปลงของนายประยูร บุญ ธรรม จำนวน 1 แปลง	ใช้สำหรับเป็นแปลงเรียนรู้การจัดการ ศัตรูพืชแบบผสมผสาน (IPM) และเป็นแปลง ทดสอบเปรียบเทียบกับแปลงปฏิบัติตาม แนวทางของเกษตรกร (แปลงปกติ) ดำเนินการเสร็จสิ้น ประเมินความเสียหาย จากการทำลายของแมลงศัตรูพืช (ด้วงหมัด ผัก หนอนใยผัก) โดยแปลง IPM มีร่องรอย การทำลายของศัตรูพืชน้อยกว่าแปลงของ เกษตรกร

ตารางที่ 18 (ต่อ)

กิจกรรม	วิธีดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน
3. จัดกระบวนการ ถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านอารักขาพืช ตาม กระบวนการโรงเรียน เกษตรกร - การเรียนรู้ด้านสำรวจ และวิเคราะห์ สถานการณ์ศัตรูพืช หลักการ IPM - การผลิตและการใช้ สารชีวภัณฑ์ และศัตรู ธรรมชาติ - การผลิตและการใช้ สารสมุนไพรเพื่อกำจัด ศัตรูพืช - การวิเคราะห์คุณภาพ ดิน และการใช้ ประโยชน์จากเห็ดแดง เพื่อลดต้นทุนการผลิต	4 ครั้ง (ทุกวันศุกร์ของสัปดาห์) สัปดาห์ที่ 1 วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2565 สัปดาห์ที่ 2 วันที่ 4 มีนาคม 2565 สัปดาห์ที่ 3 วันที่ 11 มีนาคม 2565 สัปดาห์ที่ 4 วันที่ 18 มีนาคม 2565	เกษตรกรได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและ เข้าใจในการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับ ชนิดพืช และการบริหารจัดการแปลงของ ตนเองได้ ให้เหมาะสม สอดคล้องกับ ระยะเวลาการผลิต อายุพืช และปัจจัยด้าน สิ่งแวดล้อมได้
4. วางแผนผลิต/ขยาย/ สนับสนุน ชีวภัณฑ์	สนับสนุนปัจจัยการผลิต - ไล่เดือนฝอยกำจัดแมลง 40 ถู - เชื้อราไตรโคเดอร์มา 40 กก. - เชื้อราบิวเวอเรีย 20 กก. - เชื้อราเมตาไรเซียม 10 กก. - สารสกัดสะเดา 5 ลิตร	สนับสนุนสารชีวภัณฑ์ เชื้อราไตรโคเดอร์มา เพื่อป้องกันกำจัดโรคในระยะกล้า (โรคกล้า เน่า) และโรคใบจุด ส่งเสริมการนำไล่เดือน ฝอยกำจัดแมลง ฉีดพ่นลงแปลงก่อนการ ปลูกพืชตระกูลผักกาด เพื่อลดปริมาณของ ตัวอ่อนที่เป็นหนอนอยู่ในดิน เนื่องจากพบ ปัญหาการทำลายของด้วงหมัดผักเป็น จำนวนมากในฤดูกาลผลิตที่ผ่านมา และใช้ น้ำหมักสมุนไพรฉีดพ่นเมื่อสำรวจพบแมลง หรือผีเสื้อที่กำลังจะวางไข่ แล้วพัฒนาเป็นตัว หนอนกัดกินใบพืช

ตารางที่ 18 (ต่อ)

กิจกรรม	วิธีดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน
5. ติดตามการปฏิบัติ ของเกษตรกร หลังการ เรียนรู้	ติดตามจำนวน 5 ครั้ง ขยายผลไปยังเกษตรกรจำนวน 5 ราย ประกอบด้วย	ตรวจเยี่ยมและติดตามการใช้จุลินทรีย์ ควบคุมศัตรูพืชและการลดต้นทุนสารเคมี เกษตรกรมีการผลิตและนำสารชีวภัณฑ์ไปใช้ และจัดบันทึกการติดตามสถานการณ์ ศัตรูพืชในแปลงตนเอง
6. เกษตรกรต้นแบบ ขยายผล	1. นางระวีวรรณ คันธะวีธูร ที่ตั้งแปลง ม.10 ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ. ลำพูน ชนิดผัก ผักไฮโดรโปนิก คื่นฉ่าย กะเพรา พื้นที่ปลูก 6 ไร่ 2. นายนิกร ยอดอุโมงค์ ที่ตั้งแปลง ม.10 ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ. ลำพูน ชนิดผัก คื่นฉ่าย กะเพรา โหระพา ผักกาดกวางตุ้ง ผักชี พื้นที่ปลูก 10 ไร่ 3. นางอรทัย ยะมณี ที่ตั้งแปลง ม.1 ต.เหมืองง่า อ.เมือง จ.ลำพูน ชนิดผัก ผักกาดกวางตุ้ง คื่นฉ่าย กะเพรา สลัด ผักกาดหอม ผักกาด ฮ่องเต้ โหระพา พื้นที่ปลูก 20 ไร่ 4. นายวิทยา เพธา ที่ตั้งแปลง อ.บ้านธิ จ.ลำพูน ชนิดผัก ผักบุ้ง กระเจียบเขียว พริก ผักชี ข้าว พื้นที่ปลูก 10 ไร่	เกษตรกรสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ และ แนะนำวิธีการการควบคุมศัตรูพืชให้แก่ สมาชิกคนอื่น ๆ ได้

ที่มา: ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่ (2565)

ทั้งนี้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการต่อยอดแนวปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ภายใต้กิจกรรมดังกล่าวนั้น ทำให้เกษตรกรสมาชิกกลุ่มได้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการบวนการดูแลผลผลิตให้มีคุณภาพ และใช้วิธีการป้องกันกำจัดที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับต้นทุนการผลิต โดยก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมได้มีการวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มและสถานการณ์ปัญหา ซึ่งหนึ่งในปัญหาที่พบและมีความสำคัญ ได้แก่ การระบาดของด้วงหมัดผัก ที่เป็นปัญหาสำคัญของการปลูกผักตระกูลผักกาดของกลุ่ม และพบว่าการระบาดของด้วงหมัดผัก ได้ลดลง หลังจากการใช้ชีวิตวิถีที่ใส่ใจเดือนพฤษภาคม ไตรโคเดอร์มา บิวเวอเรีย และเมตาไรเซียม ร่วมกับการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้ผักมีคุณภาพดีขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับแปลงที่เกษตรกรปฏิบัติแบบเดิม คิดเป็นร้อยละ 40 จากการสุ่มเก็บตัวอย่างในแปลงทดสอบและแปลงเปรียบเทียบ แปลงละ 20 ตัวอย่าง ร่วมกับการประเมินระดับการถูกทำลาย (ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่, 2565)

2. แนวทางในการพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่ม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

โดยจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวทางในการเพิ่มศักยภาพเพื่อพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

1) การดำเนินงานแบบมีเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายภาคการเกษตรด้วยกันเอง หรือจะเป็นเครือข่ายด้านอื่น ๆ โดยจะต้องมีการเชื่อมโยง และสอดคล้องกัน เช่น เครือข่ายด้านการเกษตรในพื้นที่ ทั้งกลุ่มสมาชิกเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่กลุ่มอื่น ๆ เกษตรกรสมาชิกศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) หรืออาสาสมัครเกษตร (อกม.) ในพื้นที่ โดยอาจจะมีการประชุมร่วมกัน เพื่อหาแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกัน เช่น การนำเศษวัสดุที่เหลือจากการตัดแต่งผัก นำไปผลิตเป็นปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้ในกิจกรรมการเกษตรต่าง ๆ ซึ่งเป็นการทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี หรือช่วยลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีในพื้นที่ได้ รวมถึงการนำไปทำเป็นอาหารสัตว์ เช่น เลี้ยงปลา เลี้ยงวัว เป็นต้น เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรกลุ่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การพัฒนาศักยภาพของผู้นำ และคณะกรรมการกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง โดยการทำงานร่วมกันแบบกลุ่มนั้น จะต้องอาศัยการทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารที่ชัดเจน และเข้าใจง่ายเพื่อให้เกษตรกรสมาชิกมีความเข้าใจที่ตรงกัน ควรมีการวางแผนที่ดีของทุกคนทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อจะทำให้การผลิตผักมีคุณภาพที่ดีอย่างต่อเนื่อง รวมถึงจะช่วยทำให้การดำเนินงานตามกิจกรรมของกลุ่มมีประสิทธิภาพมากขึ้น และที่สำคัญคือการเพิ่มเติมความรู้ให้กับ

สมาชิกกลุ่ม การที่กลุ่มได้มีผู้นำ และคณะกรรมการที่เข้มแข็ง ย่อมทำให้เกิดความมั่นใจ สามารถที่จะพัฒนาศักยภาพกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น ในอนาคตได้

3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ นอกจากการดำเนินงานที่เกษตรกรสมาชิกกลุ่มได้ทำงานร่วมกับ บริษัทเทสโก้โลตัส และหน่วยงานราชการที่ให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ในช่วงที่ผ่านมาแล้วนั้น กลุ่มยังสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์จัดตั้งเป็นสินค้าที่จำหน่ายเป็นตราสัญลักษณ์ของตัวเองได้บ้างแล้ว แต่ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มยังขาดในเรื่องการประชาสัมพันธ์ ให้สินค้านั้นเป็นที่รู้จัก โดยหากมองถึงโอกาสที่กลุ่มมี คือด้านความรู้และการผลิตพืชผักที่หลากหลาย ทำให้กลุ่มสามารถที่จะพัฒนาสินค้าของตัวเอง ให้เป็นที่รู้จักได้ไม่ยากนัก อาจจะต้องมีการเพิ่มเติมความรู้ในด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ให้แก่สมาชิกกลุ่มได้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีคุณภาพ และสามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นระบบ

4) ส่งเสริมให้มีการจัดทำเป็นจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่ม รวมถึงมีการจัดทำแปลงเรียนรู้ แปลงตัวอย่างสาธิต ที่สามารถจัดตั้งเป็นจุดศึกษาดูงานของหน่วยงานราชการ หรือของชุมชนได้ เพื่อให้คนในชุมชนที่ไม่ได้มีอาชีพด้านการปลูกผัก และไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน อาจจะมีการจัดงานประชาสัมพันธ์และจัดงานในรูปแบบเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวแปลงผักปลอดภัย ปีละ 1 ครั้ง โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ที่บูรณาการร่วมกันทำงานก่อนหน้านี้ สนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ศึกษาดูงานได้เห็นจากของจริง และรู้ถึงแหล่งที่มาของผักที่ได้บริโภค ยิ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจในตัวผลิตภัณฑ์มากขึ้น ทั้งสินค้าที่จัดส่งให้กับเทสโก้โลตัส และสินค้าที่ทางกลุ่มจะพัฒนาขึ้นในอนาคต

5) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ นอกจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์และทำการส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นแล้วนั้น ยังสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของการแปรรูปได้อีกด้วย เช่นในปัจจุบันที่กำลังมีกระแสการบริโภคผักอบกรอบเพิ่มมากขึ้น โดยเป็นการแปรรูปที่ทำให้ผัก ยังมีวิตามินและแร่ธาตุบางชนิดคงเหลืออยู่ ประโยชน์ของผักอบกรอบนั้นพบว่า มีเส้นใยอาหารมาก สามารถเก็บไว้ได้นาน พกพาสะดวก ถือเป็นตัวเลือกหนึ่งให้ผู้ที่ไม่ชอบรับประทานผักสด สามารถรับประทานได้ง่าย อีกทั้งพืชผักที่ได้จากการผลิตของกลุ่ม ก็สามารถการันตีได้ถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคที่จะได้รับอย่างแน่นอน

โดยจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากหน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน และเจ้าหน้าที่ผู้แทนจากบริษัทเทสโก้โลตัส ในด้านแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มจากหน่วยงาน ได้แนวทางดังนี้

1) การส่งเสริมให้เกษตรกรสมาชิกกลุ่มลดใช้สารเคมีในการผลิต โดยใช้วิธีการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน (Integrated Pest Management หรือ IPM)

2) การส่งเสริมการผลิตพืชผักปลอดภัย โดยให้ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices หรือ GAP)

3) การพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่องโดยอบรมถ่ายทอดความรู้และขยายผลให้แก่สมาชิก เพื่อลดปัญหาการใช้สารเคมี

4) การยกระดับสินค้าให้มีคุณภาพ พัฒนาคุณภาพสินค้าและคุณภาพโรงคัดบรรจุให้ได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิตสินค้า (Good Manufacturing Practice หรือ GMP)

5) การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มให้สามารถส่งผลผลิตผักไปยังบริษัทที่จำหน่ายโดยไม่ต้องผ่านศูนย์กระจายสินค้า (Distribution Center หรือ DC)

โดยข้อค้นพบของเจ้าหน้าที่กลุ่มตัวอย่างดังกล่าว พบว่ากลุ่มเกษตรกรยังมีความต้องการด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ด้านเทคโนโลยีการผลิต ความรู้และงบประมาณในการแปรรูปผลผลิต ปัจจัยการผลิตที่จำเป็น องค์ความรู้เรื่องการใช้สารเคมี/การใช้สารชีวภัณฑ์ ที่สอดคล้องกับการผลิตผักแต่ละชนิดของเกษตรกร รวมถึงองค์ความรู้ด้านการตลาดและการเพิ่มมูลค่าทางการเกษตร นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ยังพบว่ากลุ่มเกษตรกรมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอีกด้วย จึงได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 19 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางแก้ไข
1. การตกค้างของสารเคมีในผัก	1. การอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการใช้สารเคมีให้ถูกต้อง
2. พืชผักบางชนิดไม่สามารถผลิตได้ในปริมาณที่กำหนด	2. สนับสนุนและให้ความรู้ในเรื่องการใช้และผลิตสารชีวภัณฑ์
3. ปัญหาจากภัยธรรมชาติ	3. การวางแผนและวิเคราะห์ผลผลิตให้สามารถผลิตได้ตามความต้องการของบริษัท
	4. การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรในการผลิตผักปลอดภัยในกลุ่ม/พื้นที่อื่น ๆ
	5. การศึกษาและติดตามสถานการณ์ภัยธรรมชาติ

วิจารณ์ผล

จากการศึกษาบริบท การกำเนิด พัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่าการกำเนิด และพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน นั้นมี 4 ระยะ สอดคล้องกับการพัฒนาของกลุ่มของอิสริย์ บุตรเจริญ (2551) ที่ในระยะที่ 1 ขึ้นเริ่มก่อตั้ง กลุ่มได้มีการรวมกลุ่มกันแบบไม่เป็นทางการ โดยมีการรวมตัวกันของผู้ปลูกผักในพื้นที่ ซึ่งยังไม่มีระเบียบแบบแผน และวิธีปฏิบัติที่ชัดเจน จึงทำให้พบว่าการผลิตผักของกลุ่มขณะนั้นไม่ค่อยมีคุณภาพและมาตรฐาน ส่งผลให้ราคาขายผลผลิตที่เกษตรกรได้รับไม่แน่นอน ต่อมาในระยะที่ 2 ขึ้นเกิดความขัดแย้ง โดยในระยะนี้ไม่พบว่าเกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากในพื้นที่ยังมีผู้รับซื้อผักจำนวนมาก เกษตรกรจึงมีทางเลือกในการจำหน่ายค่อนข้างมาก และเชื่อมโยงมาในระยะที่ 3 ในระยะการกำหนดกฎเกณฑ์ ที่การดำเนินงานของกลุ่มเริ่มชัดเจนขึ้น มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น โดยมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมาร่วมสนับสนุนและช่วยกำหนดแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มให้มีคุณภาพ และเป็นไปตามที่บริษัทกำหนด ทั้งนี้จะต้องมีความสอดคล้องกับศักยภาพของกลุ่มที่สามารถดำเนินการผลิตผักปลอดภัยเพื่อจัดส่งให้กับบริษัทได้ตามแผนการผลิต และสุดท้ายในระยะที่ 4 ขึ้น การปฏิบัติงาน ที่สมาชิกกลุ่มมีความพร้อมมากขึ้นทั้งในด้านการผลิตผักปลอดภัย การบรรจุสินค้า การบริหารจัดการและการตลาด โดยจะเห็นได้ว่าระยะนี้กลุ่มมีการพัฒนามากขึ้น โดยมีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล มีคณะกรรมการที่ดำเนินงานที่ชัดเจน โดยในส่วนของระยะที่ 5 ในขั้นสลายตัวนั้น คาดว่าจะยังไม่เกิดขึ้นในระยะเวลานี้ เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์นี้ เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น เกษตรกรในพื้นที่เองเริ่มให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากขึ้น อีกทั้งการผลิตผักก็มีจำนวนและรูปแบบที่หลากหลายขึ้น โดยนอกจากมีการจัดส่งให้กับบริษัทเทสโก้ โลตัส ตามแผนการผลิตที่ได้ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันแล้วนั้น กลุ่มยังได้มีการจัดส่งให้กับหน่วยงานอื่นที่มีความต้องการเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

โดยในการพัฒนาของกลุ่มที่ผ่านมา สอดคล้องกับกรมการพัฒนาชุมชน (2562) ที่ได้อธิบายถึงขั้นตอนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสำรวจสถานการณ์และความต้องการของชุมชน โดยจะเห็นได้ว่าหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน ร่วมกับเทศบาลตำบลอุโมงค์ ได้มีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในด้านกำลังการผลิตพืชผักชนิดต่าง ๆ ของเกษตรกรก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปวางแผนการผลิตผักร่วมกันเพื่อจัดส่งให้กับบริษัทเทสโก้ โลตัส ทั้งนี้ได้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ทราบความต้องการและรู้จักกรรมที่จะดำเนินการ โดยกลุ่มได้มีการประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการผลิตผัก ว่าใครสามารถผลิตผักชนิดใด จำนวนเท่าไร เก็บเกี่ยวได้เมื่อไร จัดส่งให้บริษัทได้ตามกำหนดหรือไม่ ทั้งยังมี

การแลกเปลี่ยนความรู้ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานอีกด้วย หลังจากนั้น

3) การแสวงหาผู้นำ จัดตั้งกลุ่ม กลุ่มก็ได้มีการจัดตั้งเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์” โดยมีประธานกลุ่มคือ นายประยูร บุญธรรม ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มที่มีความสามารถในการทำการเกษตรโดยการผลิตผักที่ปลอดภัย และขับเคลื่อนงานด้านการบริหารจัดการไปพร้อมกันได้เป็นอย่างดี และในส่วนของ 4) การสนับสนุนและพัฒนากลุ่ม จะเห็นได้ว่า กลุ่มได้รับการสนับสนุนและพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง จากทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานเอกชน ทั้งในด้านการเพิ่มเติมนองค์ความรู้ที่เกษตรกรมีอยู่ให้สามารถผลิตพืชผักที่มีคุณภาพและมาตรฐานมากยิ่งขึ้น การให้การสนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ รวมไปถึงปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เพื่อการดำเนินงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นผู้ผลิต และผู้จัดการจัดการกลุ่มที่ดี สามารถถ่ายทอดและต่อยอดขยายเครือข่ายไปยังเกษตรกรรายอื่น ๆ ได้อีกด้วย โดยในขั้นสุดท้าย คือ

5) การติดตามและประเมินผล จะมีหน่วยงานที่ดำเนินการหลักในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน ที่ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน ที่จะมีการประเมินผลและจัดชั้นคุณภาพแปลงใหญ่ โดยจะมีการประเมินตนเองเบื้องต้นในการดำเนินงาน ส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาขีดความสามารถและปรับปรุงการดำเนินงานแปลงใหญ่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้จะมีคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แบบเบ็ดเสร็จในระดับจังหวัด (Single Command: SC) เป็นผู้ประเมิน

ในด้านการปฏิบัติของเกษตรกรในการผลิตผักปลอดภัยนั้น ที่มีการผลิตตั้งแต่การจัดการดิน การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ได้มีการดำเนินการส่งเสริมการแบบกลุ่มที่สอดคล้องกับ เจริญ สุขชนนตพงศ์ (2536) ที่มีการใช้เทคนิคการส่งเสริมเพื่อทำความเข้าใจและถ่ายทอดความรู้ได้หลายวิธี ได้แก่ การสาธิต การประชุมโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ การจัดทัศนศึกษา โดยจะเห็นได้ว่ากลุ่มได้มีการดำเนินการตั้งแต่ช่วงแรกคือ การจัดให้มีการศึกษาดูงานการผลิตผักและในด้านกระบวนการจัดการกลุ่ม ที่จังหวัดขอนแก่น โดยมีการศึกษาเรื่องการจัดการสินค้า การผลิตผักและในด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อนำมาใช้ในการบรรจุสินค้า รวมถึงรูปแบบในการจัดเก็บสินค้าให้มีคุณภาพก่อนนำส่งศูนย์กระจายสินค้า ซึ่งกลุ่มได้นำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกันในพื้นที่ หลังจากนั้นรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่ม ก็เริ่มมีบทบาทมากขึ้น

จากทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานท้องถิ่น โดยใช้วิธีการจัดประชุม อบรมให้ความรู้เกษตรกร การสาธิตและฝึกปฏิบัติ รวมไปถึงการจัดทำแปลงเรียนรู้ตามหลักสูตรเนื้อหาที่แต่ละหน่วยงานมีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรมีการผลิตผักที่มีคุณภาพ ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งนอกจากนั้นยังมีการประชุมร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ สมาชิกศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เป็นต้น

โดยการปฏิบัติในด้านการบริหารจัดการกลุ่มนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย ตำบลอุโมงค์ สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันกำหนด กฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม โดยให้สมาชิกทุกคนมีทั้ง สิทธิและหน้าที่ ซึ่งสิทธิ คือการได้รับการบริการและรับประโยชน์จากเงินปันผลจากกำไรตามข้อตกลง ส่วนหน้าที่ คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างของกลุ่มใน การดำเนินกิจกรรม โดยสมาชิกส่วนหนึ่งจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการและมีการแบ่งมอบ ความรับผิดชอบกันในแต่ละด้าน ซึ่งจะสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ ศรีทิพย์ (2555) ที่พบว่า มี การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งการดำเนินงาน ทั้งหมดของกลุ่มเกษตรกรจะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมล เลิศรัตน์ (2553) ที่รายงานถึง เจ็อนไขของความสำเร็จในการผลิตผักตามพลังอุปสงค์ ที่จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่บริษัทเอกชนผู้รับซื้อผักจากกลุ่มเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ แหล่งทุน และกลุ่มเกษตรกร ที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบตามแผนงานที่วางไว้ร่วมกัน และการ ดำเนินงานของกลุ่มนี้ก็เช่นกัน ที่ดำเนินงานจากปลายน้ำ โดยบริษัทจะเป็นผู้กำหนดความต้องการของ สินค้าล่วงหน้าให้กลุ่มเกษตรกรในแต่ละเดือน แล้วจึงทำสัญญาตกลงซื้อขายล่วงหน้ากัน จากนั้นก็เข้า สู่กลางน้ำ ที่มีการจัดการด้านการคัดและบรรจุสินค้า ตรวจสอบคุณภาพของสินค้าให้มีคุณภาพ มาตรฐาน ตามที่บริษัทกำหนด และย้อนกลับมาที่ต้นน้ำ คือการวางแผนการผลิตร่วมกับผู้รวบรวม ผลผลิตการควบคุมดูแลและให้คำปรึกษาด้านการจัดการผลิตจนถึงการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว โดยมี หน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนในด้านการตรวจสอบรับรองระบบการจัดการเกษตรที่ดีและ เหมาะสมสำหรับผัก รวมไปถึงการตรวจสอบสารเคมีและเชื้อโรคปนเปื้อนในผลผลิตก่อนการส่งโรงคัด บรรจุ

โดยจากแนวปฏิบัติทั้งด้านการผลิตผักปลอดภัย และแนวปฏิบัติด้านการบริหารจัดการกลุ่ม นั้นจะเห็นได้ว่าทักษะความรู้เป็นเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไป ได้ตามแผนที่กำหนดไว้ โดยสอดคล้องกับ วิจารย์ พานิช (2557) ที่เสนอแนวทางในการจัดการความรู้ ว่าการจัดการความรู้ต้องเกิดจากการลงมือปฏิบัติจึงจะเกิดความเข้าใจ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเกษตรกร สมาชิกกลุ่มมีความรู้ และประสบการณ์ในการผลิตผักปลอดภัยอยู่บ้างแล้ว หมายถึงการมีความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และนอกจากนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องยังได้มีการเพิ่มเติมความรู้ ให้แก่เกษตรกร ในด้านการผลิตและการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดการความรู้ เช่น การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การสอนงาน การใช้เวที สำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยนอกจากจะเพิ่มเติมความรู้และประสบการณ์ที่เกษตรกรมีอยู่แล้ว ยังสามารถช่วยทำให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

จากแนวทางในการพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่ม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ผลิตสินค้าของกลุ่มให้มีความหลากหลายมากขึ้น และเพิ่มช่องทางการตลาดของกลุ่ม โดยสอดคล้องกับการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร (2556ง) ที่มีกระบวนการแปรรูปและถนอมอาหารเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้สินค้ามีราคาและมูลค่ามากกว่าที่เคยมี ช่วยลดปัญหาผลผลิตล้นตลาดและช่วยส่งเสริมให้เกิดอาชีพ โดยการส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากสินค้าเกษตรไปสู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารชนิดใหม่ ซึ่งทำได้หลายวิธี เช่น การอบหรือการตากแห้ง ที่เป็นกรรมวิธีในการถนอมอาหารชนิดหนึ่ง ที่สามารถนำมาใช้กับผลผลิตของเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดภัยหรือเกษตรกรเครือข่ายได้ โดยผลผลิตของเกษตรกรบางส่วนที่อาจจะยังไม่ได้มาตรฐาน หรือช่วงที่ผลผลิตผักมีจำนวนมาก ก็สามารถนำไปแปรรูปเพื่อผลิตเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ใหม่ของกลุ่มต่อไป

หลักการทรงงานที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติ และการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์

จากแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ มีความสอดคล้องกับ หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 มีดังนี้

1) ภูมิสังคม การผลิตพืชผักปลอดภัยของเกษตรกรในพื้นที่นั้น จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องของดิน ที่มีระดับความเหมาะสมสูงสำหรับการปลูกพืชผัก ส่วนเรื่องของน้ำและการชลประทาน ก็พบว่ามีความเหมาะสมมากเนื่องจากพื้นที่ปลูกผักของเกษตรกรอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน ได้แก่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเขื่อนแม่กวงอุดมธาราและฝายชลชั้นต๋นพินิจ ที่สอดคล้องกับข้อมูล กองสำรวจและวิจัยทรัพยากรดิน (2558) และนอกจากนั้นยังพบว่าเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกผักที่มีการปลูกมาอย่างช้านาน ถือได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่มีประสบการณ์สูงในด้านการปลูกผัก

2) การมีส่วนร่วม จะเห็นได้การมีส่วนร่วมของกลุ่มคน องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินงานร่วมกันกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยนั้น มีความหลากหลายและจำนวนมาก โดยจะมีการประชุมร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันภายใต้บทบาทภารกิจของแต่ละหน่วยงานที่จะดำเนินการขับเคลื่อน เพื่อให้กลุ่มมีความรู้ความเข้าใจในการผลิตผักปลอดภัยมากขึ้น มีการผลิตที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยจะเน้นที่เกษตรกรเป็นหลัก ตามศักยภาพของเกษตรกรและพื้นที่ของเกษตรกร

3) ระเบิดจากข้างใน เมื่อหน่วยงานราชการเล็งเห็นว่ากลุ่มพอมีกำลังและศักยภาพที่พร้อมระดับหนึ่ง อีกทั้งความต้องการของเกษตรกรที่ต้องการขายผลผลิตที่มีราคาที่เหมาะสม รวมถึงมีตลาดที่สามารถรับซื้อผลผลิตได้ตลอดฤดูกาลผลิต นอกจากนั้นเกษตรกรก็ยังมีความรู้ความสามารถและพื้นที่

ที่ดำเนินการผลิตผักอยู่ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม ซึ่งถือว่ามีความพร้อมในระดับหนึ่ง จึงทำให้เกิดการเริ่มต้นของการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัย

แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1) ด้านความพอประมาณ

การผลิตพืชตามความต้องการของบริษัท โดยมีการวางแผนการผลิตตามศักยภาพของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มที่ดำเนินการอยู่และความสามารถในการผลิตได้ในอนาคต พืชผักชนิดไหนที่ไม่สามารถผลิตได้ตามจำนวนหรือชนิดอื่นที่กลุ่มไม่เคยดำเนินการผลิต กลุ่มก็จะไม่มีการตกลงเพื่อทำการจัดส่งและซื้อขาย โดยจะเห็นได้ว่าการผลิตผักนั้นจะต้องไม่เกินความสามารถของการดำเนินงานของกลุ่มที่สามารถผลิตและบริหารจัดการได้

2) ด้านความมีเหตุผล

ด้วยอาชีพของเกษตรกรในพื้นที่ที่มีการทำการเกษตรมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ มีการสั่งสมประสบการณ์และความเชี่ยวชาญมาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกษตรกรสมาชิกกลุ่มมีความรู้ความสามารถด้านการผลิตผัก รวมถึงการบริหารจัดการกลุ่มได้เป็นอย่างดี โดยมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนมาอย่างต่อเนื่องก็ตาม กลุ่มก็สามารถนำมาปรับใช้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อรูปแบบการผลิตผักและการบริหารจัดการในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่เกษตรกรมีแนวปฏิบัติด้านการผลิตผักปลอดภัยที่สอดคล้องตามหลักวิชาการด้วย ทั้งด้านการเตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวของพืชผักแต่ละชนิด ทำให้เกษตรกรสมาชิกสามารถผลิตผักได้อย่างมีคุณภาพและมีความต่อเนื่อง

3) ด้านความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

จะเห็นได้ว่าการมีภูมิคุ้มกันของกลุ่มนั้นได้เริ่มมีการปรับเปลี่ยนตั้งแต่รูปแบบการผลิตพืชผัก เมื่อระยะแรกของการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มแล้ว โดยก่อนหน้านั้นเกษตรกรจะมีการผลิตผักชนิดเดียวตลอดทั้งปี ก็มีการปรับเปลี่ยนมาเปลี่ยนชนิดผักที่เพาะปลูกบ้างหรืออาจจะมีการจัดสรรพื้นที่ในการทำการผลิตผักชนิดอื่น ๆ ร่วมด้วย เพราะนอกจากจะเป็นการลดความเสี่ยงจากปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูพืชผักแล้ว ยังเป็นการกระจายความเสี่ยงในด้านราคา หากพืชแต่ละชนิดในแต่ละช่วงเวลามีการเปลี่ยนแปลงอีกด้วย

4) ด้านเงื่อนไขความรู้

ความรู้ที่เกษตรกรสมาชิกกลุ่มได้รับจากการฝึกอบรม การปฏิบัติจริงและการศึกษาดูงาน ในช่วงที่ผ่านมา จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ให้การสนับสนุน ทำให้เกษตรกรสมาชิกกลุ่มสามารถผลิต ผักที่มีคุณภาพและมาตรฐาน มีการจัดการอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีรูปแบบการดำเนินงานที่สามารถ บริหารจัดการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) ด้านเงื่อนไขคุณธรรม

ความซื่อสัตย์ต่อการผลิตของสมาชิกแต่ละคนนั้นถือว่ามีสำคัญ ที่ทำให้การดำเนินงาน ของกลุ่มเป็นไปได้อย่างมีคุณภาพ โดยจะเห็นได้ชัดจากการตรวจสอบปริมาณสารพิษตกค้างในผลผลิต ผัก ก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิต หากเกษตรกรสมาชิกตรวจสอบแล้วอยู่ในระดับที่ไม่ปลอดภัย กลุ่มจะ ปฏิเสธการรับสินค้าในรอบการผลิตนั้นทันที นอกจากนั้นในด้านคุณภาพของผักแต่ละชนิด เกษตรกร สมาชิกกลุ่มก็ต้องมีการคัดและตัดแต่งเพื่อให้ได้น้ำหนักและปริมาณที่ถูกต้องตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ก่อนการบรรจุสินค้าเพื่อจัดส่งให้กับผู้บริโภคต่อไป

ภาพที่ 20 แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาในเรื่อง แนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาริบท การกำเนิด พัฒนาการของกลุ่ม รวมถึง แนวปฏิบัติในการผลิตผักปลอดภัยในด้านวิชาการ การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว นอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษาแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการกลุ่มใน ด้านการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่และการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม รูปแบบและขั้นตอนการผลิต เพื่อจัดจำหน่าย รวมถึงปัญหาและอุปสรรค อีกทั้งยังได้ร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกรมส่งเสริม การเกษตรในพื้นที่ พัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่ม ในด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิต รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่ม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กลุ่มมีความ เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยใช้การวิจัยแบบสังเกตการณ์ แบบไม่มีส่วนร่วม (Non participative Observation) ในการเก็บข้อมูล มีการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษา ข้อมูลทุติย ภูมิ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม โดยทำ การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอแบบพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า

ตอนที่ 1 บริบทชุมชนของตำบลอุโมงค์

1) ด้านสังคม ตำบลอุโมงค์ ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้ตั้งรกรากสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ โดย นิยมตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามที่ราบลุ่มและอยู่อาศัยตามริมน้ำลำคลอง ลักษณะเป็นกลุ่มชุมชนใน แต่ละหมู่บ้าน และมีชุมชนหนาแน่นบริเวณสองข้างถนนสายหลัก คือ ทางหลวงหมายเลข 106 ซึ่งเป็น ถนนสายเก่าที่เชื่อมระหว่างจังหวัดลำพูน - เชียงใหม่ อีกทั้งยังมีถนนสายรองอื่น ๆ ที่ผ่านตลาดกลาง สิ้นค้าเกษตร ส่งผลให้มีการขนส่งติดต่อกันได้สะดวกในระดับหมู่บ้าน และระหว่างจังหวัด ทำให้การ ขนส่งสินค้าเกษตรได้ง่าย รวดเร็ว และไม่ไกลจากจุดรับซื้อตลาดกลางการเกษตรทั้งจังหวัดลำพูนและ จังหวัดเชียงใหม่ โดยสามารถขนส่งสินค้าเกษตรได้หลายรอบต่อวัน และจากการสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรร้อยละ 63.9 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 59.42 ปี เกษตรกรร้อยละ 51.5 มีการศึกษาระดับ มัธยมศึกษา/ปวช./ปวท. และมีประสบการณ์ในการปลูกผักเฉลี่ย 14.36 ปี

2) ด้านเศรษฐกิจ ในพื้นที่ตำบลอุโมงค์มีพืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ ลำไย ข้าว ที่มีการปลูกทั้งข้าวนาปี และข้าวนาปรัง โดยใช้พันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตอง แม่โจ้ 2 และ กข6 (เฉพาะพืชที่รับน้ำชลประทานลำน้ำกวัง) นอกจากนั้นยังมี พืชผัก และสมุนไพรอีกด้วย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง ค้าขาย รับราชการ และประกอบอาชีพอื่น ๆ ตามลำดับ ส่งผลให้รายได้ของคนในชุมชนมาจากอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด เนื่องจากสามารถทำกิจกรรมด้านการเกษตรได้ตลอดทั้งปี และมีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง เนื่องจากในพื้นที่มีโรงงานประเภทต่าง ๆ ตั้งอยู่ และไม่ห่างจากตัวเมืองลำพูน ที่เป็นที่ตั้งของโรงงานในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือลำพูนมากนัก จึงทำให้เกิดการจ้างงานและรายได้ของคนในชุมชนได้มาจากอาชีพรับจ้าง และจากการสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรร้อยละ 78.7 มีรายได้จากขายผักน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,300 บาทต่อเดือน

3) ด้านทรัพยากร ตำบลอุโมงค์มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มตามแนวชายฝั่งตะวันตกของแม่น้ำกวังและมีลำเหมืองปิงห่างไหลผ่านส่วนกลางของพื้นที่ เพื่อหล่อเลี้ยงพื้นที่การเกษตร ซึ่งสภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินร่วนซุยที่เหมาะสมแก่การทำไร่ ทำนา และทำสวน โดยเฉพาะสวนลำไย และถือเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสูงสำหรับการปลูกพืชผัก แต่ควรมีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณผลผลิต นอกจากนั้นในช่วงนอกฤดูทำนาอาจทำการ ปลูกพืชไร่หรือพืชผัก ซึ่งต้องมีการยกทรงและปรับสภาพดินให้ร่วนซุยและระบายน้ำดีขึ้น โดยแหล่งน้ำที่ใช้ในพื้นที่ จะมีทั้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น น้ำฝน แม่น้ำกวัง ลำเหมืองปิงห่าง และน้ำจากโครงการชลประทานในพื้นที่ ทำให้มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี นอกจากนั้นเกษตรกรยังได้มีการเจาะน้ำบาดาล และบ่อน้ำตื้น ไว้เพื่อการอุปโภคบริโภคอีกด้วย และด้วยการบริหารจัดการน้ำที่ใช้ระบบการจัดการเหมืองฝาย และการจัดการแหล่งน้ำสาธารณะ โดยกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ ทำให้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำและความขัดแย้งเรื่องการใช้น้ำลดน้อยลง นอกจากนั้นยังเป็นการอนุรักษ์แหล่งน้ำตามธรรมชาติ เพื่อให้คนชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำร่วมกันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งในพื้นที่จะพบว่าไม่มีพื้นที่ที่เป็นป่าไม้ ทำให้คนในชุมชนไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ในด้านสภาพภูมิอากาศ ฤดูกาลต่าง ๆ จะมีลักษณะเช่นเดียวกับอำเภอเมืองลำพูนและจังหวัดลำพูน คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคมถึงพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์

ดังนั้นข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนของตำบลอุโมงค์ที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลพื้นที่ในด้านตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งผลิต แหล่งจำหน่าย และการคมนาคมขนส่งที่มีความสะดวกจากแหล่งผลิต ไปยังแหล่งจำหน่าย ความรู้และประสบการณ์ในการทำกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ รวมถึงการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ที่ส่งผลต่อรายได้ของคนในชุมชน นอกจากนั้นการพิจารณาความเหมาะสมด้านทรัพยากรดินและน้ำในพื้นที่ ให้มีความเหมาะสมกับชนิดพืชและมีความสอดคล้องกับ

ความต้องการของตลาด จะมีส่วนช่วยทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 2 การกำเนิดและพัฒนาการของกลุ่ม

ระยะที่ 1 ระยะก่อตั้งกลุ่ม เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 ที่เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันแบบไม่เป็นทางการ มีการรวมตัวกันของผู้ปลูกผักในพื้นที่ โดยกิจกรรมการปลูกผักนั้น จะดำเนินการในช่วงที่เว้นว่างจากการทำนาข้าว และเริ่มมีการปลูกผักบ้างสลับกัน แต่กลุ่มยังประสบปัญหาผลผลิตไม่ค่อยมีคุณภาพและไม่มีมาตรฐานรับรอง จึงทำให้ราคาไม่แน่นอน

ระยะที่ 2 ระยะเกิดความขัดแย้ง และระยะที่ 3 ระยะสามัคคีกลมเกลียว เริ่มในปี พ.ศ. 2561 ในระยะของความขัดแย้ง กลุ่มนี้จะไม่เห็นความชัดเจน เนื่องจากช่วงนั้นมีตลาดรับซื้อค่อนข้างมาก และหลากหลาย จึงไม่พบความขัดแย้งกันในกลุ่มสมาชิก จนถึงระยะสามัคคีกลมเกลียว ที่เริ่มจากการไปศึกษาดูงานการผลิตผักปลอดภัยจากผู้ผลิตที่ประสบความสำเร็จ โดยนำมาปรับใช้และกำหนดกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานของกลุ่มให้ชัดเจนขึ้น มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น ซึ่งมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมาร่วมสนับสนุน และช่วยกำหนดแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มให้มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และเป็นไปตามที่บริษัทกำหนด และได้จดทะเบียนเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์” โดยมีการวางแผนการผลิตสินค้า ในแต่ละชนิดพืชผัก ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยกำหนดเป็น รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี ซึ่งสามารถจัดส่งให้บริษัทตามที่มีการตกลงรับซื้อผลผลิตกันในราคาที่แน่นอน

ระยะที่ 4 ระยะการทำงานตามพันธกิจ เริ่มในปี พ.ศ. 2563 – ปัจจุบัน ที่สมาชิกกลุ่มมีความพร้อมในการดำเนินงานมากขึ้นทั้งในด้านการผลิตผักปลอดภัย การบรรจุสินค้า การบริหารจัดการ และการตลาด โดยจะเห็นได้ว่าระยะนี้กลุ่มมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว โดยมีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และมีคณะกรรมการที่ดำเนินงานที่ชัดเจน ส่งผลให้ระยะที่ 5 ในขั้นสลายตัวนั้น คาดว่าจะยังไม่เกิดขึ้นในระยะเวลานี้ เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์นี้ เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น รวมถึงเกษตรกรในพื้นที่เองเริ่มให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากขึ้น อีกทั้งการผลิตผักก็มีจำนวน และรูปแบบที่หลากหลายขึ้น โดยนอกจากมีการจัดส่งให้กับบริษัทเทสโก้โลตัส ตามแผนการผลิตที่ได้ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันแล้วนั้น กลุ่มยังได้มีการจัดส่งให้กับหน่วยงานอื่นที่มีความต้องการเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

ตอนที่ 3 แนวปฏิบัติของกลุ่ม

การผลิตผักของเกษตรกรนั้น มีวิธีการประยุกต์ใช้วิธีการตามหลักการทางวิชาการให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ ความเชี่ยวชาญของเกษตรกร และความต้องการของตลาด โดยพื้นที่ที่มีความเหมาะสมด้านการผลิตผักอยู่แล้ว ทั้งในเรื่องของดิน น้ำ และสภาพภูมิอากาศ ดังนั้นการเพิ่มเติมนอกความรู้ให้เกษตรกรตามหลักวิชาการจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีส่วนที่จะทำให้การผลิตของเกษตรกรมีคุณภาพและมาตรฐาน นอกจากนี้ยังมีการนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอื่น ๆ ในพื้นที่มาใช้ในการผลิตและดูแลแปลงผัก เช่น การใช้ปุ๋ยขี้ไก่หรือขี้หมู มาใช้เพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน อีกทั้งเกษตรกรสมาชิกเองที่มีใจรักในการปลูกและผลิตผักปลอดภัย รวมถึงมีความความซื่อสัตย์ในการผลิตผัก ที่เน้นถึงความปลอดภัยมาเป็นอันดับแรก จึงเกิดเป็นแนวปฏิบัติของเกษตรกรที่ถูกต้องและเหมาะสมในการผลิตผักปลอดภัยของกลุ่ม

นอกจากแนวปฏิบัติในการผลิตผักของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มแล้ว ยังเกิดเป็นแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการของกลุ่มในภาพรวมอีกด้วย โดยเริ่มจากการที่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือและคอยสนับสนุนให้กลุ่มมีแนวทางในการบริหารจัดการ ที่ถูกต้องและเหมาะสม มีการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน โดยที่มีการแบ่งงาน และกำหนดบทบาทหน้าที่กัน มีคณะกรรมการดำเนินงานในแต่ละด้าน มีการกำหนดกฎระเบียบของกลุ่ม มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอนการปฏิบัติ โดยมีการประชุมและวางแผนการดำเนินงานกลุ่มเป็นประจำ และมีความชัดเจน รวมไปถึงการจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกทุกตำแหน่งอย่างเป็นธรรม อีกทั้งเมื่อเกษตรกรสมาชิก หรือกลุ่มเกิดปัญหา ก็จะมีผู้นำ หรือคณะกรรมการกลุ่มคอยช่วยเหลือ และร่วมกันแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิก หรือกลุ่มได้เป็นอย่างดี จึงเกิดเป็นแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการกลุ่มที่ดีได้

โดยสรุปเป็นแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ตั้งแต่ต้นน้ำ (การผลิตพืชผักปลอดภัย) ไปจนถึงปลายน้ำ (การจำหน่าย) ได้ดังนี้ 1) เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่มีความต้องการเหมือนกัน เพื่อดำเนินงานการผลิตผักปลอดภัย 2) เกษตรกรมีองค์ความรู้ และใช้ประสบการณ์ของตนเองในการผลิตพืชผัก 3) ในพื้นที่มีศักยภาพที่เอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตร เช่น ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่แหล่งผลิต แหล่งจำหน่าย การคมนาคมที่สะดวก แหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ความอุดมสมบูรณ์ของดิน 4) การได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้เพิ่มเติมจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเกษตรกรได้นำมาประยุกต์และปรับใช้ในกิจกรรมการผลิตพืชผักของตนเอง เพื่อให้มีคุณภาพตรงตามมาตรฐาน 5) การปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้ โดยมีการวางแผนการผลิตตามศักยภาพที่กลุ่มสามารถผลิตได้ 6) เพิ่มเติมกิจกรรมการศึกษาดูงาน การอบรมถ่ายทอดความรู้ ฝึกปฏิบัติและมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติของกลุ่ม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากแนวปฏิบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวทางในการเพิ่มศักยภาพเพื่อพัฒนาต่อยอดแนวปฏิบัติให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

1. การดำเนินงานแบบมีเครือข่าย ทั้งเครือข่ายภาคการเกษตรและเครือข่ายด้านอื่น ๆ ทั้งใน และนอกพื้นที่ โดยจะต้องมีการทำงานเชื่อมโยงและสอดคล้องกัน
2. การพัฒนาศักยภาพของผู้นำ และคณะกรรมการกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง โดยอาศัยการทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน ควรมีการวางแผนที่ดีของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อจะทำให้การผลิตผักมีคุณภาพที่ดีอย่างต่อเนื่อง รวมถึงจะช่วยให้การดำเนินงานตามกิจกรรมของกลุ่มมีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยการใช้ความรู้และศักยภาพที่กลุ่มมีอยู่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองให้มีคุณภาพ ได้รับการรับรองมาตรฐานและสามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นระบบ
4. การส่งเสริมให้มีการจัดทำเป็นจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่ม รวมถึงมีการจัดทำแปลงเรียนรู้ แปลงตัวอย่างสาธิต ที่สามารถจัดตั้งเป็นจุดศึกษาดูงานของหน่วยงานราชการ หรือของชุมชนได้
5. การแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยนอกจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์และทำการส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นแล้วนั้น ยังสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของการแปรรูปให้สินค้าอยู่ได้นานมากขึ้น ทั้งยังมีวิตามินและแร่ธาตุบางชนิดคงเหลืออยู่ เช่นการผลิตผักอบกรอบ ซึ่งต้องมีการอบรมให้ความรู้ในด้านการผลิตเพิ่มเติมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การดำเนินงานของหน่วยงานราชการควรมีความต่อเนื่อง และมีการติดตามผลจากการร่วมลงพื้นที่เพื่อบูรณาการงานในแต่ละครั้ง เพื่อจะได้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และเพื่อการพัฒนาตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานต่อไป
2. การสนับสนุนกิจกรรม ปัจจัยการผลิต และงบประมาณของหน่วยงานราชการ รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการวิเคราะห์ถึงความต้องการของเกษตรกร ความจำเป็นเร่งด่วน และศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และเกิดผลประโยชน์สูงสุด

3. เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งจากผลการศึกษาเมื่ออายุเฉลี่ย 59 ปี จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการทำการเกษตร เพื่อลดเวลาและลดการใช้แรงงานในการทำการเกษตร และพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีความสนใจการทำเกษตรโดยการปลูกพืชผักปลอดภัยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเกษตรกรสมาชิกกลุ่มก่อน และหลังการจัดตั้งเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์” ในด้านผลผลิต การบริหารจัดการ และรายได้ของสมาชิกกลุ่ม
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเกษตรกรผู้ปลูกผักที่เป็นสมาชิกกลุ่มและที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ว่ามีความแตกต่างกันในด้านใดบ้าง เพื่อการพัฒนาเกษตรกรในด้านอื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- กนกกาญจน์ มะกลาง. 2551. **ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กมล เลิศรัตน์. 2553. การผลิตผักตามพลังอุปสงค์. น. 113-126. ใน **โอกาสและทางเลือกของเกษตรกรบนเส้นทางสายโซ่อุปทาน**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายเกษตร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กรมการพัฒนาชุมชน. 2562. **แนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ**. กรุงเทพฯ: สโตร์ศรีเอทีพีเฮ้าส์.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2565. **ขอบเขตการปกครอง มาตราส่วน 1:50,000**. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2556ก. **คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การจัดการกระบวนการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. 2556ข. **คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. 2556ค. **คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาองค์กรเกษตรกรวิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. 2556ง. **คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การเพิ่มมูลค่าสินค้าสินค้าเกษตร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรมอุตุนิยมวิทยา. 2563. **ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.cmmet.tmd.go.th/station/lpn/> (17 มกราคม 2565).
- กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน. 2564. **แผนการใช้ที่ดินระดับตำบล**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กองแผนงาน กรมส่งเสริมการเกษตร. 2558. **นโยบายกรมส่งเสริมการเกษตร ประจำปี 2559**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กองสำรวจและวิจัยทรัพยากรดิน. 2558. **ชุดดินภาคเหนือ ความรู้พื้นฐานเพื่อการเกษตร**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กิติชัย รัตน์นะ. ม.ป.ป. **การสร้างกลุ่มและเครือข่ายในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.ieat.go.th/assets/uploads/cms/file/>

201604071732301596794406.pdf (10 มีนาคม 2563).

- จำเรียง จันทรประภา. 2558. **body of knowledge – knowledge – knowledge management (km)**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.royin.go.th/knowledges=body-of-knowledge-knowledge-knowledge-management-km#go> (24 กุมภาพันธ์ 2563).
- เจริญ สุขนันตพงศ์. 2536. เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร. พิมพ์ครั้งที่ 12. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชัยรี นฤทุม. 2551. การพัฒนาการเกษตรแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณรงค์ ศรีทิพย์. 2555. การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มผู้ผลิตอาหารสัตว์บ้านห้วยลึก หมู่ 3 ตำบลแม่ฮ่อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ อุทิศ สังข์รัตน์. 2557. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 1(1), 96-122.
- บุญธรรม จิตต์อนันต์. 2540. ส่งเสริมการเกษตร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 2553. คู่มือการจัดการระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทียนวัฒนา พรินท์ติ้ง.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2542. เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: บริษัท ประชาชน จำกัด.
- ยอดชาย ทองไทยนนท์. 2546. การบริหารงานการเกษตรและการพัฒนาชนบท. ตาก: บริษัท ประสิทธิ์ดีไซน์ จำกัด.
- วิจารณ์ พานิช. 2557. **KM and Research Community**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/knowledge-management/3287-km-and-research-community> (24 กุมภาพันธ์ 2563).
- ศุภลักษณ์ กลั่นน่วม. 2557. โรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ. ใน เอกสารประกอบการอบรมโครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช. 16 ตุลาคม 2557 ณ ห้องประชุมกองส่งเสริมการอารักขาพืชและจัดการดินปุ๋ย.
- ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่. 2565. การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิต ด้วยการจัดการศัตรูพืชตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร. เชียงใหม่: ศูนย์

- ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน. 2562. **แผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล (ปี 2561-2565): ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน.** ลำพูน: สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. 2565. **กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์.** ใน **เอกสารประกอบการพิจารณาการประกวดแปลงใหญ่ดีเด่นระดับจังหวัดลำพูน ประจำปี 2565.** ลำพูน: สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. 2548. **คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้ : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). 2562. **หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร.** กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- สำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์. 2561. **แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2561 – 2565).** ลำพูน: สำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. 2562. **ข้อมูลพื้นฐาน.** [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.umongcity.go.th/infomation/> (21 มกราคม 2565).
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนากการเกษตรที่ 2 จังหวัดราชบุรี. 2560. **เอกสารประกอบการเรียน: บทเรียนออนไลน์ (e-Learning) เพื่อพัฒนาบุคลากรกรมส่งเสริมการเกษตร กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร.** ราชบุรี: สำนักงานส่งเสริมและพัฒนากการเกษตรที่ 2 จังหวัดราชบุรี กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สิน พันธุ์พินิจ. 2545. **การเปลี่ยนแปลงของสังคมกับการส่งเสริมการเกษตร.** กรุงเทพฯ: ธเนศวร ประินตั้ง (1999) จำกัด.
- สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. 2548. **กระบวนการทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน.** กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- เสรี พงศ์พิศ. 2551. **แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลังปัญญา.
- อภิชาติ มหาราชเสนา. 2551. **กระบวนการจัดการกลุ่มสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้านรูปสมุนไพรร ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- อิสริย์ บุตรเจริญ. 2551. **งานกลุ่ม.** [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา

<http://isreebutcharoen.blogspot.com/2008/02/blog-post.html> (25 กุมภาพันธ์ 2563).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เกษตรกร

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย / นาง / นางสาว)

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

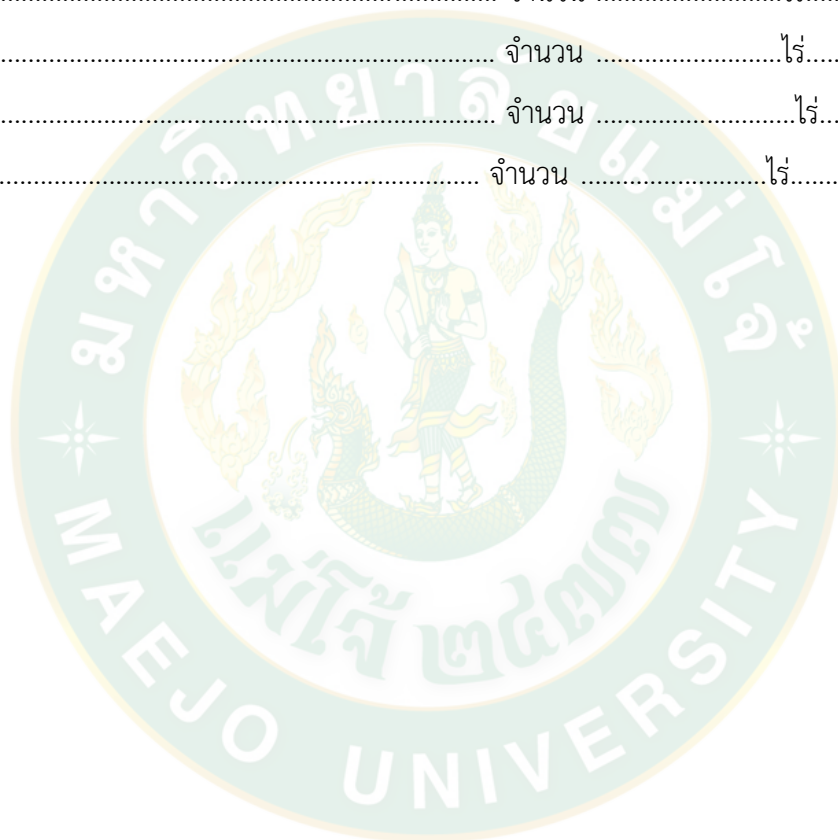
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผักปลอดภัยตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

- เพศ () 1. ชาย () 2. หญิง
1. อายุ ปี
2. ระดับการศึกษา
- () 1. ต่ำกว่าประถมศึกษา
- () 2. ประถมศึกษา
- () 3. มัธยมศึกษา/ ปวช. / ปวท.
- () 4. ปริญญาตรี
- () 5. สูงกว่าปริญญาตรี
- () 6. อื่น ๆ โปรดระบุ.....
3. ประสบการณ์ในการปลูกผัก..... ปี
4. พื้นที่ทำการปลูกผัก.....ไร่.....งาน
5. ท่านมีพื้นที่ทำการเกษตร
- () เป็นของตนเอง.....ไร่.....งาน
- () เช่า.....ไร่.....งาน
- () อื่น ๆ โปรดระบุ.....
6. รายได้จากการขายผัก / เดือน บาท
7. การมีส่วนร่วมภายในกลุ่ม
- () 1. เข้าร่วมการอบรมในโอกาสต่าง ๆ
- () 2. ส่งสินค้าจำหน่าย

- () 3. ร่วมประชุม
- () 4. ร่วมวางแผนการดำเนินงาน แผนการผลิต
- () 5. ร่วมในการแก้ปัญหากลุ่ม

8. ชนิดผักที่ปลูก

- (1) จำนวนไร่.....งาน
- (2) จำนวนไร่.....งาน
- (3) จำนวนไร่.....งาน
- (4) จำนวนไร่.....งาน
- (5) จำนวนไร่.....งาน
- งาน..... จำนวนไร่.....งาน

แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - สกุล.....ตำแหน่ง.....

สังกัด สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ ศูนย์ปฏิบัติการ ผู้แทนบริษัท อื่น ๆ ระบุ.....เพศ ชาย หญิง

อายุ ปี

ระดับการศึกษา ปวช./ปวส. อนุปริญญา ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

ประสบการณ์การทำงานปี (หน่วยงานปัจจุบัน)

ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

1. ท่านรับทราบข้อมูลประวัติความเป็นมาของกลุ่มหรือไม่ รับทราบจากแหล่งไหน

 ไม่รับทราบ รับทราบ แหล่งที่รับทราบ.....

2. ท่านมีหน้าที่หรือบทบาทที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มนี้อย่างไร

.....
.....

3. ท่านได้เข้าร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ ของกลุ่มบ้างหรือไม่ กิจกรรมอะไรบ้าง

.....
.....

4. ท่านได้อะไรบ้างจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

.....
.....

5. ที่ผ่านมา หน่วยงานท่านมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสนับสนุนกลุ่มนี้อย่างไร

.....

6. หน่วยงานท่านมีแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มหรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....

7. การตรวจเยี่ยมเกษตรกร

1) ท่าน/หน่วยงานท่าน มีการตรวจเยี่ยมกลุ่มบ่อยแค่ไหน

1 ครั้ง/เดือน

2 ครั้ง/เดือน

3 ครั้ง/เดือน

มากกว่า 3 ครั้ง/เดือน

อื่น ๆ ระบุ.....

2) การตรวจตรวจเยี่ยมแต่ละครั้งท่านได้ให้คำแนะนำหรือให้ความรู้เรื่องอะไรบ้าง

.....

.....

3) ในการตรวจเยี่ยมแต่ละครั้งท่านเห็นความเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

8. ท่านมีการติดต่อกับเกษตรกรทางช่องทางไหนบ้าง

.....

.....

9. ในมุมมองของเจ้าหน้าที่

1) ปัจจัยอะไรที่ทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถทำข้อตกลงซื้อขายกับบริษัทเทสโก้โลตัสได้

.....

2) ปัจจัยอะไรที่กลุ่มเกษตรกรยังขาด/ต้องการเพิ่มเติม

.....

3) ประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมทำข้อตกลงร่วมกับบริษัท

.....

10. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรนี้

.....

ภาคผนวก ข

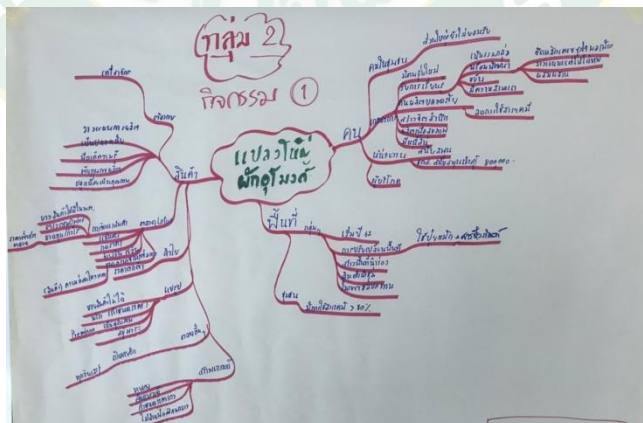
ประมวลภาพกิจกรรมการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ภาพผนวกที่ 1 การร่วมสังเกตการณ์ในเวทีชุมชนของกลุ่ม

ภาพผนวกที่ 2 การลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ภาพผนวกที่ 3 ข้อมูลจากการทำเวทีเรียนรู้

ผลการตรวจผลผลิตทาง (GT Test Kit) ของคุณวิภาดาภิรมย์บัณฑิตสาขาการเกษตรพร้อมผลผลิตด้วยชุดทดสอบที่ 18 เดือน กันยายน พ.ศ. 2563.

หมายเลขผลผลิต	ชื่อ-สกุล	รหัส	ชนิดผัก	ไม่พบ	ผลการตรวจผลผลิตด้วยชุดทดสอบที่ 18	หมายเหตุ
1	คุณวิภาดาภิรมย์	010	ขี้เหล็ก	✓	✓	
2	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
3	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
4	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
5	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
6	คุณวิภาดาภิรมย์	007	ขี้เหล็ก	✓	✓	
7	คุณวิภาดาภิรมย์	013	ขี้เหล็ก	✓	✓	
8	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
9	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
10	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
11	คุณวิภาดาภิรมย์	020	ขี้เหล็ก	✓	✓	
12	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
13	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
14	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
15	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
16	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
17	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
18	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
19	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
20	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	
21	"	"	ขี้เหล็ก	✓	✓	

ภาพผนวกที่ 4 การตรวจสอบสารพิษตกค้างในผลผลิต

ภาพผนวกที่ 5 การคัดแยกและบรรจุสินค้า

ภาพผนวกที่ 6 การจัดส่งสินค้า

ภาพผนวกที่ 7 กิจกรรมโรงเรียนเกษตรกร

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวธมลวรรณ สิทธิกัน	
เกิดเมื่อ	20 สิงหาคม 2527	
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2550	วิทยาศาสตร์บัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาพืชสวน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2550-2552	ผู้ช่วยนักวิจัย (โครงการวิจัยกล้วยไม้) ภาควิชาพืชสวน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	พ.ศ. 2552-2553	ผู้ช่วยพนักงานพัฒนาธุรกิจ 4 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
	พ.ศ. 2553-ปัจจุบัน	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 8 จังหวัดลำพูน กรมส่งเสริมการเกษตร

